

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ
ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐ

ՀՐԱՄԱՆ

No 21-2

«30» ապրիլի 2021

2021-2022 ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐՈՒՄ ՀՀ ՏԱՎՈՒՇԻ ՄԱՐԶԻ ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ ՓՈՐՁԱՐԿԵԼՈՒ ՆՊԱՏԱԿՈՎ
«ԵՍ ԵՎ ՇՐՋԱԿԱ ԱՇԽԱՐՀԸ» ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՓՈՐՁՆԱԿԱՆ ՉԱՓՈՐՈՇԻՉԸ ԵՎ
ԾՐԱԳՐԵՐԸ (2-4-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ) ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ղեկավարվելով «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքի 30-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով՝

ՀՐԱՄԱՅՈՒՄ ԵՄ

1. 2021-2022 ուսումնական տարում ՀՀ Տավուշի մարզի հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում փորձարկելու նպատակով հաստատել «Ես և շրջակա աշխարհը» առարկայի փորձնական չափորոշիչը և ծրագրերը (2-4-րդ դասարաններ)՝ համաձայն հավելվածի:

Վ. ԴՈՒՄԱՆՅԱՆ

/պաշտոնակատար/

X

ՎԱՀՐԱՄ ԴՈՒՄԱՆՅԱՆ

Signed by: DUMANYAN VAHRAM 1909620211

Հավելված

ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարի
2021 թվականի ապրիլի -ի N հրամանի

«ԵՍ ԵՎ ՇՐՋԱԿԱ ԱՇԽԱՐՀԸ»
ԱՌԱՐԿԱՅԻ
ՓՈՐՁՆԱԿԱՆ ՉԱՓՈՐՈՇԻՉ ԵՎ ԾՐԱԳՐԵՐ
(2-4-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ)

«ԵՍ ԵՎ ՇՐՋԱԿԱ ԱՇԽԱՐՀԸ» ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՉԱՓՈՐՈՇԻՉ

1. ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

Առարկայի ուսումնական նպատակը սովորողների սոցիալականացումն է, աշխարհի ամբողջականության, բազմազանության և փոխադարձ կապերի, բնության, հասարակության և սոցիալ-մշակութային օբյեկտների և երևույթների միասնականության մասին նախնական պատկերացումների ձևավորումը, ինչպես նաև հոգեպես ու ֆիզիկապես առողջ և ներդաշնակ զարգացող, ստեղծագործ անձի ձևավորումը, որը էկոլոգիական, մշակութաբանական տարրական գրագիտություն ունի, մարդկանց և բնության հետ փոխհարաբերություններում դրսևորում է բարոյաէթիկական նորմերին համապատասխան, չվնասող, անվտանգ, պատասխանատու վարք և հայրենասեր քաղաքացու նկարագիր ունի:

Մասնավորապես առարկան նպատակ ունի հիմքեր դնել և սովորողներին օգնել՝

- հասկանալ սեփական ինքնությունը՝ որպես անձ և անհատականություն,
- ընդունել մարդուն որպես բարձրագույն արժեք, ընդունել իր հասակակիցներին՝ հարգելով նրանց առանձնահատկությունները, դրսևորել միմյանց նկատմամբ հարգալից, ոչ խտրական վարքագիծ,
- արդյունավետ հաղորդակցվել, հասկանալ, քննադատաբար վերլուծել տարբեր տեսակետներ, արտահայտել սեփականը,
- պատկերացում ունենալ ազգային, համամարդկային և համերկրային գաղափարներից, իմանալ բազմազանության մասին եւ ընդունել այն,
- ուսումնասիրել աշխարհը Հայաստանի տեսանկյունից,
- ձեռք բերել փորձառություններ, որոնք հիմնված են իրենց հետաքրքրությունների վրա և խթանում են իրենց շրջակա աշխարհն ուսումնասիրելու ձգտումը,
- կիրառել քննադատական և ռեֆլեքսիվ մտածողություն տարբեր իրավիճակներ վերլուծելու, խնդիրներ լուծելու, որոշումներ կայացնելու հարցում,
- զարգացնել բնագիտական հետազոտությունների համար անհրաժեշտ գաղափարներ, հմտություններ և սովորություններ,
- գնահատել և ընտրել արժանահավատ տեղեկատվություն, հաշվի առնել տարբեր տեսակետներ և համադրելով մտածված եզրահանգումներ և պատասխանատու որոշումներ կայացնել,
- հաղթահարել կոնֆլիկտային իրավիճակները, բանակցել և նախընտրել խաղաղ տարբերակներ, կարողանալ զերծ մնալ բռնությունից և բռնություն կիրառելուց,
- տեղեկացված լինել որոշումների կայացման բարոյաէթիկական հետևանքների մասին,
- ունենալ պատասխանատու և գիտակից վերաբերմունք սեփական և ուրիշների առողջությանն ու անվտանգությանը, ձեռք բերել համապատասխան սովորություններ,
- հասկանալ հասարակական որոշ գործընթացների կարևորությունը, գիտակցել սեփական արձագանքի հնարավոր ազդեցությունը հասարակության վրա:

Առարկայի հիմնական խնդիրներն են.

- անձնային, հաղորդակցական, ճանաչողական, ստեղծագործական բազմաբնույթ կրթական գործելակերպերի զարգացումը,

- ճանաչողական ակտիվության և շրջակա աշխարհի մասին գիտելիքներ ձեռք բերելու ինքնուրույնության ձևավորումը,
- մեղիագրագիտության ձևավորումը,
- բնության, մարդկանց, հայրենիքի հանդեպ սիրո, հարգանքի և խնայող վերաբերմունքի դաստիարակությունը,
- սեփական և ուրիշների առողջության հարցում գիտակից և պատասխանատու վերաբերմունքը,
- իր նախնիների, անցյալի հանդեպ հարգանքը, պատմական և մշակութային ժառանգության պահպանության ծգտումը:

2. ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Հանրակրթության պետական չափորոշիչի (ՀՊՉ) համաձայն՝ «Ես և շրջակա աշխարհը» ուսումնական առարկան «ԲՏՃՄ», «Հասարակական գիտություններ». «Ֆիզիկական կրթություն և անվտանգ կենսագործունեություն» և «Հայրենագիտություն» ուսումնական բնագավառները ներկայացնող ինտեգրված պետական պարտադիր առարկա է 2-4-րդ դասարանների համար: Այն նաև հուսալի հիմք է ապահովում հիմնական և միջնակարգ ծրագրերի «Բնագիտություն», «Ես և իմ հայրենիքը», «Հասարակագիտություն», ինպես նաև՝ «Ֆիզիկա», «Կենսաբանություն», «Քիմիա», «Աշխարհագրություն», «Պատմություն» առարկաների համար, ինչպես նաև «Առողջ և անվտանգ կենսակերպ» ինտեգրվող բովանդակային ուղղության համար:

7-10 տարեկան հասակը լավագույնն է հետաքրքրությունների ձևավորման, հարցեր ձևակերպելու և այդ հարցերի պատասխանները քննելու, վերլուծելու և գտնելու, ինչպես նաև համագործակցությունը, քննադատական և ստեղծագործական մտածողությունը զարգացնելու համար: Դա մարդու կյանքում սոցիալական ինքնագիտակցության աճի ժամանակաշրջանն է, և անհրաժեշտ է, որ հենց այս տարիքում ուսումնական գործընթացում քննարկման հիմնական թեմա դառնան յուրաքանչյուրի նկատմամբ արդարացի վերաբերմունքի, սեփական արժանապատվության զգացման, հանդուրժողականության, շրջապատի մարդկանց և բնության նկատմամբ բարյացակամության, հոգատարության ձևավորմանն ուղղված հարցերը: Երեխայի համար շատ կարևոր է հենց այս տարիքում ընդունված լինել կոլեկտիվի կողմից, լինել նրա լիիրավ անդամը:

«Ես և շրջակա աշխարհը» ինտեգրված առարկայի չափորոշչով սահմանվել են հիմնական գաղափարներ և ենթագաղափարներ, որոնց համապատասխան՝ յուրաքանչյուր դասարանի համար նախատեսվել են չափորոշչային պահանջներ կամ վերջնարդյունքներ: Ամեն գաղափարի համապատասխան վերջնարդյունքները ձևավորում են սովորողի գնահատման չափանիշը:

3. ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԱԿՆԿԱԼՎՈՂ ՎԵՐՋՆԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ (համապատասխան ծածկագրմամբ¹)

¹ Ծածկագրումը կատարվել է հետևյալ կերպ. **1-ին տառը** Շ-Շրջակա՝ ցույց է տալիս առարկայի անունը (Ես և շրջակա աշխարհը), **2-րդ տառը** ցույց է տալիս հիմնական հասկացությունները՝ Ե-Ես, Մ-Ես և մարդիկ, Բ-Ես և բնությունը, Տ-Ես և տիեզերքը, **3-րդ և 4-րդ տառերը**՝ երկրորդ և երրորդ ենթահասկացությունների համապատասխան տառերը, օրինակ՝ Ի-Ն ինքնաճանաչում-Ներաշխարհ. Ի-Մ- ինքնաճանաչում-Մարմին, վերջին տառի կողքի **թիվը**՝ ցույց է տալիս վերջնարդյունքի համարը 1, 2 և այլն:

Շ.Ե.Ի.Ն1 Ուսումնասիրել ինքնության վերաբերյալ գաղափարներ, ներառյալ՝ իր և ուրիշների, տարբերակել ինքնությունը՝ ըստ սոցիալական և հուզական առանձնահատկությունների:

Շ.Ե.Ի.Ն2 Գտնել ինքնարտահայտման և ինքնադրսևորման տարբեր եղանակներ:

Շ.Ե.Ի.Ն3 Նշել սեփական կարողություններն ու հնարավորությունները, ինքնադրսևորվել:

Շ.Ե.Ի.Ն4 Նկարագրել և կառավարել հույզերը, բացատրել, որ ուրիշներն էլ ունեն նույն հույզերը, ապրումակցել:

Շ.Ե.Ի.Ն5 Տարբերակել անցյալում, ներկայում կատարված և ապագայում կատարվելիք իրադարձությունները՝ իր կյանքի օրինակով, արդյունավետ տնօրինել ժամանակը:

Շ.Ե.Ի.Մ1 Թվարկել զգայարանները, տարբերակել դրանցով ստացված տեղեկությունները՝ որպես աշխարհը ճանաչելու միջոց:

Շ.Ե.Ի.Մ2 Նշել մարմնի մասերի գործառույթներն ու կազմության որոշ բնորոշիչներ:

Շ.Ե.Ի.Մ3 Հարգել և ընդունել տարբերությունները, այդ թվում՝ հաշմանդամություն ունեցող և զարգացման առանձնահատկություններ ունեցող մարդկանց, ներառելով նրանց հնարավոր բոլոր գործընթացներում:

Շ.Ե.Ի.Մ4 Տիրապետել անձնական հիգիենայի կանոններին, հիմնավորել հիգիենայի, ֆիզիկական ակտիվության և կոփման անհրաժեշտությունը՝ որպես առողջությունը պայմանավորող կարևոր գործոններ:

Շ.Ե.Ա.Ս1 Բացատրել առողջ սնուցման բաղադրիչները՝ բամազանությունը, սննդակարգը, ընդունման պարբերականությունը և անվտանգությունը:

Շ.Ե.Ա.Ս2 Բացատրել, որ սնունդն ապահովում է օրգանիզմի էներգիան, որն էլ ապահովում է ֆիզիկական ակտիվությունը:

Շ.Ե.Ա.Ս3 Ներկայացնել ջրի նշանակությունը մարդու օրգանիզմի համար:

Շ.Ե.Ա.Ի1 Ցուցադրել տարբեր հնարավոր աղետների և արտակարգ իրավիճակների ժամանակ խուճապի չմատնվելու, կողմնորոշվելու, անվտանգության կանոնների և քայլերի հաջորդականության իմացություն, ցուցադրել առաջին օգնության պարզ եղանակներ:

Շ.Ե.Ա.Վ1 Տարբերակել վնասակար սովորությունները, այդ թվում ծխելը, ալկոհոլ և այլ վնասակար նյութեր օգտագործելը, և խուսափել դրանցից, թվարկել որոշ վարակիչ հիվանդություններ և դրսևորել դրանց կանխարգելմանն ուղղված վարքագիծ:

Շ.Ե.Ա.Վ2 Դրսևորել ռիսկերից խուսափելուն և առողջությանը միտված վարքագիծ:

Շ.Մ.Փ.Ը1 Նկարագրել տարբեր կազմով, մեծ, փոքր ընտանիքները, փոփոխություններն ընտանիքում, կանանց և տղամարդկանց հավասարության տեսանկյունից նկարագրել ընտանիքի անդամների դերերը, կարիքները, իրավունքներն ու պարտականություններն ընտանիքում:

Շ.Մ.Փ.Ը2 Ներգրավվել տարբեր խմբային գործունեություններում (այդ թվում ընտանիքի, դասարանի, համայնքի և այլն), մեկնաբանել խմբերի առանձնահատկությունները, խմբային դերերը, փոխհարաբերությունները և խմբային գործունեության արդյունքը:

Շ.Մ.Փ.Դ1 Պահպանել դպրոցական համակեցության կանոնները, բերել մեծահասակների և հասակակիցների վարքագծի դրական և բացասական ազդեցության օրինակներ, հստակ արտահայտել ցանկություններն ու կամքը, ոչինչ թույլ չտալ առանց իր ցանկության, երբ դա կարող է վնասել իրեն:

Շ.Մ.Փ.Դ2 Կարևորել փոխօգնությունը, միմյանց հանդեպ բարեհաճ և փոխադարձ վստահության վրա հիմնված հարաբերություններ ստեղծելու կամք ցուցաբերել:

Շ.Մ.Փ.Դ3 Բնութագրել, թե ինչպիսին պետք է լինի ընկերը, որ որակներն են բնորոշ լավ ընկերոջը, համապատասխանել այդ բնութագրին, կարողանալ ձեռք բերել և պահպանել ընկերությունը:

Շ.Մ.Փ.Դ4 Բացատրել, օրինակներ բերելով, որ բոլոր մարդիկ կարող են ունենալ նախասիրություններ ու հետաքրքրություններ, որոնք պայմանավորված են անհատական առանձնահատկություններով ու անձնային որակներով:

Շ.Մ.Փ.Հ1 Դրսևորել հարգալից, հոգատար, պատասխանատու և անխտրական վերաբերմունք հասարակության տարբեր խմբերի ներկայացուցիչների հանդեպ:

Շ.Մ.Փ.Հ2 Նկարագրել ազգային ինքնությունը սահմանող խորհրդանիշները, անցյալի և ներկայի իրադարձությունները, տարբերակել իրենց ազգայինը այլ երկրների հետ համեմատության համատեքստում և զարգացնել դրանցից հուզական կախվածությունը, հայրենիքի հանդեպ սերը:

Շ.Մ.Փ.Հ3 Կողմնորոշվել տարածքում, բնութագրել տարբեր կառույցների, հաստատությունների նշանակությունը, դրանցից օգտվելու ձևերը:

Շ.Մ.Փ.Հ4 Տեղյակ լինել իր բնակավայրի, հայրենի բնության և պատմամշակութային արժեքներին, գնահատել և խնայող ու պատասխանատու վերաբերմունք ցուցաբերել դրանց նկատմամբ:

Շ.Մ.Փ.Ի1 Նկարագրել իրավունքների և քաղաքացիական պատասխանատվության հիմնական բաղադրիչները, որոնք հնարավորություն են տալիս հասարակությանը դուրս գալ ավելի զարգացած, ներդաշնակ ուղի:

Շ.Մ.Փ.Ի2 Կանխատեսել իր և ուրիշների արարքների հնարավոր հետևանքները, գնահատել դրանք, ունենալ անձնական դիրքորոշում:

Շ.Մ.Փ.Կ1 Ցուցաբերել արդյունավետ շփման, կոնֆլիկտները խաղաղ կարգավորելուն ուղղված վարքագիծ:

Շ.Մ.Փ.Կ2 Տարբերակել բռնության տարբեր դրսևորումները հասակակիցների և մեծահասակների կողմից/միջև, հրաժարվել բռնության բոլոր ձևերից, աջակցել բռնության ենթարկվածին:

Շ.Մ.Փ.Կ3 Տարբերակել փաստը տեսակետից:

Շ.Մ.Փ.Կ4 Նկարագրել և բերել իրենց առնչվող պարզ օրինակներ ազատության, արդարության և հավասարության, պատասխանատվության և հանդուրժողականության պարզ օրինակներ:

Շ.Մ.Հ.ՔՏ1 Հիշատակել տեղեկություններ հնում եղած որոշ նշանակալի քաղաքակրթությունների մասին, բացատրել, թե ինչպես, ինչ միջոցներով են մեզ հասել այդ մշակույթների մասին վկայությունները:

Շ.Մ.Հ.ՔՏ2 Թվարկել տնտեսության ճյուղերը, ներկայացնել դրանք, համեմատել նախկինում, ներկայում և ապագայում դրանց զարգացման որոշ առանձնահատկություններ և օրինակներ բերել:

Շ.Մ.Հ.ՔՏ3 Ներկայացնել ապրանքափոխանակության, փողի առաջացման և նշանակության մասին, բացատրել բարիք-փող-բարիք շղթան, կազմել անձնական բյուջե:

Շ.Բ.Բ.01 Տարբերակել և բնութագրել բնության կենդանի և անկենդան օբյեկտները, դրանց փոխկապվածության և փոխազդեցությունների օրինակներ բերել:

Շ.Բ.Բ.02 Ներկայացնել տարբեր բնական գործոնների ազդեցությունը բույսերի աճի և զարգացման վրա (հող, ջուր, օդ, լույս, ջերմություն):

Շ.Բ.Բ.03 Բնութագրել տարբեր տարածքներին բնորոշ կենդանիների, բույսերի և մարդկանց բազմազանությունն ու հարմարվողականությունը միջավայրին, այդ բազմազանության պահպանության անհրաժեշտությունը:

Շ.Բ.Բ.41 Նկարագրել, հիմնավորել, որ բնության մեջ գտնվող բուսական և կենդանական տեսակները դասակարգվում են ըստ տարբեր բնութագրերի:

Շ.Բ.Բ.42 Տարբերակել և նկարագրել բույսերի հիմնական մասերը, նկարագրել դրանց հիմնական գործառույթները, հետազոտել, ներկայացնել սերմերի ծլման, աճի գործընթացը և անհրաժեշտ հիմնական պայմանները:

Շ.Բ.Բ.43 Բացատրել և ընդհանրացնել, որ բոլոր կենդանի օրգանիզմները բազմանում և առաջացնում են իրենց նման, բայց ոչ կրկնօրինակ սերունդ:

Շ.Բ.Բ.44 Բացատրել, թե մարդը, կենդանիները և բույսերը որտեղից են ստանում իրենց սնունդը, նշել, որ մարդը և կենդանիները սնվում են բույսերով կամ այլ կենդանիներով, սնման շղթաների պարզ օրինակներ բերել:

Շ.Բ.Բ.Ա1 Նկարագրել երկրի մակերևույթի հիմնական ձևերը, բնորոշել շրջապատի ռելիեֆի տարբեր ձևերը (լեռներ, հարթավայրեր ևն):

Շ.Բ.Բ.Ա2 Ներկայացնել անկենդան բնության նշանակությունը կենդանիների, բույսերի և մարդկանց կյանքում:

Շ.Բ.Բ.Ա3 Ներկայացնել մարդկանց, բույսերի և կենդանիների համար ջրի կենսական նշանակությունը, երկրագնդի վրա քաղցրահամ ջրի սահմանափակությունը, աղտոտման խնդիրը, ջրի տնտեսման, արդյունավետ օգտագործման անհրաժեշտությունը:

Շ.Բ.Բ.Ա4 Բացատրել, որ երկրագունդը շրջապատված է օդային թաղանթով, որը կենսական նշանակություն ունի:

Շ.Բ.Բ.Ա5 Գլոբուսի և քարտեզի վրա ցույց տալ մայրցամաքները և օվկիանոսները: Ցույց տալ հորիզոնի հիմնական և միջանկյալ կողմերը, կողմնորոշվել դրանցով, կարողանալ օգտվել կողմնացույցից, կոմնորոշվել տեղանքում այլ կողմնորոշիչներով: Ճանաչել հատակագծի որոշ պայմանական նշաններ:

Շ.Բ.Բ.Փ1 Նկարագրել բնության մեջ տեղի ունեցող պարբերական երևույթները (տարվա եղանակներ, գիշեր-ցերեկ) և բացատրել, թե այդ փոփոխություններով պայմանավորված այլ բնական երևույթներն ինչ ազդեցություն են ունենում բնության վրա:

Շ.Բ.Բ.Փ2 Ներկայացնել, թե մարդու գործունեությունն ինչպես է ազդում շրջակա միջավայրի և կենսաբազմազանության վրա: Պատկերացում ունենալ բնության աղտոտվածության և առողջության կապի մասին:

Շ.Բ.Բ.Փ3 Կարևորել աղբի տեսակավորման, վերամշակման, երկրորդային օգտագործման և թափոնների վերամշակման անհրաժեշտությունը բնապահպանության և խնայողության տեսանկյունից:

Շ.Տ.Ե.Պ1 Տարրական պատկերացում ունենալ Արեգակնային համակարգի՝ մոլորակների, Երկրի, Լուսնի մասին:

Շ.Տ.Ե.Պ2 Դիտարկել գլոբուսը՝ որպես երկրի մոդել և ցուցադրել, թե ինչպես է Երկրի պտույտն Արեգակի և իր առանցքի շուրջը պայմանավորում գիշերվա և ցերեկվա հերթագայությունը:

Շ.Տ.Ը.ՈՒ1 Ցուցադրել, որ այն ամենը, ինչ սկսում է շարժվել, շարժվում է որևէ ուժի շնորհիվ, որ կան մարմինը շարժման մեջ դնելու տարբեր եղանակներ (ձգել, հրել տարբեր ուժերով և ուղղություններով):

Շ.Տ.Ը.ՈՒ2 Բացատրել, որ մարմիններն ընկնում են երկրի ձգողականության պատճառով:

Շ.Տ.Ը.ՁԼ1 Ծանոթանալ ձայնի և լույսի տարածման երևույթին, համոզվել, որ ձայնը և լույսը տարբեր կերպ են տարածվում փակ և բաց տարածքում, ձայնը և լույսը կարող են անդրադառնալ՝ դիպչելով մարմիններին:

Շ.Տ.Ը.ՁԼ2 Ներկայացնել լույսի բնական և արհեստական աղբյուրներ, օրինակներ բերել:

Շ.Տ.Ը.ՁԼ3 Բնութագրել նյութերն ըստ իրենց թափանցիկ, կիսաթափանց և անթափանց լինելու հատկության:

Շ.Տ.Ը.Է1 Մեկնաբանել, որ ցերեկվա և գիշերվա, ինչպես նաև ամառվա և ձմեռվա օդի ջերմաստիճանների տարբերությունը պայմանավորված է Արեգակից ստացած ջերմության քանակով:

Շ.Տ.Ը.Է2 Փորձել և համոզվել, որ արևի տակ բոլոր առարկաները (ջուրը, օդը, հողը) տաքանում են:

Շ.Տ.Մ.Ն1 Տարբերակել՝ ինչ են մարմինները, նյութերը, բացատրել, որ նյութերը կազմված են չափազանց փոքր մասնիկներից:

Շ.Տ.Մ.Ն2 Փորձերի միջոցով ներկայացնել որոշ նախնական պատկերացումներ մասնիկների շարժման և փոխազդեցության մասին:

Շ.Տ.Մ.Ն3 Փորձերի միջոցով ցույց տալ նյութերի խառնման պարզ օրինակներ, դա բացատրել մասնիկների շարժմամբ:

Շ.Տ.Մ.Հ1 Բնութագրել նյութերն ըստ իրենց որակական հատկանիշների՝ (պինդ, հեղուկ, գազային):

Շ.Տ.Մ.Հ2 Ներկայացնել, որ ջուրը բնության մեջ միաժամանակ երեք վիճակներում (հեղուկ, պինդ, գազային) հանդիպող միակ նյութն է: Փորձերի միջոցով ներկայացնել մի վիճակից մյուսին անցումը: Ջրի օրինակով բնութագրել նյութերի հալման, պնդացման, գոլորշիացման և խտացման երևույթները:

Շ.Տ.Մ.Չ1 Նկարագրել մարմինները՝ ըստ քանակական հատկանիշների, համապատասխան գործիքների օգնությամբ կատարել երկարության, զանգվածի, ջերմաստիճանի չափումներ, կատարել անցումներ չափման միավորների չափողականությունների միջև:

4. ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

Առարկայի բովանդակությունը կառուցելիս առաջնորդվել ենք հետևյալ ընդհանրական սկզբունքներով.

- Առարկայի բովանդակությունը կառուցված է գիտականության, տեխնոլոգիայի և մշակույթի ժամանակակից նվաճումներին համապատասխան:

- Պահպանված է տրամաբանական հաջորդականությունը:
- Նյութի կառուցման հիմքում ընկած են հիմնարար գաղափարներ, որոնցից բխում են բոլոր թեմաներն ու գաղափարները:
- Առարկայի բովանդակությունը կառուցված է հաջորդականության և շարունակականության սկզբունքով՝ պարզից բարդ, նաև հաշվի առնելով ներառականությունը:
- Հիմնված է երեխայի անձնական փորձառության, իրական կյանքի օրինակների և աշխարհում արագ կատարվող փոփոխություններին նախապատրաստելու սկզբունքի վրա:
- Թեմաները ներկայացվում են պարուրածն սկզբունքով՝ դասընթացի ընթացքում ուսումնասիրված նյութերը ընդլայնվում և խորացվում են մյուս դասարաններում նույն թեմայի աստիճանական ավելի բարձր մակարդակում, այնուհետև՝ հիմնական դպրոցի բնագիտական, հասարակագիտական, հայրենագիտական և անվտանգ կենսակերպի բնագավառների դասընթացներում:
- Առարկայի բովանդակությունը ներկայացվում է սովորողների տարիքային առանձնահատկություններին համապատասխան, որպեսզի նրանք ինքնուրույն, միմյանց օգնելով կամ ուսուցչի ուղղորդմամբ այն յուրացնելու հնարավորություն ունենան:
- Առարկայի բովանդակությունը կառուցվում է այնպես, որ գիտելիքների և կարողությունների զարգացմանը զուգընթաց՝ ձևավորվեն սովորողների վերաբերմունքները, արժեքային համակարգը, զարգանան սոցիալական հմտություններն ու ստեղծագործական ունակությունները:

Սահմանված են հետևյալ հիմնական հասկացություններն ու ենթահասկացությունները:

Ես (Ե) ²	Ինքնություն, ինքնաճանաչում (Ի)	Ներաշխարհ (Ն) Մարմին (Մ)		
	Անվտանգություն (Ա)	Առողջ սնուցում (Ս) Արտակարգ իրավիճակներ (Ի)		
		Վնասակար սովորություններ, վարակիչ, ոչ վարակիչ հիվանդություններ (Վ)		
Ես և մարդիկ (Մ)	Փոխհարաբերություններ (Փ)	Ընտանիք (Ը) Դպրոց (Դ) Համայնք (Հ) Իրավունքներ (Ի) Կոնֆլիկտ (Կ)		
		Հասարակական փոփոխություններ (Հ)	Քաղաքակրթություններ, տնտեսություն (ՔՏ)	
		Ես և բնությունը	Բնության բազմազանություն	Օբյեկտներ՝ կենդանի, անկենդան (Օ) Կենդանի բնության օբյեկտներ (Կ)

² Հիմնական գաղափարների նշագրերը, որոնցով ձևավորվել են վերջնարդյունքների գաղտնագրերը

(Բ)	Փոխազդեցություններ	Անկենդան բնության օբյեկտներ (Ա)
	(Բ)	Փոփոխությունները բնության մեջ (Փ)
Ես և տիեզերքը (Տ)	Երկնային մարմիններ (Ե)	Երկնային մարմիններ Պարբերական երևույթները բնության մեջ (Պ)
	Շարժում Փոխազդեցություններ (Շ)	Ուժեր, շարժում (Ու)
		Ձայն և լույս (ՁԼ)
		Էներգիա (Է)
	Մարմիններ, նյութեր Մասնիկներ (Մ)	Նյութեր, մասնիկներ (Ն)
		Նյութի վիճակ և հատկություն (Ն)
		Չափեր և չափումներ (Չ)

Առարկայի բովանդակությունը կառուցվում է «Ես» գաղափարի շուրջ՝ հետագայում ընդլայնելով Ես-ի շուրջն եղած շրջանակները, բացահայտելով անձի և այդ շրջանակների բազմաշերտ փոխազդեցությունները: «Ով եմ ես», «Ես և մյուսները», «Ես և բնությունը» և «Ես և տիեզերքը» ինտեգրված միավորները կրտսեր դպրոցականներին հնարավորություն են տալիս պատկերացնելու իրենց շուրջն եղած աշխարհի ամբողջական և միաժամանակ մազմաշերտ էությունը՝ իր փոխադարձ կապվածություններով և փոխկախվածություններով, ինքնաճանաչումից մինչև աշխարհաճանաչողություն: «Ես և շրջակա աշխարհը» ինտեգրված դասընթացը կոչված է օգնելու երեխային ճանաչել իրեն ոչ միայն որպես անհատ, այլև որպես հասարակության և բնության մասնիկ: Դասընթացի օգնությամբ կրտսեր դպրոցականը սկսում է «կառուցել» իր սեփական աշխարհը՝ գծելով իր պատկերացումների, զգացողությունների, մտքերի ու նախասիրությունների շրջանակը: Թեմաներն ընտրված են այնպես, որ աշակերտի մեջ քայլ առ քայլ ձևավորվի այն գիտակցությունը, որ ինքն աշխարհում մենակ չէ, որ իր ցանկություններից ու երազանքներից այն կողմ կան ուրիշ մարդիկ, որոնք իրեն նման չեն, և ինչպես ինքը, անկրկնելի անհատականություն են, ուստի նույնպես արժանի են հարգանքի: Այնուհետև պատկերացումներն ընդլայնվում են շրջակա աշխարհին ծանոթացման շնորհիվ: Երեխաներն ուսումնասիրում են իրենց բակը, քաղաքը, մարզը, հայրենիքը, նրա ներկան ու անցյալը, պատմամշակութային արժեքները, ծանոթանում են տարբեր մասնագիտությունների տեր մարդկանց հետ, սովորում են հասարակական վայրերում օրինակելի վարքագիծ դրսևորել, ձեռք են բերում հաղորդակցական հմտություններ, առողջ և անվտանգ ապրելակերպի համար անհրաժեշտ կարողություններ, նախնական պատկերացումներ են ձեռք բերում բնության, տիեզերքի և դրանցում գործող օրենքների և օրինաչափությունների մասին: Բացի բնագավառներով պայմանավորված բովանդակությունից ու կարողունակություններից, առարկան ներառում է նաև մի շարք կարևորվող բովանդակային ուղղություններ, ինչպիսիք են՝ ֆինանսական կրթությունը, կանանց և տղամարդկանց իրավահավասարությունը, քաղաքացիական, էկոլոգիական կրթությունը, բնության և հալածանքի (բուլիինգի) կանխարգելման և մեղիագրագիտության ուսուցումը: «Ես և շրջակա աշխարհը» առարկայի ուսումնասիրման գործընթացում կրտսեր դպրոցականները հնարավորություն են ունենում.

- համակարգելու, ընդլայնելու, խորացնելու ընտանիքում, նախադպրոցական հաստատություններում, մարդկանց և բնության հետ շփման անձնական փորձից ձեռք բերած պատկերացումները բնության և հասարակական օբյեկտների մասին,
- իմաստավորելու մարդու և բնության փոխհարաբերությունները, հասարակական տարբեր խմբերի (ընտանիք, դասարան, դպրոց, համայնք, ազգ) ներսում առկա հարաբերություններն ու օրինաչափությունները,
- յուրացնելու և ցուցաբերելու առողջ ապրելակերպին բնորոշ վարքագիծ և սովորություններ, անվտանգության կանոններ, էկոլոգիապես գրագետ և բարոյական վարք բնության գրկում և հասարակության մեջ,
- գիտակցելու շրջապատի մարդկանց (տարբեր տարիքի, սեռի, ազգության, հավատքի և առողջական խնդիրներով) հանդեպ հարգալից և ուշադիր վերաբերմունքի կարևորությունը,
- խնայող վերաբերմունք ցուցաբերելու բնությանը, պատմական և մշակութային արժեքներին: Տարրական ծրագրով սովորողի գիտելիքները սերտորեն առնչվում են մայրենիին, մաթեմատիկային, տեխնոլոգիային, արվեստին, օտար լեզուներին ու ֆիզիկական կուլտուրային և ապահովվում են միջառարկայական թեմատիկ կապերի և խաչվող հասկացությունների միջոցով: Այս դասընթացի արդյունքում ձեռք բերված գիտելիքները, հմտությունները և վերաբերմունքները արժեքավոր են և հիմք են հանդիսանում հետագայում միջին դպրոցի հասարակագիտական և բնագիտական, հայրենագիտական բնագավառների առարկաների համար: Ուսումնառությունն առավել արդյունավետ և տևական է, երբ խրախուսվում է բարձրակարգ մտածողության և քննադատական մտածողության զարգացումը, խթանվում են վերլուծական հմտությունները, որոնք ներառում են կիրառություն, վերլուծություն, գնահատում և ստեղծում: Պետք է ուշադրություն դարձնել նաև սովորողների հուզական և հոգեբանական հմտությունների զարգացմանը:

Խաչվող գաղափարներ

Աշխարհի ճանաչողության միասնական մեթոդաբանական հիմքերի ապահովման նպատակով առարկայի բովանդակությունը կառուցվում է նաև մի շարք ընդհանրական խաչվող հասկացությունների հենքի վրա: Դրանք առանցքային հասկացություններ են, որոնք ընդհանրական են տարբեր գիտությունների համար և օգնում են սովորողներին միավորելու, կապակցելու տարբեր առարկաներից ձեռք բերած գիտելիքները աշխարհի մասին մեկ ամբողջական պատկերացման շրջանակներում:

Այդ հասկացությունները պետք է մեծ ուշադրության արժանանան դպրոցի բոլոր աստիճաններում, բոլոր առարկաների, այդ թվում՝ «Ես և շրջակա աշխարհը» առարկայի ուսուցման ժամանակ: Առանձնացվում են յոթ այդպիսի խաչվող գաղափարներ, որոնք առավել բնորոշ են բնագիտական առարկաներին.

1. Օրինաչափություններ
2. Պատճառ և հետևանք
3. Մասշտաբ, համամասնություն և քանակ
4. Համակարգեր և մոդելներ
5. Էներգիա և նյութ

6. Կառուցվածք և գործառույթ

7. Կայունություն և փոփոխություն

Ինչպես նաև որոշ ընդհանրական գաղափարներ, որոնք ավելի համապատասխանում են հասարակագիտական առարկաներին և թեմաներին.

1. Անհատ և հարաբերություններ

2. Ժամանակ և տարածություն

3. Անհատական և մշակութային արտահայտություն

4. Գիտատեխնիկական նորարարություն

5. Արդարություն և զարգացում

Այս երկու ցանկով ներկայացված խաչվող հասկացություններն էլ կարող են կիրառելի լինել «Ես և շրջակա աշխարհը» առարկայի՝ որպես ինտեգրված առարկայի դեպքում:

5. ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՄԵԹՈՂԱԿԱՆ ԵՎ ՆՅՈՒԹԱՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Դասընթացի բոլոր թեմաների ուսումնասիրության ժամանակ կարևոր է ապահովել ուսումնառության ժամանակակից տեխնոլոգիաների կիրառմամբ նորարարական բազմաբնույթ գործունեության ձևեր, որոնք կապահովեն աշակերտների հետաքրքրվածությունը, ակտիվ մասնակցությունը, միմյանց հետ մտքերի փոխանակման, սեփական առաջընթացի ամրագրման, տարբեր կարողություններով երեխաների հավասար ներգրավվածության հնարավորությունը, ուսումնառության երեխայակենտրոն, բարոյահոգեբանական նպաստավոր միջավայրի ապահովումը: Առարկայի ուսումնառության ընթացքում սովորողները տարբեր աղբյուրներից տեղեկույթ են հայթայթում, վերլուծություն և ընդհանրացումներ անում, համակարգում են և տարբեր ձևաչափերով ներկայացնում դրանք, փոքրիկ հետազոտություններ, ուսումնասիրություններ են պլանավորում և իրականացում, որոնք ուղղված են ուսումնասիրության օբյեկտի հատկությունները հայտնաբերելուն, պատճառահետևանքային կապերը, բնական և սոցիալական գործընթացների հաջորդականությունը բացահայտելուն: Միաժամանակ իրականացվում են ուսումնական գործունեության (պրակտիկաների) բոլոր բաղադրիչները՝ հարցի ձևակերպում, խնդրի առաջադրում, դրա լուծմանն ուղղված գործողությունների պլանավորում, իրականացում, արդյունքների վերլուծություն, գնահատում, եզրակացությունների ձևակերպում: Կրտսեր դպրոցականները սովորում են համագործակցել ուսուցչի և դասընկերների հետ, փոքր և մեծ խմբերում համատեղ գործողություններ կատարել, տիրապետում են հաղորդակցման և փոխօգնության տարբեր եղանակների: Այս բոլոր գործելակերպերը սովորողների համար ստեղծում են ուսումնառությունը հաջողությամբ շարունակելու նպաստավոր պայմաններ:

Մասնավորապես առարկայի դասավանդման համար անհրաժեշտ է կիրառել գործունեության բազմազան ձևեր, որոնք են՝

- ուսումնական, դերային, իմիտացիոն, զարգացնող խաղեր,
- խմբային, համագործակցային առաջադրանքներ,
- իրավիճակների առաջադրում, քննարկում,
- դասարանական քննարկումներ և բանավեճեր,
- դիտումներ,

- դաշտային աշխատանք,
- փորձեր,
- հետազոտական առաջադրանքներ,
- մոդելավորում,
- պարզ նախագծային աշխատանքներ,
- պատկերազարդում՝ նկարների գծապատկերների և սխեմաների ստեղծում
- հրապարակային ներկայացում, շնորհանդես (պրեզենտացիա)
- ուսուցողական ֆիլմերի դիտում, քննարկում
- պարզ հատակագծերի, քարտեզների գծում, վերծանում, կողմնորոշում
- հարցադրումների սահմանում,
- գաղափարների և հասկացությունների սահմանում և վերհանում,
- մրցույթներ, վիկտորինաներ, հանդեսներ,
- աշխատանքային թերթիկներ՝ տարբեր առաջադրանքներով,
- տեսանյութերի ստեղծում,
- խաչբառների, գլուխկոտրուկների, հանելուկների կազմում, լուծում,
- էքսկուրսիաներ, արշավներ
- փաստական նյութերի հետաքրքիր և խթանող ներկայացում,
- պարզ գիտական բառապաշարի և լեզվի գործածում,
- տեքստի ուսումնասիրման աշխատանքներ:

6. ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՌԻՍՈՒՄՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԱԿՆԿԱԼՎՈՂ ՎԵՐՋՆԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ

Համաձայն ՀՊՁ-ի 42-րդ կետի՝ 1-4-րդ դասարաններում և 5-րդ դասարանի առաջին կիսամյակում միավորային գնահատում չի իրականացվում: Ընթացիկ գնահատումը կատարվում է բնութագրման միջոցով, իսկ որպես տարեկան ամփոփիչ գնահատական՝ կազմվում է յուրաքանչյուր սովորողի ուսումնական առաջադիմության բնութագիրը՝ համաձայն կրթության պետական կառավարման լիազորված մարմնի սահմանած կարգի:

Գնահատումը տեղեկատվություն հավաքելու, վերլուծելու և դրա հիման վրա հանրակրթության իրականացման բովանդակային և կազմակերպչական արդյունքները վերահսկելու գործընթաց է: Գնահատման հիմնական նպատակը սովորողների գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների յուրացման ու տիրապետման աստիճանի, նրանց անձնային որակների, ունեցած արժեհամակարգի ստուգումն է և ուսման որակի վերահսկումը: Ընթացիկ գնահատումը գնահատման համակարգի առաջնային և կարևոր մասն է, որի միջոցով հստակեցվում են ուսուցման գործընթացի և արդյունքների առարկայական չափորոշիչներին և ծրագրային պահանջներին համապատասխան լինելը: Գնահատման արդյունքում բացահայտվում են ուսուցիչների, աշակերտների բացթողումները, դժվարություններն ու ձեռքբերումները, ինչպես նաև հստակեցվում են ուսուցման գործընթացի բարելավման ուղիները:

Այսօր գնահատման համակարգի կիրառումը պայմանավորված է Հանրակրթության պետական չափորոշիչի և առարկայական օրինակելի ծրագրի բովանդակությամբ: Գնահատման նոր

համակարգը պետք է հիմնվի արդարության, հուսալիության, անկողմնակալության, հավաստիության, հիմնավորվածության, մատչելիության և թափանցիկության սկզբունքների վրա: Առարկայի գնահատումը պետք է երեխաներին հնարավորություն ընձեռի գիտակցելու նոր գիտելիքների ու հմտությունների ձեռքբերման անհրաժեշտությունը: Այն երեխայի առաջընթացն ու զարգացումը պետք է արձանագրի այնպես, որ ակնհայտ լինի երեխաների, ծնողների և այլոց՝ շահագրգիռ կամ հետաքրքրված անձանց համար (ուսուցիչներ, դասուցիչներ, տնօրեն և այլք), առարկայի ազդեցությունը տեսնելու, արձանագրելու, երեխայի մասին տեղեկություններ ունենալու համար, պետք է միջառարկայական կապերն ավելի գործուն դարձնելու միջոց լինի:

«ԵՍ ԵՎ ՇՐՋԱԿԱ ԱՇԽԱՐՀԸ» ԱՌԱՐԿԱՅԻ 2-4-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ԾՐԱԳՐԵՐ

Ծրագրի ձևաչափի վերաբերյալ պարզաբանումներ

«Ես և շրջակա աշխարհը» առարկայի արդյունավետ ուսուցման համար առաջարկվող ժամաքանակը, ըստ ծրագրի, ներկայացված է հետևյալ աղյուսակում:

	Հիմնական գաղափարներ	2-րդ դասարան 64 դասաժամ		3-րդ դասարան 64 դասաժամ		4-րդ դասարան 64 դասաժամ	
		Ընդհ.		Ընդհ.		Ընդհ.	
1.	Ես	17		19		9	
2.	Ես և մարդիկ	15		10		27	
3.	Ես և բնությունը	13		24		8	
4.	Ես և տիեզերքը	13		5		15	
	Ընդամենը	58	6 պահ.	58	6 պահ.	57	7 պահ.

Ծրագրի ձևաչափը ներառում է հետևյալ բաժինները.

- Հիմնական հասկացությունները
- Թեմաները
- Նպատակը
- Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքները՝ ծածկագրված
- Թեմայի վերջնարդյունքները՝ ծածկագրված
- Բովանդակությունը
- Առաջարկվող գործունեության ձևերը
- Խաչվող գաղափարները
- Միջառարկայական կապերը
- Ներառարկայական կապերը
- Կապը ՀՊՁ տարրական դպրոցի չափորոշիչների հետ ծածկագրված

2-րդ դասարան (առաջարկվում է 64 ժամ)

ԵՍ	
Ինքնություն Ինքնաճանաչում	
Ներաշխարհի (4 ժամ)	Մարմին (4 ժամ)
ԹԵՄԱ ՈՎ ԵՄ ԵՍ (8 ժամ)	
Նպատակ	
• Ձևավորել ինքնաճանաչման, ինքնարժևորման, ինքնագնահատման և ինքնարտահայտվելու հմտություններ, սեփական անհատականությունը բացահայտելու և յուրաքանչյուրի անհատականությունը տեսնելու և գնահատելու ունակություն, յուրաքանչյուրի առանձնահատկությունը հարգելու կարողություն: Օգնել իրենց և ուրիշներին անցյալում, ներկայում և ապագայում դիտարկելուն: • Իսթանել տարբեր զգայարաններով ստացած տեղեկությունների տարբերակման, համադրման և կարևորության գիտակցումը: • Նպաստել սեփական մարմնի, դրա խնամքի մասին պատկերացումների ու ճանաչողության ընդլայնմանը, ձևավորել անձնական հիգիենայի մասին տարրական գիտելիքներ և հմտություններ:	
Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ	
Ներաշխարհի Շ.Ե.Ի.Ն1 Ուսումնասիրել ինքնության, վերաբերյալ գաղափարներ, ներառյալ՝ իր և ուրիշների, տարբերակել ինքնությունը՝ ըստ սոցիալական և հուզական առանձնահատկությունների: Շ.Ե.Ի.Ն2 Գտնել ինքնարտահայտման և ինքնադրսևորման տարբեր եղանակներ: Շ.Ե.Ի.Ն3 Նշել սեփական կարողություններն ու հնարավորությունները, ինքնադրսևորվել: Շ.Ե.Ի.Ն4 Նկարագրել և կառավարել հույզերը, բացատրել, որ ուրիշներն էլ ունեն նույն հույզերը, ապրումակցել: Շ.Ե.Ի.Ն5 Տարբերակել անցյալում, ներկայում կատարված և ապագայում կատարվելիք իրադարձությունները՝ իր կյանքի օրինակով, արդյունավետ տնօրինել ժամանակը: Մարմին Շ.Ե.Ի.Մ1 Թվարկել զգայարանները, տարբերակել դրանցով ստացված տեղեկությունները՝ որպես աշխարհը ճանաչելու միջոց: Շ.Ե.Ի.Մ2 Նշել մարմնի մասերի գործառույթներն ու կազմության որոշ բնորոշիչներ: Շ.Ե.Ի.Մ3 Հարգել և ընդունել տարբերությունները, այդ թվում՝ հաշմանդամություն ունեցող և զարգացման առանձնահատկություններ ունեցող մարդկանց, ներառելով նրանց հնարավոր բոլոր գործընթացներում:	

Շ.Ե.Ի.Մ4 Տիրապետել անձնական հիգիենայի կանոններին, հիմնավորել հիգիենայի, ֆիզիկական ակտիվության և կոփման՝ անհրաժեշտությունը՝ որպես առողջությունը պայմանավորող կարևոր գործոններ:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Ներաշխարհ

2Շ.Ե.Ի.Ն1-3 Նկարագրել իրեն, իր զբաղմունքները, նախասիրությունները, հետաքրքրությունները, համեմատել մյուսների հետ:

2Շ.Ե.Ի.Ն1-3.5 Դիտարկել և մեկնաբանել, թե ինչպես կարող են իր նախասիրությունները, հետաքրքրություններն ու սովորությունները պայմանավորել իր նպատակները:

2Շ.Ե.Ի.Ն1-4 Տարբերակել և արտահայտել իր զգացմունքներն ու հույզերը տարբեր միջոցներով (խոսքով, հայացքով, ժեստերով, միմիկայով):

2Շ.Ե.Ի.Ն1-5 Տարբերակել իր անցյալը, ներկան և ապագան, նկարագրել իրադարձությունները տարբեր ժամանակներում:

2Շ.Ե.Ի.Ն5 Կազմել օրվա ռեժիմ՝ ճիշտ բաշխելով օրը աշխատանքի, հանգստի, զբաղմունքի, քնի միջև:

Մարմին

2Շ.Ե.Ի.Մ1 Տարբերակել և համադրել տարբեր զգայարաններով ստացած տեղեկությունները, հետազոտել ու ներկայացնել, որ նույն տեղեկությունը կարելի է տարբեր զգայարաններով ստանալ:

2Շ.Ե.Ի.Մ2 Բացատրել, որ մարմինն աշխատող համակարգ է և բոլոր մասերը գործում են փոխկապված:

2Շ.Ե.Ի.Մ3 Մտորել հաշմանդամություն կամ զարգացման առանձնահատկություններ ունեցող մարդկանց մասին, պատրաստակամ լինել հեշտացնելու և հավասար հնարավորություններ ապահովելու բոլորի համար:

2Շ.Ե.Ի.Մ3ա Բացատրել, որ տարբեր մարդիկ տարբեր մարմնակազմվածք ունեն (ներառականության մասին, տարբեր կարողություններով և զարգացման առանձնահատկություններով մարդկանց մասին):

2Շ.Ե.Ի.Մ4 Հիմնավորել, որ հիգիենայի պահպանումը՝ հաճախակի լվացվելը, մաքուր կենցաղը, առողջության գրավականներից մեկն է:

2Շ.Ե.Ի.Մ4ա Տարբերակել և ունենալ անձնական հիգիենայի անհատական պարագաներ, բացատրել դրանց անհրաժեշտությունը:

2Շ.Ե.Ի.Մ4բ Ցուցադրել ձեռքերը և ատամները ճիշտ լվանալու շարժումները:

2Շ.Ե.Ի.Մ4գ Պահպանել անձնական հիգիենան, մարմնի խնամքը. տեսողություն, լսողություն, կեցվածք, բերանի խոռոչ, մաշկ, մազեր, եղունգներ և այլն:

2Շ.Ե.Ի.Մ4դ Պատրաստ լինել ամեն օր մարմնամարզությամբ զբաղվելու, կոփվելու և հաճախ գտնվելու մաքուր օդում:

Բովանդակություն

- Ով եմ ես: Ինչպես եմ կազմակերպում կյանքս: Նախասիրություններ, հետաքրքրություններ:

- Զգացմունքների, հույզերի արտահայտումը ժեստերի, միմիկայի, հայացքի, խոսքի միջոցով:
- Անցյալ, ներկա և ապագա, տարբեր ժամանակներում իրադարձությունների նկարագրում:
- Տարբեր զգայարաններով ստացած տեղեկություններ, համադրում:
- Հաշմանդամություն կամ զարգացման առանձնահատկություններ ունեցող մարդիկ: Տարբեր մարմնակազմվածք ունեցող մարդիկ (ներառականություն):
- Հիգիենայի պահպանումը՝ որպես առողջ լինելու գրավական: Մաքուր կենցաղ:
- Ամենօրյա ֆիզիկական ակտիվություն. մարմնամարզությամբ զբաղվելու, կոփվելու և հաճախ մաքուր օդում գտնվելու կարևորությունը:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր	Խաչվող գաղափարներ
• Խմբային, համագործակցային առաջադրանքներ Կատարել զույգերով, մեծ կամ փոքր խմբերով ինքնաճանաչումը, միմյանց ճանաչելը, ինքնավստահությունն ու փոխադարձ վստահությունը խթանող խաղեր, վարժանքներ: Նկարագրել, թե ինչով են սիրում զբաղվել. նախասիրությունները, զբաղմունքները: Պարզել՝ կան արդյոք իր նման նախասիրություններ ունեցող մարդիկ, համեմատել, նկարագրել՝ ինչն է, որ բոլորին է հատուկ, ինչով է նման աշխարհի բոլոր մարդկանց, դիտարկել և մեկնաբանել, թե ինչպես կարող են իր նախասիրությունները, հետաքրքրություններն ու սովորությունները պայմանավորել իր նպատակները: Քննել և պարզել՝ կան արդյոք նպատակներ, որոնք դժվար իրագործելի են թվում, ինչ է պետք և ինչն է իրեն պակասում դրանց իրագործման համար օրը ճիշտ կազմակերպելու համատեքստում (օրվա ռեժիմ): Քննարկել, թե երբ են իրագործվելու նպատակները անցյալի, ներկայի ու ապագայի իրադարձությունների համատեքստում: • Ուսումնական, դերային, իմիտացիոն, զարգացնող խաղեր՝ զգայարանների, զգացմունքների, հույզերի արտահայտման վերաբերյալ: Երեխաները պետք է կարողանան տարբերակել և համադրել տարբեր զգայարաններով ստացած տեղեկությունները (աչքերը փակել, ականջները փակել, ձեռքերը կապել, քիթը փակել և փորձել սահմանափակ հնարավորություններով ստացած տեղեկությունները նկարագրել, ապա համադրել), այնուհետև բնության գրկում հետազոտել, թե ինչ	• Անհատ և հարաբերություններ Յուրաքանչյուրը պետք է հնարավորություն ունենա իրեն ճանաչելու, իր մասին խոսելով, մյուսներին լսելով, ճանաչելով և համեմատություններ անելով՝ խորացնելու ինքնաճանաչումն ու ինքնաբացահայտումը, կարողանա արժեքների, համոզմունքների և կարծիքների փոխանակման միջոցով հստակեցնել դրանք: • Ժամանակ և տարածություն Անցյալում, ներկայում և ապագայում իրենց հետ կատարված և կատարվելիք փոփոխությունների, ապրած և այցելած վայրերի համատեքստում փորձել տարրական պատկերացումներ ունենալ <i>առաջ, հետո, հիմա, նախկինում, հետագայում</i> հասկացությունների և դրանց ճիշտ գործածության մասին: • Օրինաչափություններ (դեպքերի, իրադարձությունների և դրանց պատճառով առաջացած

տեղեկություններ են ստանում զգայարաններով (տեսնում են, լսում են, շոշափում են, հոտն են զգում և այլն), ներկայացնել, որ նույն տեղեկությունը կարելի է տարբեր զգայարաններով զգալ, օրինակ՝ փշոտ մակերեսը կարելի է և՛ տեսնել, և՛ շոշափելով զգալ: **Նկարագրել** տարբեր առարկաների, տարբեր երևույթների վերաբերյալ տարբեր զգայարաններով ստացած տեղեկությունները:

Տարբերակել և արտահայտել զգացմունքներն ու հույզերը տարբեր միջոցներով (խոսքով, հայացքով, ժեստերով, միմիկայով): **Նկատել և ճանաչել** ուրիշների հույզերը՝ դրական (հիացմունք, ուրախություն, սեր, վստահություն, ապրումակցում, երախտագիտություն), բացասական (զայրույթ, ցասում, զզվանք, ծանծրույթ, վիշտ, տխրություն, թախիծ, սարսափ, վախ և այլն) և չեզոք (զարմանք, հետաքրքրություն և այլն): **Տարբերակել** իր և մյուսների հետաքրքրությունները, ցանկություններն ու կարիքները:

Բնութագրել հույզերը, զգացմունքները, որը երբ ենք ապրում, նկարագրել՝ ինչպես ենք արտահայտում: **Մտորել** հաշմանդամություն կամ զարգացման առանձնահատկություններ ունեցող մարդկանց մասին. ինչպե՞ս հեշտացնել և հավասար հնարավորություններ ապահովել բոլորի համար

• **Աշխատանքային թերթիկներ՝ տարբեր առաջադրանքներով**, հարցաթերթիկներ, կարճ թեստային աշխատանքներ՝ նկարներով, խաչբառներով, հարցաթերթիկներով և այլն, վերը թվարկված տարբեր նպատակների համար: Օրինակ՝ վարակիչ հիվանդությունների փոխանցման ուղիների և դրանց կանխարգելման (հիգիենա, պատվաստում) մասին, քայլաշարերի ընտրություն՝ ըստ գործողություններ ցույց տվող նկարների, փոքրիկ տեքստերի կամ սեփական ուժերով արված ցուցադրական նյութերի, նկարների հիման վրա:

• **Հրապարակային ներկայացում, շնորհանդես (պրեզենտացիա)**

Ցույց տալ լվացվելու, ատամ լվանալու ճիշտ տեխնիկան, **հիմնավորել**, որ հիգիենայի պահպանման սովորություններ ունենալը առողջության գրավականներից մեկն է:

• **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտումներ, քննարկում** (հիգիենայի, կոփման, հաշմանդամության և այլ

հույզերի, ապրումների միջև տեսնել օրինաչափություններ, օրինակ՝ օրինաչափ և կանխատեսելի է, որ դրական իրադարձությունը կառաջացնի դրական հույզեր, և հակառակը):

• **Պատճառ և հետևանք**, մեխանիզմ և կանխատեսում (հիգիենայի և առողջության կապը՝ հիգիենան չպահպանելը կարող է հիվանդությունների պատճառ դառնալ):

• **Կառուցվածք և գործառույթ** (մարմնի տարբեր մասերի կառուցվածքի և գործառույթների կապը):

• **Կայունություն և փոփոխություն** (անցյալում, ներկայում և ապագայում փոփոխություններն ու անփոփոխ երևույթները):

թեմաներով)

- **Հարցադրումների սահմանում** (բոլոր թեմաների վերաբերյալ, պետք է խրախուսել, որ սովորողներն իրենք հարցադրումներ անեն):
- **Պատկերազարդում, նկարների, գծապատկերների և սխեմաների ստեղծում** (բոլոր թեմաների վերաբերյալ նկարների, գծապատկերների և սխեմաների միջոցով ներկայացնել հանձնարարությունները):

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

- Կարողանա մտքերը հստակ և գրագետ ձևակերպել:
- Լսել և հասկանալ տեղեկատվությունը, հրահանգերը, իրեն ուղղված խոսքը և համապատասխան արձագանք տալ, ձևակերպել հարցեր լսածի, տեսածի, զգացածի, ընթերցածի, իրեն հետաքրքրող երևույթների մասին և պատասխանել տրված հարցերին:
- Կարողանա ունկնդրածի կամ ընթերցածի վերաբերյալ հույզերն ու մտքերն արտահայտել խոսքի, ինչպես նաև ժեստերի, դիմախաղի, մարմնի լեզվի միջոցով, համապատասխան վերաբերմունք դրսևորել ուրիշների հույզերի նկատմամբ, տարբերակել հաղորդակցման խոսքային և ոչ խոսքային ձևերը:

Արվեստ

- Կարողանա պատկերել և արտահայտել զգացմունքներ, հույզեր դիմախաղով, նկարելով, երգելով և այլ արտահայտչամիջոցներով:
- Կարողանա թեմային համապատասխան նկարներ դիտել, նկարել, երաժշտություն լսել, ծեփել, կտրել:
- Նկարել հիգիենայի պարագաները՝ առանձնացնելով անհատական պարագաները:
- Թեմային համապատասխան դերախաղ կատարել:

Ֆիզկուլտուրա

- Պատկերացում ունենա օրվա ռեժիմի, անձնական հիգիենայի պահպանման, սեփական անձի և ուրիշների նկատմամբ հարգանքի և հոգատարության անհրաժեշտության մասին, պատկերացում ունենա սեփական մարմնի կառուցվածքի և աշխատանքի մասին:

Մաթեմատիկա

- Կարողանա անցյալի, ներկայի և ապագայի մասին խոսելիս ժամանակի թվագրման, հետոյի, նախկինի մասին ճիշտ բառապաշար օգտագործել և պատկերացումներ ունենա:

Օտար լեզու

- Կարողանա ներկայանալ, պատմել իր մասին:
- Լսել և հասկանալ իրեն ուղղված հարցերը, հարցեր ուղղել ընկերներին:
- Կարողանա պատմել իր առօրյայի, ռեժիմի մասին:

Տեխնոլոգիա

- Սովորի և կարողանա պահպանել անձնական հիգիենայի կանոնները:
- Կարողանա պահպանել սննդի անվտանգության կանոններն ուսեստներ պատրաստելիս, սովորի գնումներ կատարելիս նայել մթերքի պահպանման ժամկետները:

Ներառարկայական կապեր

- **Շ.Ե.Ի.Ն1-5** ընդհանրական վերջնարդյունքներն ապահովվում են ոչ միայն «Ներաշխարհը» թեմայի ուսումնառությամբ, այլև «Ես և իմ ընտանիքը», «Ես և դպրոցը», «Իմ համայնքն ու հայրենիքը» թեմաների ուսումնառության շնորհիվ, առարկայի ներսում ինտեգրումն ապահովելով:

- Թեման սերտորեն կապվում է առողջ սնուցման, սննդի հիգիենայի, սննդի անվտանգության թեմաների հետ,
- ընտանիքում, դպրոցում և համայնքում ազգականների, ընկերների և հարևանների հետ փոխհարաբերություններ կառուցելու, կոնֆլիկտներից խուսափելու, հարգանքի և հանդուրժողականության թեմաների հետ:

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող՝ S25, S26, S27, S34
Թեմային մասամբ առնչվող՝ S1, S2, S7, S14, S15, S22

ԵՍ		
Անվտանգություն		
Առողջ սնուցում (3 ժամ)	Արտակարգ իրավիճակներ (3 ժամ)	Վնասակար սովորություններ Վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելում (3 ժամ)
ԵՍ ԱՊԱՀՈՎ ԵՄ (9 ժամ)		
Նպատակ		
• Գաղափար տալ առողջ և անառողջ սննդի, դրա բազմազանության, սննդամթերքի հիմնական խմբերի, սննդակարգի մասին: Խթանել առողջ և անվտանգ սնվելու սովորությունների ձևավորումը. պահպանել սնման նույն պարբերականությունը, կարողանալ ընտրել և գնել օգտակար և թարմ սննդամթերք: Օգնել յուրացնելու, որ սնունդն է ապահովում մեր մարմնի աճը, զարգացումն ու եռանդը: • Օգնել ընդլայնելու անվտանգության պարզ կանոնների մասին իմացությունը, կողմնորոշվելու և պահպանելու անվտանգության կանոնները տանը, դպրոցում, փողոցում և բնության գրկում: • Ձևավորել երկրաշարժի ժամանակ կողմնորոշվելու, համապատասխան գործողություններ կատարելու և ցուցումներին հետևելու հմտություններ: • Օգնել գիտակցելու շրջակա միջավայրի (աղտոտման և մաքրության) ազդեցությունը առողջության վրա, ինչպես նաև իմանալու որոշ վարակիչ հիվանդությունների տարածման և կանխարգելման ուղիների մասին:		

Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ

Առողջ սնուցում

Շ.Ե.Ա.Ս1 Բացատրել առողջ սնուցման բաղադրիչները՝ բամազանությունը, սննդակարգը, ընդունման պարբերականությունը և անվտանգությունը:

Շ.Ե.Ա.Ս2 Բացատրել, որ սնունդն ապահովում է օրգանիզմի էներգիան, որն էլ ապահովում է ֆիզիկական ակտիվությունը:

Շ.Ե.Ա.Ս3 Ներկայացնել ջրի նշանակությունը մարդու օրգանիզմի համար:

Արտակարգ իրավիճակներ

Շ.Ե.Ա.Ի1 Ցուցադրել տարբեր հնարավոր աղետների և արտակարգ իրավիճակների ժամանակ խուճապի չմատնվելու, կողմնորոշվելու, անվտանգության կանոնների և քայլերի հաջորդականության իմացություն, ցուցադրել առաջին օգնության պարզ եղանակներ:

Վնասակար սովորություններ, վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելում

Շ.Ե.Ա.Վ1 Տարբերակել վնասակար սովորությունները, այդ թվում՝ ծխելը, ալկոհոլ և այլ վնասակար նյութեր օգտագործելը և խուսափել դրանցից, թվարկել որոշ վարակիչ հիվանդություններ և կիրառել դրանք կանխարգելելուն ուղղված վարքագիծ:

Շ.Ե.Ա.Վ2 Դրսևորել դիսկերից խուսափելուն և առողջությանը միտված վարքագիծ:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Առողջ սնուցում

2Շ.Ե.Ա.Ս1 Նկարագրել՝ ինչպիսին պետք է լինի առողջ և սննդարար ուտելիքի պարունակությունը, սննդակարգը, կարևորել նախաճաշելու սովորությունը:

2Շ.Ե.Ա.Ս1ա Խմբավորել սննդամթերքը հիմնական խմբերում՝ հացեղեն-ձավարեղեն, ձու-մսեղեն-լոբազգիներ, միրգ-բանջարեղեն, կաթնեղեն, յուղեր:

2Շ.Ե.Ա.Ս1բ Տարբերակել կենդանական և բուսական ծագման սննդատեսակները:

2Շ.Ե.Ա.Ս1գ Բացատրել սննդի ընդունման նույն պարբերականության պահպանման կարևորությունը:

2Շ.Ե.Ա.Ս1դ Գնումներ կատարելիս ճիշտ ընտրություն անել՝ ընտրել առողջ սնունդ:

2Շ.Ե.Ա.Ս1ե Տարբերել փչացած սնունդը և չուտել:

2Շ.Ե.Ա.Ս2 Բացատրել, որ սնունդը և ջուրը անհրաժեշտ են մեր մարմնի աճի, զարգացման և եռանդի համար:

Արտակարգ իրավիճակներ

2Շ.Ե.Ա.Ի1 Թվարկել, թե ինչերը կարող են վտանգավոր լինել՝ տանը, դպրոցում և փողոցում:

2Շ.Ե.Ա.Ի1ա Առանձնացնել, խմբավորել անվտանգության կանոնները համապատասխան վտանգների դեպքում:

2Շ.Ե.Ա.Ի1բ Կիրառել անվտանգության պարզ կանոններ երկրաշարժի ժամանակ, երբ տանն են, դպրոցում կամ փողոցում, հետևել այդ կանոններին:

2Շ.Ե.Ա.Ի1գ Լրացնել համապատասխան վտանգի դեպքում օգնության

հեռախոսահամարները: Նշել, որ օգնություն պետք է խնդրել միայն վստահելի մեծահասակից:

Վնասակար սովորություններ, վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելում

2Շ.Ե.Ա.Վ1 Բացատրել, թե որոնք են վնասակար սովորությունները, նշել չնախաճաշելու, եղունգ կրծելու, սնունդը, աղն ու քաղցրը չարաշահելու, համակարգչային խաղերը չարաշահելու, համացանցում եկար գտնվելու և անվտանգության կանոնները չպահպանելու, հեռախոսով երկար զբաղվելու վնասները:

2Շ.Ե.Ա.Վ1ա Նշել, որ ծխախոտի ծուխը վնասակար է առողջությանը, բացատրել, որ չպետք է մնալ ծխողների շրջապատում, այլ արագ հեռանալ այդ տարածքից, զգուշացնել մեծերին, որ ծխելը վնաս է առողջությանը: Հաճախ օդափոխել տարածքը, սենյակը:

2Շ.Ե.Ա.Վ1բ Օրինակներ բերել վարակիչ հիվանդությունների փոխանցման և դրանց կանխարգելման ուղիներից (օրինակ՝ հիգիենա, պատվաստում):

2Շ.Ե.Ա.Վ1գ Նշել, որ կան վարակիչ հիվանդություններ, որոնց տարածումը կարող է կապված լինել նաև պատվաստումներից հրաժարվելուց:

2Շ.Բ.Բ.Փ2-4 Բացատրել, որ առողջությունը կախված է նաև շրջակա միջավայրի մաքրությունից:

Բովանդակություն

- Օրվա սննդակարգը, սննդամթերքի հիմնական խմբեր՝ ձավարեղեն, կաթնամթերք, միրգ, բանջարեղեն, ձու-մսամթերք-լոբազգիներ, յուղեր, սննդի ընդունման նույն պարբերականության պահպանման կարևորությունը, առողջ և անառողջ սնունդ, կենդանական և բուսական ծագման սննդատեսակներ, սնունդը՝ որպես մարմնի աճի, զարգացման և եռանդի հիմնական գործոն, առողջ և փչացած սնունդ:
- Վնասակար սովորություններ՝ եղունգ կրծել, չնախաճաշել, աղն ու քաղցրը չարաշահել, համակարգչային խաղերը չարաշահել, համացանցից օգտվել առանց անվտանգության կանոնները պահպանելու, հեռախոսով երկար զբաղվել:
- Վտանգները տանը (ծակող, կտրող գործիքներ, գազօջախ, էլեկտրականություն, բարձրություն, անձանոթ, կամ ծանոթ անձնավորություն, որի արարքները սխալ կամ անհասկանալի են թվում), դպրոցում (աստիճաններ, հրմշտոց, հալածանք), փողոցում (երթևեկության կանոններ), այդ և այլ իրավիճակներում օգտագործվող հեռախոսահամարների իմացություն:
- Երկրաշարժի ժամանակ կողմնորոշվելու, համապատասխան գործողություններ կատարելու և ցուցումներին հետևելու կարևորությունը:
- Շրջակա միջավայրի մաքրությունը՝ առողջության գրավական:
- Վարակիչ հիվանդությունների փոխանցման ուղիներ և դրանց կանխարգելում (հիգիենա, պատվաստում)

Առաջարկվող գործունեության ձևեր

Խաչվող գաղափարներ

• **Խմբային, համագործակցային առաջադրանքներ**

Սննդամթերքները **դասակարգել** ըստ դրանց հատկանիշների, օրինակ՝ կենդանական, բուսական, ձավարեղեն-հացեղեն, ձու-մսեղեն-լոբազգիներ, միրգ-բանջարեղեն, կաթնեղեն, յուղեր: Որոշ բնորոշիչների մասին հուշող հանելուկներով **ներկայացնել**, թե որ սննդամթերքը ինչ սննդարար, օգտակար հատկանիշներ ունի, ինչ է պետք ուտել և ինչ քանակով, ինչը **չհարաշահել**, որպեսզի համարվի առողջ սնուցում: Առողջ սննդի կերակրացանկի **կազմում**, **ընտրություն**, օրվա սննդակարգը, համապատասխան, բուսական և կենդանական սննդի **դասակարգում**, **սանդղակի կազմում** և այլն: **Ընտրել** և **օրինակներ բերել**, թե ինչպես է պետք պահպանել սննդամթերքների տարբեր տեսակները. փաթեթավորում, սառեցում և այլն: **Բացատրել**՝ ինչու է սնունդը փչանում և ինչպես է պետք վարվել հնացած սննդի դեպքում:

Խաղերի միջոցով **բացահայտել**, թե ինչ վտանգներ կարող են լինել տանը. գազօջախ, լուցկի, կրակայրիչ, էլեկտրական սարքավորումներ, անձանոթ մարդ, որը հնարավոր է՝ վտանգավոր է, կամ ծանոթ, որը մեզ անթույլատրելի բաներ է հանդում անել, օրինակ՝ հարևանի տղա, որը կարող է ծխել սովորեցնել կամ որևէ մեկի այգուց բան գողանալ և այլն:

• **Ուսումնական, դերային, իմիտացիոն, զարգացնող խաղեր**

Դերային խաղերով կարելի է **բեմականացնել** տարբեր վտանգավոր իրավիճակներ և փորձել ձեռք բերել ճիշտ վարքագիծ և անհրաժեշտ կանխարգելիչ քայլեր իմանալ, օրինակ՝ երկրաշարժի դեպքում առանց խուճապի մատնվելու կատարել վարքականոնները: Կարևոր է վստահելի մեծահասակի մասին գաղափարը (կարող է լինել ծնողը, մեծ քույրը, եղբայրը, հարևանը, որին իր ծնողները վստահում են, ուսուցիչը և այլն), որին պետք է անպայման դիմեն, երբ որևէ վախեցնող կամ անհասկանալի բան է պատահել:

Անվտանգության կանոնների, իրավիճակների **խաղարկումը** դերերով:

Լոտո, սեղանի խաղեր՝ տարբեր թեմաների վերաբերյալ:

• **Իրավիճակների առաջադրում, քննարկում**

Վնասակար սովորությունների համատեքստում **քննարկել** տարբեր իրավիճակներ, օրինակելի և սխալ վարքի օրինակների **դիտարկում**, **տարբերակում**, **մեկնաբանում**:

• **Օրինաչափություններ**

Դասակարգել սննդամթերքները՝ ըստ տարբերակիչ հատկանիշների, ինչից են ստանում, ինչով են նման, ինչով են հարուստ, խմբավորել ըստ այդ հատկանիշների (կենդանական, բուսական և այլն):

Դասակարգել նաև տանը, փողոցում և բնության գրկում հանդիպող վտանգները: Հասկանալ, թե որ վտանգը որ տեղին է բնորոշ:

• **Պատճառ և հետևանք**

Շրջակա միջավայրի աղտոտվածությունը կարող է հիվանդությունների պատճառ դառնալ, վտանգել բույսերի, կենդանիների և մարդու կյանքը: Անառողջ սնունդը, մեր սխալ ընտրությունը, հիգիենային չհետևելը, անվտանգության կանոնները չիմանալն ու չպահպանելը, պատվաստումներից հրաժարվելը նույնպես կարող են անցանկալի հետևանքների պատճառ լինել:

• **Էներգիա և նյութ**

Ներկայացնել սնունդը՝ որպես էներգիայի աղբյուր, բուսական և կենդանական սննդի տեսակների, մեկից մյուսը նյութերի փոխանցման և էներգիայի փոխակերպման մասին տարրական պատկերացումներ, որոնք կընդլայնվեն այլ թեմաներում:

• **Կայունություն և փոփոխություն**

Վտանգները կարող են

Ինչպես գերծ մնալ վնասակար նյութերի ներգործությունից, **խուսափել** ծխող մարդկանց կողքին երկար գտնվելուց, **հրաժարվել** նման առաջարկներից՝ բացատրելով, որ դա առողջարար չէ: **Քննարկել** հեռախոսի և համացանցում երկար և առանց անվտանգության կանոնները պահպանելու գտնվելու վնասներն ու **գտնել** համացանցային խաղերի, հեռախոսով զբաղվելու փոխարինիչներ (մաքուր օդում գտնվելն ու ընկերների հետ կենդանի շփվելը, զանազան բակային խաղերը):

Տարբերակել ընդունելի և անընդունելի վարքի օրինակներ (թե՛ հասակակիցների, թե՛ մեծահասակների):

- **Դաշտային աշխատանք**

Դիտումներ շրջակա տարածքում, մաքրության **գնահատում**: **Գնումներ**, **ընտրել** առողջ և թարմ սնունդ, **որոշել**, թե որն ինչպես պետք է պահպանել (սառնարանում, պահարանում կամ այլ կերպ):

Բակում՝ բաց տարածքում, կազմակերպել խաղեր անվտանգության, փողոցային երթևեկության կանոնների կիրառմամբ, վտանգներից խուսափելու և կողմնորոշվելու հմտությունները զարգացնող և այլ վարժություններ:

- **Դիտումներ**

Շրջակա տարածքի **դիտումներ** կատարել, **լուսանկարել**, **համեմատել** տարբեր տարածքների վիճակը, **ներկայացնել**:

- **Տեսանյութերի ստեղծում**

Նկարահանել շրջակա տարածքները, գտնել առավել աղտոտված տարածքներն ու նկարահանել, իրավիճակը բարելավելու քայլեր ձեռնարկել, պլանավորել:

- **Փորձեր**

Կարելի է տարբեր սննդամթերքների փչանալու **փորձեր անել**, **դիտարկել**, թե որ մթերքներն են շուտ փչանում, որոնք՝ ուշ, **նշումներ անել**, նկարագրել թարմ և փչացած սնունդը, **համեմատել**:

- **Աշխատանքային թերթիկներ տարբեր առաջադրանքներով**

Լրացնել բաց թողնված բառերը, գծերով **միացնել** ճիշտ պատասխանները նկարներին, աղյուսակների լրացում կամ այլ առաջադրանքներ:

- **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտում, քննարկում**

- **Խաչբառների, գլուխկոտրուկների, հանելուկների կազմում, լուծում**

Օգտակար սննդամթերքների վերաբերյալ հանելուկներով լրտո, երթևեկության և անվտանգության կանոնների վերաբերյալ խաչբառներ և այլն:

հայտնվել հանկարծակի և խախտել ցանկացած կայուն թվացող իրավիճակ: Կարող են լինել և երևոյթներ, որոնք խախտում են կայուն իրավիճակը ավելի տևական ժամանակում, օրինակ՝ աղտոտված միջավայրը, որի ազդեցությունը կարող է տեսանելի չլինել տվյալ պահին, բայց այն կարող է անկայուն դարձնել իրավիճակը որոշ ժամանակ հետո: Ցայտուն օրինակ են համաճարակները, դրանք կարող են շատ արագ և երկարատև խաթարել կայուն իրավիճակը, օրինակ՝ կորոնավիրուսի համաճարակը և աշխարհի կայունության խաթարումը:

- **Գիտատեխնիկական նորարարություն**

Այս համատեքստում կարելի է անդրադառնալ պատվաստումներին և դրանց՝ որպես նորարարական լուծման նշանակությանը, որն օգնում է հաղթահարել բազմաթիվ հիվանդություններ և համաճարակներ, ինչպիսիք են՝ կարմրուկը, պոլիոմիելիտը, ծաղիկը և այլն:

- **Պարզ հատակագծերի քարտեզների գծագրում, վերծանում, կողմնորոշում**

Ճանապարհային երթևեկության կանոնները խաղարկելու համար կարող են բալում կավիճով գծել ճանապարհ, անցում, մայթեր, անցուղի և այլն:

- **Պատկերազարդում՝ նկարների գծապատկերների և սխեմաների ստեղծում**

- **Հրապարակային ներկայացում, շնորհանդես (պրեզենտացիա)**

Կատարած աշխատանքների ցուցադրում:

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

- Կարողանա մտքերը, խոսքը հստակ և գրագետ ձևակերպել, լսել հրահանգերը, իրեն ուղղված խոսքը և համապատասխան արձագանքել, լսել և հասկանալ տեղեկատվությունը:
- Ձևակերպել հարցեր լսածի, տեսածի, զգացածի, ընթերցածի, իրեն հետաքրքրող հարցերի մասին և պատասխանել տրված հարցերին:
- Տիրապետել հաղորդակցման խոսքային և ոչ խոսքային ձևերին:

Արվեստ

- Դիմախաղի, զգացմունքների, հույզերի մասին որոշ պատկերացումներ ունենալ:
- Կարողանա թեմային համապատասխան նկարներ դիտել, նկարել, երաժշտություն լսել, ծեփել, կտրել:
- Կարողանա թեմային համապատասխան դերախաղ կատարել:
- Նկարելու միջոցով արտահայտել զգացումները, երբ պատկերացնում է վտանգներ, սեր, ընկերություն և այլն:

Ֆիզկուլտուրա

- Առողջ սնուցման՝ որպես եռանդի աղբյուրի, անձնական հիգիենայի պահպանման, շրջակա միջավայրի մաքրության պահպանման, հարգանքի և հոգատարության զարգացում, սեփական մարմնի կառուցվածքի և աշխատանքի ճանաչում:

Մաթեմատիկա

- Կարողանա աղյուսակներ, պարզ սանդղակներ կազմել, գծագրել, լրացնել, պարզագույն հաշվումներ կատարել:

Տեխնոլոգիա

- Սովորի և կարողանա պահպանել անձնական հիգիենայի կանոնները:
- Կարողանա պահպանել սննդի անվտանգության կանոնները ուտեստներ պատրաստելիս, սովորի նայել ուտելիքի պահպանման ժամկետները գնումներ կատարելիս:
- Կարողանա պահպանել անվտանգության կանոնները, հեռու մնալ գազօջախից, չխաղալ լուցկիով, կրակայրիչով, էլեկտրական սարքավորումներով:

Օտար լեզու

- Ձևավորել բառապաշար՝ սովորելով համապատասխան բառեր:
- Ամրապնդել օտար լեզվով հնչող պարզ հրահանգների ընկալումը:

Ներառարկայական կապեր

- Առողջ սնուցման թեման կապվում է մարմնի կազմության, մարսողության, զգայարանների՝ համի, հոտի զգացողության, ատամների, բերանի խոռոչի, ձեռքերի, սննդի հիգիենայի հետ:
- **Շ.Ե.Ա.Ս2** ընդհանրական վերջնարդյունքը կապվում է նաև «Տիեզերք» հիմնական գաղափարի «Էներգիա» ենթագաղափարի հետ:
- Բնության մեջ անվտանգության թեման կապվում է բնության, բույսերի և կենդանիների, տեղանքի ուսումնասիրության, բնության գրկում դիտարկումների հետ:
- Վնասակար սովորությունների և վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելումը կապվում է հիգիենայի պահպանման հետ, ինչպես նաև, ինքնագնահատման, ինքնաճանաչման և ինքնարտահայտման թեմաների հետ:
- **2Շ.Բ.Բ.Փ2-4** Այս վերջնարդյունքը ուղիղ կապվում է «Բնություն» հիմնական

գաղափարի վերջնարդյունքների հետ, բայց իրագործվում է նաև վնասակար սովորությունների թեմայի միջոցով, քանի որ հաճախ շրջապատն աղտոտելը սովորույթ է դառնում, որը պետք է հաղթահարել ու ձեռք բերել խնայող, չաղտոտող, մաքրակենցաղ սովորույթներ:

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող՝ S31, S32, S34
Թեմային մասամբ առնչվող՝ S1, S2, S7, S14, S15, S22, S23, S27.

ԵՍ ԵՎ ՄԱՐԴԻԿ		
Փոխհարաբերություններ		
Ընտանիք (4 ժամ)	Դպրոց (3 ժամ)	Համայնք (4 ժամ)
ԹԵՄԱ ԵՍ ՄԵՆԱԿ ՉԵՄ (11 ժամ)		
Նպատակ		
Երեխաների պատկերացումներում հստակեցնել և ամբողջացնել <i>տուն, ընտանիք, տոհմ, գերդաստան</i> գաղափարները, ձևավորել դերերի գիտակցման, սեփական դերին համապատասխան գործողությունների, ընտանեկան տոների, հանգստի, ժամանցի կազմակերպման, ինչպես նաև՝ ազգականների հետ արդյունավետ շփման և հոգատար վերաբերմունք դրսևորելու հմտություններ: Ձևավորել իսկական ընկերոջ մասին պատկերացումներ, օգնել ձեռք բերելու ընկերներ և պահպանելու ընկերությունը, օգնել գիտակցելու, որ ընկերությունը պայմանավորված չէ սեռով, թե՛ աղջիկները, թե՛ տղաները կարող են լավ ընկերներ լինել: Ընդլայնել գիտելիքները սեփական բնակավայրի, մարդկանց, զբաղմունքների, սովորույթների, առանձնահատկությունների, տեսարժան վայրերի, բուսական և կենդանական աշխարհի մասին՝ ձևավորելով հոգատար, խնայող և պատասխանատու վարքագիծ:		
Առարկայի ընդհանրական չափորոշային վերջնարդյունքներ		
Ընտանիք Շ.Մ.Փ.Ը1 Նկարագրել տարբեր կազմով՝ մեծ և փոքր ընտանիքները, փոփոխություններն ընտանիքում, կանանց և տղամարդկանց հավասարության տեսանկյունից նկարագրել ընտանիքի անդամների դերերը, կարիքները, իրավունքներն ու պարտականությունները: Շ.Մ.Փ.Ը2 Ներգրավվել տարբեր խմբային գործունեություններում (այդ թվում ընտանիքի,		

դասարանի, համայնքի և այլն), մեկնաբանել խմբերի առանձնահատկությունները, խմբային դերերը, փոխհարաբերությունները և խմբային գործունեության արդյունքը:

Դպրոց

Շ.Մ.Փ.Դ1 Պահպանել դպրոցական համակեցության կանոնները, բերել մեծահասակների և հասակակիցների վարքագծի դրական և բացասական ազդեցության օրինակներ, հստակ արտահայտել ցանկություններն ու կամքը, ոչինչ թույլ չտալ առանց իր ցանկության, երբ դա կարող է վնասել իրեն:

Շ.Մ.Փ.Դ2 Կարևորել փոխօգնությունը, միմյանց հանդեպ բարեհաճ և փոխադարձ վստահության վրա հիմնված հարաբերություններ ստեղծելու կամք ցուցաբերել:

Շ.Մ.Փ.Դ3 Բնութագրել, թե ինչպիսին պետք է լինի ընկերը, որ որակներն են բնորոշ լավ ընկերոջը, համապատասխանել այդ բնութագրին, կարողանալ ձեռք բերել ու պահպանել ընկերությունը:

Շ.Մ.Փ.Դ4 Բացատրել՝ օրինակներ բերելով, որ բոլոր մարդիկ կարող են ունենալ նախասիրություններ և հետաքրքրություններ, որոնք պայմանավորված են անհատական առանձնահատկություններով և անձնային որակներով:

Համայնք

Շ.Մ.Փ.Հ1 Դրսևորել հարգալից, հոգատար, պատասխանատու և անխտրական վերաբերմունք հասարակության տարբեր խմբերի ներկայացուցիչների հանդեպ:

Շ.Մ.Փ.Հ2 Նկարագրել ազգային ինքնությունը սահմանող խորհրդանիշները, անցյալի և ներկայի իրադարձությունները, տարբերակել իրենց ազգայինը այլ երկրների հետ համեմատության համատեքստում և զարգացնել դրանցից հուզական կախվածությունը, հայրենիքի հանդեպ սերը:

Շ.Մ.Փ.Հ3 Կողմնորոշվել տարածքում, բնութագրել տարբեր կառույցների, հաստատությունների նշանակությունը, դրանցից օգտվելու ձևերը:

Շ.Մ.Փ.Հ4 Տեղյակ լինել իր բնակավայրի, հայրենի բնության և պատմամշակութային արժեքներն, գնահատել և խնայող ու պատասխանատու վերաբերմունք ցուցաբերել դրանց նկատմամբ:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Ընտանիք

2Շ.Մ.Փ.Ը1 Բացատրել, որ ընտանիքները կարող են տարբեր լինել ըստ կազմի (մեծ, փոքր, երկու ծնողով, մեկ ծնողով, առանց ծնողի ընտանիքներ, ազգականներ):

2Շ.Մ.Փ.Ը1ա Բացատրել ընտանիքի անդամների դերերը (այդ թվում՝ իր), իրավունքներն ու պարտականությունները կանանց և տղամարդկանց հավասարության տեսանկյունից, ներկայացնել, թե ինչպես են դրանք փոփոխվում ժամանակի ընթացքում:

2Շ.Մ.Փ.Ը1բ Նկարագրել, թե ինչպես են տարբեր ընտանիքները կազմակերպում հանգիստը, ժամանցը, տոները:

2Շ.Մ.Փ.Ը1գ Արդյունավետ շփվել ընտանիքում, ծնողների, տատիկ-պապիկների, քույրերի ու եղբայրների, այլ ազգականների հետ:

2Շ.Մ.Փ.Ը1-2 Ցուցաբերել հոգատար վերաբերմունք մերձավորների նկատմամբ:

Դպրոց

2Շ.Մ.Փ.Դ1-3 Նկարագրել և օրինակներ բերել, թե ինչը կարող է օգնել կամ խանգարել ընկերությանը:

2Շ.Մ.Փ.Դ2 Կարևորել հարգանքը, փոխօգնությունը, պատրաստակամ լինել և կիսել ունեցածը, երբ դրա անհրաժեշտությունը կա:

2Շ.Մ.Փ.Դ3 Բնութագրել, թե ինչպիսին պետք է լինի ընկերը, որ որակներն են բնորոշ լավ ընկերոջը, և բացատրել, որ դրանք պայմանավորված չեն սեռով:

2Շ.Մ.Փ.Հ1,

2Շ.Մ.Փ.Կ1 Արդյունավետ շփվել, կարողանալ լսել միմյանց, հարգել միմյանց կարծիքը, հաշտության ճանապարհներ գտնել:

2Շ.Մ.Փ.Դ1 Բերել մեծահասակների և հասակակիցների վարքագծի դրական և բացասական ազդեցության օրինակներ:

2Շ.Ե.Ի.Մ3 Հարգել միմյանց տարբերությունները, նշել, որ բոլորը տարբեր կարողություններ ունեն, նաև հաշմանդամություն և զարգացման առանձնահատկություններ ունեցող մարդիկ:

Համայնք

2Շ.Մ.Փ.Հ1-4 Նկարագրել իր բնակավայրում ապրող մարդկանց, զբաղմունքները, սովորույթները, առանձնահատկությունները:

2Շ.Մ.Փ.Հ3 Կողմնորոշվել տարածքում, իմանալ տան, դպրոցի հասցեն, կարողանալ կարդալ ցուցանակները, իմանալ կանոնները, դրանց պահպանման կարևորությունը:

2Շ.Մ.Փ.Հ3ա Պարզ բացատրություններ տալ, թե ինչի համար են դպրոցը, հիվանդանոցը, բանկը, ոստիկանությունը, զբոսայգին (հարևանությամբ գտնվող տարբեր հանրային նշանակություն ունեցող կառույցներ), ինչպես օգտվել դրանցից:

2Շ.Մ.Փ.Հ2-4 Համեմատել և բնութագրել քաղաքի և գյուղի տարբերությունները, առանձնահատկությունները:

2Շ.Մ.Փ.Հ2-4ա Թվարկել և նկարագրել իր բնակավայրի տեսարժան վայրերն ու հուշարձանները, բնակավայրի բնությունը, բույսերն ու կենդանիները:

2Շ.Մ.Փ.Հ1-2.4 Ցուցաբերել պատասխանատու, խնայող և հոգատար վերաբերմունք հայրենի բնակավայրի, շրջակա միջավայրի և բնակիչների հանդեպ:

Բովանդակություն

- Դերերն ընտանիքում, իրավունքներն ու պարտականություններն ընտանիքում, դրանց փոփոխությունը ժամանակի ընթացքում: Սեփական դերի գիտակցումն ու համապատասխան գործողությունները:
- Հոգատար վերաբերմունք մերձավորների նկատմամբ, արդյունավետ շփում ընտանիքում: Տարբեր ընտանիքներում կազմակերպվող հանգիստը, ժամանցը, տոները:
- Ընկերություն, ընկերոջը բնորոշ որակներ, լավ և վատ արարք, ինչպես պահպանել ընկերությունը, հաշտություն, արդյունավետ շփում:

- Հայրենի բնակավայրում ապրող մարդիկ, նրանց զբաղմունքները, սովորույթները, առանձնահատկությունները:
 - Հարևանությամբ գտնվող ծառայությունները, դրանց նշանակությունը, ինչպես օգտվել դրանցից: Քաղաքի և գյուղի
- տարբերություններն ու առանձնահատկությունները:
- Տվյալ բնակավայրի տեսարժան վայրերը, հուշարձանները, բնությունը, բույսերն ու կենդանիները:
 - Պատասխանատու, խնայող և հոգատար վերաբերմունք շրջակա միջավայրի և բնակիչների հանդեպ:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր	Խաչվող գաղափարներ
• Խմբային, համագործակցային առաջադրանքներ Ստորև ներկայացված բոլոր առաջադրանքները կարելի է հանձնարարել խմբերով և համագործակցելով կատարել: • Ուսումնական, դերային, իմիտացիոն, զարգացնող խաղեր Նկարագրել, բացատրել, որ ընտանիքում ամեն մեկն իր դերն ու պարտականություններն ունի, խաղերի միջոցով ընտրել և բաշխել այդ դերերը, մեկնաբանել՝ ով ինչ իրավունք և պարտականություն ունի: Ընտրել և առանձնացնել այն պարտականությունները, որոնք բոլորինն են, թվարկել դրանք, համեմատել, հակադրել: Կարելի է համապատասխան պատկերների միջոցով որոշել, թե ընտանիքներն ինչի կարիք ունեն (տանիքի, հագուստի, սննդի, մաքրության, խնամքի, սիրո): Պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնել, որ երեխաների մոտ առկա կարծրատիպերը կոտրվեն, հասկանան, որ մայրիկն էլ կարող է աշխատել և մեքենա վարել, հայրիկը կարող է ընթրիք պատրաստել, փոքրիկ եղբոր խնամքով կարող են զբաղվել և՛ մայրիկները, և՛ հայրիկները և այլն: Նման օրինակները ապահովում են կանանց և տղամարդկանց հավասարությանն ուղղված կրթություն: Երեխաները պետք է հասկանան, որ ընտանիքում ամենից կարևորը միմյանց հանդեպ սերն ու հոգատարությունն է: Պետք է դիտարկվեն իրավիճակներ, երբ դերերն ու պարտականությունները կարող են և պետք է փոփոխվեն ըստ	• Անհատ և հարաբերություններ Փորձել հասկանալի դարձնել յուրաքանչյուրի դերը դրական, հարգալից, առողջ և պատասխանատու փոխհարաբերություններ հաստատելու հարցում: Քննարկել յուրաքանչյուրի դերի և պատասխանատվության կարևորությունը շրջապատի մարդկանց համար: • Ժամանակ և տարածություն Քննարկել ժամանակի ընթացքում ընտանիքների փոփոխությունները, իրենց և հարազատների մեծանալը, տատիկ-պապիկների օրինակը, նախնիների մասին հիշողությունը, նրանց ժառանգության փոխանցումը հաջորդ սերունդներին, բնակավայրերի փոփոխությունը: • Անհատ և մշակույթ Հայրենի բնակավայրում եղած մշակութային օբյեկտների վերաբերյալ տեղեկություններ, պատմություններ արհեստների, այդ արհեստներով զբաղվող մարդկանց, մշակութային օբյեկտների

անհրաժեշտության, երբ մեկը օգնության կարիք ունի և ծանրաբեռնված է, չեն կարող լինել *իմ գործը, քո գործը* ասվածները, այլ պետք է միմյանց օգնել: Օրինակ՝ երբ տանը փոքրիկ է ծնվել, բոլորը պետք է վերանայեն իրենց պարտականությունները և խնամքը բաշխեն միմյանց միջև: Դերերն ու պարտականությունները կարող են փոփոխվել ժամանակի ընթացքում:

Կարելի է նաև հոգատար վերաբերմունքի տարբեր դրսևորումների նկարներ կամ փոքրիկ տեքստեր, բառեր տրամադրել, որպեսզի երեխաներն **ընտրեն** մերձավորների հանդեպ ընդունելի և ցանկալի վերաբերմունքը:

Ընկերների հետ վեճերի, կոնֆլիկտային իրավիճակների **խաղարկում** և հաշտության տարբերակների **առաջարկներ**:

Նկարագրել և համեմատել, թե որ ընտանիքն ինչպես է կազմակերպում իր հանգիստը, տոները, ժամանցը, ազգային և պետական տոները:

• **Իրավիճակների առաջադրում, քննարկում**

Տարբեր իրավիճակների, պատմությունների **քննարկում**, օրինակելի և սխալ վարքի **դիտարկում**, **տարբերակում**, **մեկնաբանում**:

• **Դաշտային աշխատանք**

Շրջակա տարածքում **դիտումներ կատարել, նշել** հասցեն, **գծել կամ նկարագրել** դպրոցի ճանապարհը, **դիտարկել** մոտակա կառույցներն ու նրանց նշանակությունը, **կողմնորոշվել** տարածքում: Տարածքը **գնահատել** մաքրության տեսանկյունից: Ընտանիքի համար որոշ **գնումներ կատարել՝ ընտրել** առողջ և թարմ սնունդ:

• **Դիտումներ**

Շրջակա տարածքի **դիտումներ**, **լուսանկարել, համեմատել** տարբեր տարածքների վիճակը, ներկայացնել:

Համայնքի տեսարժան վայրերը **բացահայտել**, ամենահին ծառը, ամենահին տունը, ամենատարեց բնակիչը): Պարզել դրանց պատմություններն ու **գրի առնել, ներկայացնել**:

Ծանոթանալ տվյալ տարածքին բնորոշ բնության և կենդանական աշխարհին, դիտարկումներ և նշումներ անել՝ դրանք արտահայտելով այլ գործնական

ստեղծման, ստեղծողների մասին: Տեղեկություններ ավանդույթների, երգերի, պարերի, խոհանոցի առանձնահատկությունների մասին:

• **Օրինաչափություններ**

Օրինաչափություններ կարելի է տեսնել յուրաքանչյուր պարբերաբար կրկնվող և ժամանակի ընթացքում համեմատաբար անփոփոխ գործողություններում, ընտանիքում (օրինակ՝ սերունդների հերթագայումը, ծնողների սերն ու խնամքը և այլն), համայնքում, բնության մեջ և այլն:

• **Պատճառ և հետևանք, մեխանիզմ և կանխատեսում**

Պատճառին և հետևանքին կարելի է անդրադառնալ գրեթե բոլոր թեմաներում՝ և՛ փոխհարաբերություններում (ընտանիքում, ընկերական շրջապատում), և՛ ամենուր կատարվող փոփոխություններում, և՛ քաղաքի ու գյուղի տարբերություններում, պատասխանատու վերաբերմունքի հետևանքների համատեքստում և այլն:

• **Մասշտաբ, համամասնություն և քանակ**

Քաղաքի և գյուղի համեմատության համատեքստում կարելի է անդրադառնալ բնակչության թվի, ծառայությունների, տրանսպորտի և այլ կառույցների առկայության և դրանց մասշտաբների նկարագրությանը:

• **Համակարգեր և մոդելներ**

Ընտանիքի մոդելի ընկալում, տարբեր մոդելների կիրառում փոքր

աշխատանքներում:

- **Տեսանյութերի ստեղծում**

Շրջել համայնքում և բջջային հեռախոսներով նկարահանել տեսարժան վայրերն ու հետաքրքիր երևույթները (փոքրիկ տեսանյութերի ձևով):

- **Աշխատանքային թերթիկներ տարբեր առաջադրանքներով**

Լրացնել բաց թողնված բառերը, պատասխանները գծերով միացնել համապատասխան նկարներին: Աղյուսակների լրացման կամ այլ առաջադրանքներով թերթիկներ ընտանեկան տոների, դերերի և պարտականությունների վերաբերյալ, ընտանիքի կարիքների մասին և այլն:

- **Պարզ հատակագծերի գծագրում, վերծանում, կողմնորոշում**

Կողմնորոշվել համայնքում, **գծել տնից դպրոց** ճանապարհը և ճանապարհին գտնվող կառույցներն ու տները, ծառերը և այլն: Եթե գնում են խանութ գնումների, նաև խանութի ճանապարհը և այլն:

- **Պատկերազարդում՝ նկարների գծապատկերների և սխեմաների ստեղծում**

Կատարած աշխատանքների ցուցադրում:

ու մեծ ընտանիքների օրինակով:

Դպրոցի, դասարանի մոդելի ընկալում, նկարագրություն, համայնքում գործող տարբեր համակարգերի (ընտանիք, դպրոց, հիվանդանոց, առևտրի կենտրոն), և համայնքի՝ որպես մեկ համակարգի ընկալում:

- **Կայունություն և փոփոխություն**

Հասկանալ, որ ընտանիքները փոփոխվում են ժամանակի ընթացքում (իրենց ընտանիքի պատմության, անցյալի և ներկայի վերաբերյալ տեղեկությունները համադրելու միջոցով), համայնքում կատարվող փոփոխությունները, ժամանակի գծային ընկալումը՝ անցյալից ապագա:

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

- Կարողանա մտքերը հստակ ձևակերպել, խոսքը գրագետ ձևակերպել, լսել հրահանգերը, իրեն ուղղված խոսքը և համապատասխան արձագանքել, լսել և հասկանալ տեղեկատվությունը:

- Ձևակերպել հարցեր լսածի, տեսածի, զգացածի, ընթերցածի, իրեն հետաքրքրող հարցերի մասին և պատասխանել տրված հարցերին:

- Կարողանա ընտանիքի, ընկերների, ընկերության, գյուղի, քաղաքի մասին դիտարկումները ներկայացնել անցած տեքստերի, բանաստեղծությունների և քննարկված նյութերի հիման վրա:

Արվեստ

- Դիմախաղի, զգացմունքների, հույզերի մասին որոշ պատկերացումներ ունենալ:

- Կարողանա թեմային համապատասխան նկարներ դիտել, նկարել, երաժշտություն լսել, ծեփել, կտրել:

- Կարողանա թեմային համապատասխան դերախաղ կատարել:

Ֆիզկուլտուրա

- Ունենա թիմային զգացողություն, համագործակցելու կարողություն թիմային, խմբային

խաղերի, վարժանքների միջոցով: Ընկերական փոխհարաբերություններում միմյանց հանդեպ վստահության ձևավորում, կոնֆլիկտային իրավիճակների և վեճերի խաղաղ կարգավորում, հաշտություն:

Մաթեմատիկա

- Կարողանա աղյուսակ կազմել, պարզ գծագրեր անել, ճանապարհ գծել, լրացնել, պարզագույն հաշվումներ կատարել:

Տեխնոլոգիա

- Կարողանա թեթև կենցաղային աշխատանքներ կատարել՝ օգնելով ընտանիքի անդամներին:
- Խմբով կամ զույգով աշխատելիս կարողանա համագործակցել, լսել ընկերներին, խուսափել կոնֆլիկտներից:

Օտար լեզու

- Ունենա ընտանիքի անդամներին, հարազատներին անվանող բառապաշար:
- Կարողանա օգտագործել ընտանեկան առօրյան նկարագրող բառեր և արտահայտություններ:
- Վարի պարզ երկխոսություններ, սովորի ընտանեկան առօրյային նվիրված փոքրիկ ոտանավորներ, խաղեր, երգեր:

Ներառարկայական կապեր

- Ընտանիքի, տոհմի, գերդաստանի վերաբերյալ թեմաները կապվում են ինքնության գիտակցման հետ և անմիջականորեն կապվում և ապահովում են **Շ.Ե.Ի.Ն1** ընդհանրական վերջնարդյունքը:
- Ընտանիքում փոխադարձ վստահության և ծնողներից ոչինչ չթաքցնելու, նրանց կողմից խնամքի և փոխօգնության թեման կապվում է ինքնության և ինքնաճանաչման թեմայի հետ:
- Ընտանիքում դերերի և պարտականությունների, հոգատարության և խնամքի թեման կապվում է տանը և դրսում անվտանգության թեմայի հետ:
- «Դպրոց» թեման կապվում է դպրոցում անվտանգության, հակումների, հետաքրքրությունների բացահայտման, փոխհարաբերությունների խաղաղ կարգավորման և արդյունավետ շփման թեմաների հետ:
- **Շ.Մ.Փ.Վ1, Շ.Մ.Փ.Կ1** վերջնարդյունքները ուղիղ կապվում են և՛ «Համայնք» և՛ «Կոնֆլիկտ» թեմայի վերջնարդյունքների հետ, բայց սերտ առնչություններ ունի դպրոցի, փոխհարաբերությունների, ընտանիքի վերջնարդյունքների հետ: **2Շ.Ե.Ի.Մ3** (Հարգել միմյանց տարբերությունները, նշել, որ բոլորը տարբեր կարողություններ ունեն, ինչպես նաև հաշմանդամություն և զարգացման առանձնահատկություններ ունեցող մարդիկ:) Սա «Մարմինը» թեմայի վերջնարդյունք է, սակայն դրան պետք է անդրադառնալ «Դպրոց» թեմայում, որտեղ երեխաներն արդեն կարող են շփվել իրենցից տարբեր այլ մարդկանց հետ:

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող՝ S18, S22, S24, S29,

Թեմային մասամբ առնչվող՝S1, S2, S7, S8, S12, S14, S15, S23.

ԵՍ ԵՎ ՄԱՐԴԻԿ	
Փոխհարաբերություններ	
Իրավունքներ (2 ժամ)	Կոնֆլիկտ (2 ժամ)
ԹԵՄԱ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ԿՈՆՖԼԻԿՏ (4 ժամ)	
Նպատակ	
• Ձևավորել դրական վերաբերմունք կանոններին և դրանց կարևորությանը, իրենց և ուրիշների իրավունքները պաշտպանելու համար դրանց անհրաժեշտության գիտակցություն, իրավունքների և պարտականությունների փոխկապվածության ընկալում և բարեկիրթ շփման հմտություններ: • Օգնել հասկանալու արարքների և հետևանքների կապը, օրինակներով ցույց տալ, թե արարքներն ինչ հետևանքներ կարող են ունենալ՝ թե՛ դրական, թե՛ բացասական: • Ձևավորել փոխադարձ վստահության մթնոլորտ, որն էական է ընկերական փոխհարաբերություններում և կոնֆլիկտները խաղաղ հարթելու հիմք է, ստեղծել իրավիճակներ վեճերի խաղաղ լուծման ձևեր փնտրելու, գտնելու վերաբերյալ:	
Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ	
Իրավունքներ Շ.Մ.Փ.Ի1 Նկարագրել իրավունքների և քաղաքացիական պատասխանատվության հիմնական բաղադրիչները, որոնք հնարավորություն են տալիս հասարակությանը դուրս գալ ավելի զարգացած, ներդաշնակ ուղի: Շ.Մ.Փ.Ի2 Կանխատեսել իր և ուրիշների արարքների հնարավոր հետևանքները, գնահատել դրանք, ունենալ անձնական դիրքորոշում: Կոնֆլիկտ Շ.Մ.Փ.Կ1 Ցուցաբերել արդյունավետ շփման, կոնֆլիկտները խաղաղ կարգավորելուն ուղղված վարքագիծ: Շ.Մ.Փ.Կ2 Տարբերակել բռնության տարբեր դրսևորումները հասակակիցների և մեծահասակների կողմից/միջև, հրաժարվել բռնության բոլոր ձևերից, աջակցել բռնության ենթարկվածին: Շ.Մ.Փ.Կ3 Տարբերակել փաստը տեսակետից: Շ.Մ.Փ.Կ4 Նկարագրել և բերել իրենց առնչվող պարզ օրինակներ ազատության, արդարության և հավասարության, պատասխանատվության և հանդուրժողականության վերաբերյալ:	
Թեմայի վերջնարդյունքները	
Իրավունքներ 2Շ.Մ.Փ.Դ1ա Պահպանել, կիրառել դասարանական կանոնները 2Շ.Մ.Փ.Դ1,	

2Շ.Մ.Փ.Ի2 Մեկնաբանել, թե արարքներն ինչ հետևանքներ կարող են ունենալ, թե՛ դրական, թե՛ բացասական:

2Շ.Մ.Փ.Ի1 Նկարագրել յուրաքանչյուրի դերը, իրավունքները, պարտականությունները դպրոցում, դասարանում, նշել դրանց կարևորությունը:

Կոնֆլիկտ

2Շ.Մ.Փ.Դ1,

2Շ.Մ.Փ.Կ1 Խուսափել վեճերից, կռիվներից, փորձել խոսել, հաշտվել միմյանց հետ:

2Շ.Մ.Փ.Կ1ա Կիրառել քաղաքավարության կանոնները, պատրաստակամ լինել խմբով կամ զույգերով աշխատելիս:

2Շ.Մ.Փ.Կ1բ Բացատրել՝ ինչ է կոնֆլիկտը և դրանք խաղաղ լուծելու ձևեր գտնել:

Բովանդակություն

- Դասարանական կանոններ:
- Արարքներ և հետևանքներ (դրական, բացասական):
- Յուրաքանչյուրի դերը, իրավունքները, պարտականությունները դպրոցում, դասարանում:
- Կոնֆլիկտը և դրանք խաղաղ լուծելու ձևերը:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր

Խաչվող գաղափարներ

• **Խմբային, համագործակցային առաջադրանքներ** Կարևոր է, որ աշակերտները հնարավորություն ունենան իրենք **մշակելու** իրենց դասարանական կանոնները: Դրանք պետք է **առաջարկեն** աշակերտները և միասին **ընտրեն և ընդունեն** դրանք: Պետք է **կարողանան մեկնաբանել**, թե արարքներն ինչ հետևանքներ կարող են ունենալ, թե՛ դրական, թե՛ բացասական:

• **Իրավիճակների առաջադրում, քննարկում** Տարբեր իրավիճակների, պատմությունների **քննարկում**, օրինակելի և սխալ վարքի **դիտարկում, տարբերակում, մեկնաբանում**:

• **Ուսումնական, դերային, իմիտացիոն, զարգացնող խաղեր** Տարբեր իրավիճակների **խաղարկում, դերերի փոփոխություն**, որպեսզի երեխաները հակադիր դերերում հայտնվեն ու կարողանան **համադրել** հույզերը, **ապրումակցել** մյուսներին: Տարբեր՝ **դրական և բացասական վարքեր խաղարկելով՝ ցուցադրել**, թե որքան կարևոր է, որ յուրաքանչյուրն իր դերը, իրավունքները, պարտականությունները **գիտակցի** դպրոցում,

• **Անհատ և հարաբերություններ** Փորձել հասկանալի դարձնել յուրաքանչյուրի դերը դրական, հարգալից, առողջ և պատասխանատու փոխհարաբերություններ ստեղծելու հարցում: Հասկանալ իրավունքների և պարտականությունների կապը, կանոնները պահպանելու և դրանով իրենց և մյուսների իրավունքները հարգելու և չխախտելու կարևորությունը:

• **Պատճառ և հետևանք** Պատճառին և հետևանքին կարելի է անդրադառնալ ողջ թեմայի ընթացքում. կանոնները պահել/չպահելու հետևանքները, արարքի՝ դրական/բացասական հետևանքները, իրավունքները խախտելու/չխախտելու, պատասխանատու վերաբերմունքի հետևանքները և այլն: Ուսումնասիրել կոնֆլիկտների պատճառները, դրանց հետևանքները, խուսափելու եղանակներն ու խաղաղ կարգավորումը:

դասարանում: Դրանց խախտման օրինակներով **ցույց տալ** հետևանքները: Կարողանալ **լսել միմյանց, հարգել** միմյանց կարծիքը, հաշտության ճանապարհներ **գտնել: Հասկանալ՝** ինչ է կոնֆլիկտը և դա խաղաղ լուծելու ձևեր **փնտրել:**

• **Դասարանական քննարկումներ և դերատներ**

Իրավունքների և պարտականությունների շուրջ տարբեր պատմությունների **քննարկում**, տարբեր **կարծիքների արտահայտում և հիմնավորում:**

• **Հրապարակային ներկայացում, շնորհանդես (պրեզենտացիա)**

Կարելի է փոքրիկ պատմություններ **հորինել** վեճերի և դրանք հաշտությամբ ավարտվելու կամ այդ վեճերի հետևանքների մասին, կարելի է **պատկերել** նկարներով, ներկայացնել մյուսներին:

• **Աշխատանքային թերթիկներ՝ տարբեր առաջադրանքներով**

Վերը ներկայացված բոլոր աշխատանքների համար օգտակար կլինեն տարբեր թերթիկներով, նկարներով, իրավիճակների նկարագրությամբ թերթիկները:

• **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտում, քննարկում**

Իրավունքների, պարտականությունների, դպրոցական կանոնների և վեճերի վերաբերյալ ֆիլմերը կարող են շատ օգտակար լինել:

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

- Մտքերը հստակ, արտահայտիչ ձևակերպի:
- Հասկանա իրավունք և պարտականություն բառերը, նաև կոնֆլիկտ բառը և դրա ուղղագրությունն ու ուղղախոսությունը, բացատրելիս օգտագործի հոմանիշներ և հականիշներ՝ վեճ, կռիվ, բախում, հաշտություն, խաղաղություն, բարեկամություն և այլն, ձևակերպի հարցեր, ճիշտ ձևակերպի պատասխանները:

Արվեստ

- Դերախաղով ներկայացնի առաջադրված իրավիճակները, ձևավորի դասարանական կանոնների պաստառ:
- Կարողանա տարբեր ապրումներ պատկերել, կոնֆլիկտ և հաշտություն ներկայացնող խորհրդանիշներ պատկերել: Կարողանա տարբերել երաժշտության առաջացրած զգացումները, հույզերը:

Մաթեմատիկա

- Կարողանա պատճառահետևանքային կապեր տեսնել, ինչպես նաև հետևանքներից կռահել պատճառները:

Ֆիզկուլտուրա

- Տարբեր շարժական խաղերի միջոցով, մրցակցելով, համագործակցելով ձեռք կբերեն թիմային զգացողություն, համագործակցելու կարողություն:

- Ընկերական փոխհարաբերություններում միմյանց հանդեպ վստահության ձևավորում, կոնֆլիկտային իրավիճակների և վեճերի խաղաղ կարգավորման, հաշտության ձգտում:

Տեխնոլոգիա

- Աշխատանքային գործընթացում կարողանա պահել համերաշխության մթնոլորտ, գտնի ծագած անհաշտությունները խաղաղ լուծելու ճանապարհ:

Օտար լեզու

- Սովորի և օգտագործի թեմային համապատասխան բառեր, բառակապակցություններ:

Ներառարկայան կապեր

- Իրավունքների և կոնֆլիկտների վերաբերյալ թեման կապվում է նաև համայնքի, ընտանիքի, ինքնաճանաչման թեմաների հետ, քանի որ սերտ առնչություն ունի անհատի դիրքորոշումների, մարդկանց հանդեպ վերաբերմունքի, բարեվարքության և արդյունավետ շփման հետ:

- Այս թեմայում նույնպես տեսնում ենք այլ թեմայի՝ («Դպրոց») **2Ծ-Մ-Փ-Դ1** վերջնարդյունքի հետ անմիջական կապը:

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշչի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող՝ S9, S21, S24, S28

Թեմային մասամբ առնչվող՝ S1, S2, S7, S8, S15, S22, S23

ԵՄ ԵՎ ԲՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

**Բնության բազմազանություն
Փոխազդեցություններ**

Օբյեկտներ՝ կենդանի, անկենդան (3 ժամ)

**Կենդանի բնության օբյեկտները
(4 ժամ)**

ԲՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ԻՄ ՇՈՒՐՁԸ (7 ժամ)

Նպատակ

- Օգնել տարբերակել կենդանի և անկենդան բնության, մարդու և բնության ստեղծած օբյեկտները՝ նկարագրելով դրանց առանձնահատկությունները:
- Տեսնել և նկարագրել բնության բազմազանությունը:
- Օգնել դիտարկումներով և փորձերով բացահայտելու, որ կենդանի բնությունը ջրի, օդի, լույսի, ջերմության և բնակության վայրի կարիք ունի:
- Օգնել աշակերտներին, փորձերով և դիտարկումներով, օրինակներ բերելով, համոզվելու, որ բույսերն ու կենդանիները փոխադարձաբար կապված են:

Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ

Օբյեկտներ՝ կենդանի և անկենդան

Շ.Բ.Բ.01 Տարբերակել և բնութագրել կենդանի և անկենդան բնության օբյեկտները, դրանց փոխկապվածության և փոխազդեցությունների օրինակներ բերել:

Շ.Բ.Բ.02 Ներկայացնել տարբեր բնական գործոնների ազդեցությունը բույսերի աճի և զարգացման վրա (հող, ջուր, օդ, լույս, ջերմություն):

Շ.Բ.Բ.03 Բնութագրել տարբեր տարածքներին բնորոշ կենդանիների, բույսերի և մարդկանց բազմազանությունն ու միջավայրին հարմարվողականությունը, այդ բազմազանության պահպանության անհրաժեշտությունը:

Կենդանի բնության օբյեկտները

Շ.Բ.Բ.41 Նկարագրել, հիմնավորել, որ բնության մեջ գտնվող բուսական և կենդանական տեսակները դասակարգվում են ըստ տարբեր բնութագրերի:

Շ.Բ.Բ.42 Տարբերակել և նկարագրել բույսերի հիմնական մասերը, նկարագրել դրանց հիմնական գործառույթները, հետազոտել, ներկայացնել սերմերի ծլման, աճի գործընթացը և անհրաժեշտ հիմնական պայմանները:

Շ.Բ.Բ.43 Բացատրել և ընդհանրացնել, որ բոլոր կենդանի օրգանիզմները բազմանում և առաջացնում են իրենց նման, բայց ոչ կրկնօրինակ սերունդ:

Շ.Բ.Բ.44 Բացատրել, թե մարդը, կենդանիները և բույսերը որտեղից են ստանում իրենց սնունդը, նշել, որ մարդը և կենդանիները սնվում են բույսերով կամ այլ կենդանիներով, սնման շղթաների պարզ օրինակներ բերել:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Օբյեկտներ՝ կենդանի և անկենդան

2Շ.Բ.Բ.01 Նկարագրել անկենդան բնությունը՝ որպես կենդանիների, բույսերի և մարդկանց բնակության միջավայր:

2Շ.Բ.Բ.01ա Համեմատել և տարբերակել շրջապատի օբյեկտները՝ մարդու և բնության ստեղծած:

2Շ.Բ.Բ.01բ Ներկայացնել, թե մարդն ինչ է ստանում բնությունից (սնունդ, շինանյութ, դեղաբույսեր, գեղագիտական նշանակություն և այլն):

2Շ.Բ.Բ.01գ Նկարագրել բնության անկենդան և կենդանի օբյեկտները, կարողանալ տարբերակել դրանք՝ ելնելով դրանց առանձնահատկություններից:

2Շ.Բ.Բ.02 Դիտարկել և փորձերի օգնությամբ համոզվել, որ կենդանի բնությունը ջրի, օդի, լույսի, ջերմության և բնակության վայրի կարիք ունի:

2Շ.Բ.Բ.44 Դիտարկել, նկարագրել բույսերի և կենդանիների փոխկախվածությունը, սնդային շղթաների պարզ օրինակներ բերել:

Կենդանի բնության օբյեկտները

2Շ.Բ.Բ.01դ Նկարագրել, բնութագրել կենդանի բնության տարրերը, ինչով են տարբերվում անկենդան բնությունից:

2Շ.Բ.Բ.41 Դիտարկել բույսերի բազմազանությունը. խմբավորել դրանք մշակովի և վայրի, ծաղկող և չծաղկող, ցամաքային և ջրային, ծառեր, թփեր, խոտաբույսեր և այլ դասակարգումներով, բերել օրինակներ:

2Շ.Բ.Բ.41ա Խմբավորել կենդանիները՝ ըստ վայրի և ընտանի տեսակների:

2Շ.Բ.Բ.44ա Բնութագրել, օրինակներ բերելով, բույսերը՝ որպես մարդու և կենդանիների հիմնական սնունդ և կենսական նշանակության ունեցող պարագաների աղբյուր:

Բովանդակություն

- Կենդանի և անկենդան բնության օբյեկտների առանձնահատկությունները:
- Անտառին, լճին, ջրամբարին, անապատին բնորոշ կենդանիների և բույսերի օրինակներ:
- Օդը, ջուրը, լույսը, ջերմությունն ու բնակության վայրը՝ որպես ապրելու անհրաժեշտ պայմաններ:
- Բույսերի և կենդանիների փոխկապվածությունը, պարզ սնդային շղթաներ:
- Բույսերի բազմազանությունը. մշակովի, վայրի, ծառեր, թփեր, խոտաբույսեր, ցամաքային, ջրային, ծաղկող, չծաղկող և այլն: Բույսերի նշանակությունը մարդու և կենդանիների կյանքում:
- Ընտանի և վայրի կենդանիներ:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր

Խաչվող գաղափարներ

• **Դիտումներ**

Դիտարկել, թե շուրջն եղած օբյեկտներն ինչ ընդհանրություններ ու տարբերություններ ունեն: Բնության գրկում դիտարկումներ և **նշումներ կատարել**, թե որոնք կարելի է **բնորոշել** կենդանի, որոնք՝ ոչ, և ինչու: **Նկարագրել** և պնդումներ անել մեկնաբանություններով: **Տարբերակել** և **դասակարգել՝** ըստ առանձնահատկությունների, օրինակ՝ անկենդան բնությունը չի ապրում կամ մեռնում, իսկ կենդանի բնությունն ապրում է, բազմանում և մեռնում: Գտնել այլ բնորոշիչներ, որոնցով դրանք առանձնանում են:

Խմբավորել ապա դասակարգել բույսերը՝ ըստ տեսանելի առանձնահատկությունների, ելնելով չափսերից, բարձրությունից, կյանքի տևողությունից և այլ առանձնահատկություններից (ծառեր, թփեր, խոտաբույսեր): Հարցերով վեր հանել նաև մշակովի և վայրի բույսեր, ցամաքային և ջրային բույսեր բաժանումը և այլն:

Բնության գրկում **դիտարկումներ անել**, թե ինչ բույսեր, կենդանիներ, միջատներ ու թռչուններ են ապրում, որտեղ են ապրում, ինչով են սնվում, տեսնել դրանց միջև եղած կապերը և հետևություններ անել: **Կազմել** պարզ սննդային շղթաներ:

• **Փորձեր**

Փորձեր անել համոզվելու համար, որ օդը, ջուրը և լույսը բույսերի աճի համար անհրաժեշտ են: **Պայմանները փոփոխելով՝** կարող են **տեսնել** տարբեր արդյունքներ, որոնցից պետք է պարզ **եզրահանգումների անել**: Նշումներ կատարել և ամփոփել: Նման փորձեր կարող են անել թե՛ դպրոցում, թե՛ տանը:

Բույսերի սերմեր **ծլեցնել** (ցորեն, լոբի, ոսպ) և դիտարկումներ անել, գրանցումներ կատարել, ծանոթանալ բույսերի մասերին, դրանք նկարագրել և պարզել, թե որն ինչ գործառույթ է կատարում:

• **Հետազոտական առաջադրանքներ**

Փոքրիկ հետազոտական առաջադրանքներ անել՝ կապված բույսերի, ծաղիկների հետ. թողնել դրանք առանց ջրի, ջրի մեջ, արևի տակ, ստվերում, ամբողջովին մուգ տեղում և այլն: **Արդյունքները գրանցել**:

• **Խմբային և համագործակցային աշխատանքներ**

Խմբային դերային և համագործակցային խաղերով ցույց տալ բնության տարբեր օղակների փոխկապվածությունը:

• **Օրինաչափություններ**

Տարբերակել կենդանի և անկենդան օբյեկտները՝ ըստ որոշ դիտարկելի որակների և բնութագրիչների, դասակարգել դրանք՝ ըստ այդ բնութագրերի, օրինակ՝ կենդանի օբյեկտները ծնվում են, սնվում, աճում, բազմանում և մահանում:

Նկատել, որ բնության տարբեր բաղադրիչները փոխկապված են, դրանցից մեկի արտամղումը կարող է փոփոխել ողջ համակարգը:

Դասակարգել բույսերը՝ ըստ իրենց նկատած բնորոշիչների, օրինակ՝ ծառեր, թփեր և այլն:

• **Պատճառ և հետևանք**

Կարող են նկատել, որ լույսի պակասը կարող է բույսերի նվազ աճի պատճառ լինել, կամ սննդի պակասը կարող է կենդանիների տեղաշարժի և տարածքը փոխելու պատճառ լինել: Այդպիսի պատճառահետևանքային կապերը բազմաթիվ են այս թեմայում, և պետք է յուրաքանչյուր հարմար օրինակի վրա շեշտադրումներ անել:

• **Էներգիա և նյութ**

Պարզ սննդային շղթաների միջոցով տարրական պատկերացում տալ, որ սնունդը եռանդ է տալիս, եթե չսնվեն կենդանիները, չեն կարող վազել, որս անել, ապրել, ինչպես նաև մարդիկ, բույսերը:

• **Կառուցվածք և գործառույթ**

Օրինակ՝ կարելի է խոսել բույսերի արմատների մասին, որոնք հողից ջուր են ստանում, ամրանում են

Հետևություններ անել:

• **Աշխատանքային թերթիկներ՝ տարբեր առաջադրանքներով**

Փորձերի և դիտարկումների համար կարելի է օգտագործել աշխատանքային թերթիկներ, որոնցում ուղղորդումներ կան, թե ինչպես կատարեն դիտարկումները, ինչին ուշադրություն դարձնեն, լրացնեն և այլն:

• **Մոդելավորում**

Նկարելով բնության համակեցությունների պարզ մոդելներ ներկայացնել անտառի, լճի և այլ պարզ օրինակներով:

• **Գիտական բառապաշարի և լեզվի գործածում**

Կարևոր է, որ երեխաները սկսեն օգտագործել բնագիտական եզրույթներն ըստ անհրաժեշտության, կիրառության և **հասկանալով**, օրինակ՝ բույսերը ծլեցնելիս՝ սերմ, ծիլ, արմատ, ցողուն, տերև և այլն:

• **Պատկերազարդում՝ նկարների, գծապատկերների և սխեմաների ստեղծում**

Վերը թվարկված բոլոր աշխատանքների ընթացքում կարելի է **նկարել, գծել, աղյուսակներ կազմել**, ինչը կօգնի ավելի լավ պատկերացնել և յուրացնել նյութը:

Կատարած դիտարկումների, փորձերի արդյունքների **ներկայացում** տարբեր միջոցներով:

• **Էքսկուրսիաներ, արշավներ**

Բույսերի և կենդանիների բազմազանության, մեր տարածաշրջանում տարածում ունեցող ֆաունային և ֆլորային ծանոթացման լավ հնարավորություն են էքսկուրսիաները բուսաբանական այգիներ, բնության թանգարաններ և այլն: Եթե դպրոցն արշավներ կազմակերպելու հնարավորություն ունի, ցանկալի է, որ երեխաները ծանոթանան բնության մեջ վարվեցողության կանոններին, անվտանգությանը, խնայող վերաբերմունք դրսևորելու անհրաժեշտությանն ու բնության մեջ ներդաշնակ գոյատևելուն: Կարելի է նաև էքսկուրսիաների ժամանակ դիտարկել, թե երեխաներն ինչպես են վերաբերվում բնությանը, առհասարակ շրջակա միջավայրին և բնութագրել յուրաքանչյուրին, գնահատել:

• **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտումներ, քննարկում**

• **Փաստական նյութերի հետաքրքիր և խթանող ներկայացում**

հողին, կամ խոսել տարբեր գազանների բերանի և ատամների մասին, որոնք օգնում են սնունդն ուտել: Դրանք իրար նման կառուցվածք ունեն և նույն նպատակի համար են գործածվում: Կամ աչքերը, ականջները և այլն: Պետք է ցույց տալ տարբեր կենդանիների կամ բույսերի նույն գործողությունն իրականացնող մասերի նմանությունը:

• **Կայունություն և փոփոխություն**

Դիտարկել, ցույց տալ տարբեր տեղանքներում ժամանակի ընթացքում կենդանիների և բույսեր հետ կատարվող փոփոխությունները: Թռչունների չվելը և վերադառնալը, մեղունների գարնանն ակտիվանալը, ծառերի ծաղկելն ու պտղակալելը և այլն:

Մայրենի

- Կարողանալ պատմել տեսածի մասին, կատարել հիմնավորումներ՝ օգտագործելով բնության մեջ տեսածը, համեմատելիս, վերլուծելիս ճիշտ և տեղին օգտագործել համապատասխան բնորոշիչները, կարողանալ բնության վերաբերյալ կարդացած ստեղծագործություններից քաղած տեղեկություններն օգտագործել բնության մասին դիտարկումներում, գուշակել հանելուկներ, ինքնուրույն հորինել փոքրիկ ոտանավորներ, աքրոստիքոսներ:

Մաթեմատիկա

- Կարողանալ կազմել աղյուսակներ՝ տեսած, ստացած տվյալները գրառելով դրանց մեջ, կամ կարդալ աղյուսակներ, դուրս գրել տվյալներ, կազմել խնդիրներ:

Արվեստ

- Բնության մասին գեղարվեստական նյութերի, դերախաղով ընթերցումների, ներկայացումների, թեմային համապատասխան ֆիլմերի, արվեստի այլ աշխատանքների ուսումնասիրությունների (երաժշտության, բանաստեղծությունների ունկնդրումներ, նկարների դիտում) միջոցով ամբողջացնել բնության՝ որպես արվեստի ներշնչման աղբյուրի մասին պատկերացումները, ինքնուրույն ստեղծագործել՝ նկարել բնություն, երգեր երգել կամ հորինել բնության մասին և այլն:

Ֆիզկուլտուրա

- Կազմակերպել խաղեր բնության գրկում, խորացնել բնության ճանաչողությունը բնության գրկում փոքրիկ արշավների միջոցով, որոնց ժամանակ կսովորեն և կցուցաբերեն անվտանգ, ապահով ու հոգատար վարք բնության և այլ կենդանի էակների նկատմամբ: Սովորողները պատկերացում կկազմեն բնության փոխկապվածության, սննդային շղթաների մասին:

Տեխնոլոգիա

- Ծեփել, բնական կամ արհեստական նյութերով պատրաստել կենդանի կամ անկենդան բնությանը վերաբերող առարկաներ:
- Տնկել, ծլեցնել, խնամել սենյակային բույսեր՝ անվանելով բույսերի մասերը, ուսումնասիրելով, թե որ բույսը ինչպես կամ ինչ պայմաններում է աճում:

Օտար լեզու

- Բառապաշարը հարստացնել՝ անվանելով բույսերի մասերը, սննդատեսակները, իմանալ կենդանիների անունները:
- Սովորել փոքրիկ ոտանավորներ, կարդալ և թարգմանել փոքրիկ տեքստեր:

Ներառարկայական կապեր

- «Ես և բնությունը» հիմնական հասկացության տակ եղած բոլոր թեմաները կապված են և՛ «Ես» հասկացության թեմաների հետ *անվտանգությունը բնության գրկում, մարմին, սնուցում* թեմաների համատեքստում, և՛ «Ես և մարդիկ» հասկացության տուն, բակ, փողոց, համայնք թեմաների հետ տնային բույսերի, բույսերից պատրաստված կենցաղային իրերի, շրջապատի, համայնքի զբաղմունքների և բնության օբյեկտների ուսումնասիրությունների համատեքստում:
- Սերտորեն կապվում է նաև «Տիեզերք» հիմնական հասկացության բոլոր թեմաների հետ:

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող՝ S7, S10, S11, S12, S13, S18

Թեմային մասամբ առնչվող՝ S1, S2, S7, S8, S9, S14, S15, S22, S23

ԵՍ ԵՎ ԲՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բնության բազմազանություն և փոխազդեցություններ

Անկենդան բնության օբյեկտները (3 ժամ)

Փոփոխությունները բնության մեջ (3 ժամ)

ԲՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ԻՄ ՇՈՒՐՋԸ (6 ժամ)

Նպատակ

- Օգնել գիտակցել բնության մեջ տեղի ունեցող բնական և մարդու գործունեության հետևանքով տեղի ունեցող փոփոխությունները, ինչպես նաև մարդու ներգործության բացասական հետևանքները: Նպաստել պատասխանատու վարքագծի ձևավորմանը:
- Ձևավորել ճանաչողություն երկրի մակերևույթի որոշ ձևերի մասին, բնորոշել, նկարագրել շրջապատի ռելիեֆը:
- Օգնել դիտարկելու բնության մեջ տեղի ունեցող պարբերական երևույթները, թվարկել տարվա եղանակները՝ ըստ հերթականության և դրանց ամիսները, դիտարկել՝ ինչպես են հերթագայվում գիշեր-ցերեկը: Նկարագրել տարվա տարբեր եղանակներին մարդկանց, բույսերի, կենդանիների կյանքում կատարվող փոփոխությունները:
- Իսթանել բնության մեջ դիտարկումներ կատարելու և դիտարկումների հիման վրա հետևություններ անելու հմտությունները:

Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ

Անկենդան բնության օբյեկտները

Շ.Բ.Բ.Ա1 Նկարագրել երկրի մակերևույթի հիմնական ձևերը, բնորոշել շրջապատի ռելիեֆի տարբեր ձևերը՝ լեռներ, հարթավայրեր:

Շ.Բ.Բ.Ա2 Ներկայացնել անկենդան բնության նշանակությունը կենդանիների, բույսերի և մարդկանց կյանքում:

Շ.Բ.Բ.Ա3 Ներկայացնել մարդկանց, բույսերի և կենդանիների համար ջրի կենսական նշանակությունը, երկրագնդի վրա քաղցրահամ ջրի սահմանափակությունը, աղտոտման խնդիրը, ջրի տնտեսման, արդյունավետ օգտագործման անհրաժեշտությունը:

Շ.Բ.Բ.Ա4 Բացատրել, որ երկրագունդը շրջապատված է օդային թաղանթով, որը կենսական նշանակություն ունի:

Շ.Բ.Բ.Ա5 Գլորուսի և քարտեզի վրա ցույց տալ մայրցամաքները և օվկիանոսները: Ցույց տալ հորիզոնի հիմնական և միջանկյալ կողմերը, կողմնորոշվել դրանցով, կարողանալ օգտվել կողմնացույցից, կոմնորոշվել տեղանքում այլ կողմնորոշիչներով: Ճանաչել հատակագծի որոշ պայմանական նշաններ:

Փոփոխությունները բնության մեջ

Շ.Բ.Բ.Փ1 Նկարագրել բնության մեջ տեղի ունեցող պարբերական երևույթները (տարվա եղանակներ, գիշեր-ցերեկ) և այդ փոփոխություններով պայմանավորված այլ բնական երևույթներն ինչ ազդեցություն են ունենում բնության վրա:

Շ.Բ.Բ.Փ2 Ներկայացնել, թե մարդու գործունեությունն ինչպես է ազդում շրջակա միջավայրի և կենսաբազմազանության վրա: Պատկերացում ունենալ բնության աղտոտվածության և առողջության կապի մասին:

Շ.Բ.Բ.Փ3 Կարևորել աղբի տեսակավորման, վերամշակման, երկրորդային օգտագործման և թափոնների վերամշակման անհրաժեշտությունը բնապահպանության և խնայողության տեսանկյունից:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Անկենդան բնության օբյեկտները

2Շ.Բ.Բ.Ա1 Տարբերակել երկրի մակերևույթի ռելիեֆի որոշ ձևեր՝ լեռներ, հարթավայրեր:

2Շ.Բ.Բ.Ա2 Բնութագրել և նկարագրել անկենդան բնությունը՝ որպես կենդանիների, բույսերի և մարդկանց բնակության միջավայր:

2Շ.Բ.Բ.Ա2ա Ներկայացնել, թե որքանով է տվյալ միջավայրը համապատասխան կամ անհամապատասխան տարբեր բույսերի, կենդանիների համար:

Փոփոխությունները բնության մեջ

2Շ.Բ.Բ.Փ1 Դիտարկել և նկարագրել, թե ինչպես է փոփոխվում բնությունը տարվա եղանակներին, թվարկել տարվա եղանակները և ամիսները՝ ըստ հերթականության:

2Շ.Բ.Բ.Փ1ա Դիտարկել և նկարագրել, թե ինչպես է փոփոխվում մարդկանց, բույսերի ու կենդանիների կյանքը տարվա տարբեր եղանակներին:

2Շ.Բ.Բ.Փ1բ Բնութագրել եղանակը ցանկացած պահի, դրսևորել եղանակին համապատասխան վարքագիծ:

2Շ.Բ.Բ.Փ2.3 Նկարագրել փոփոխությունները բնության մեջ, պարզ բացատրություններ տալ՝ ինչով է պայմանավորված բնության վտանգված լինելը, նշել բույսերի և կենդանիների որոշ վերացած և վտանգված տեսակներ նաև մեր բնաշխարհից (Կարմիր գրքի մասին):

2Շ.Բ.Բ.Փ2 Բացատրել, թե ինչ դեր ունի մարդը բնության վատթարացման գործում, մեկնաբանել բնության պահպանության և խնայող վերաբերմունքի անհրաժեշտությունը:

Բովանդակություն

- Անկենդան բնությունը՝ որպես կենդանիների, բույսերի և մարդկանց բնակության միջավայր, այդ միջավայրի և բնության համապատասխանությունը:
- Բնությունը տարվա տարբեր եղանակներին: Մարդու, բույսերի և կենդանիների փոխադարձ կապը:
- Մարդու դերը բնության մեջ կատարվող փոփոխություններում. վտանգված բնություն:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր	Խաչվող գաղափարներ
• Դիտումներ Դիտարկել, թե շուրջն եղած անկենդան բնության օբյեկտներն ինչ ընդհանրություններ ունեն և բնութագրել: Դուրս գալ բույսի գրկում դիտումների և նշումներ կատարել, թե անկենդան բնության օբյեկտներն ինչպես են կապվում կենդանի բնության հետ որպես նրանց բնակության միջավայր: Նկարագրել և անդամներ անել մեկնաբանություններով: Տարբերակել և դասակարգել՝ ըստ առանձնահատկությունների, գտնել այն բնորոշիչները, որոնցով դրանք առանձնանում են, օրինակ՝ անկենդան բնությունը չի ապրում կամ մեռնում, այլ ժամանակի ընթացքում փոփոխվում են չափերը, ձևերը (օրինակ՝ սարերը, ձորերը, հողը, ջուրը, օդը և այլն): Բնության գրկում դիտումներ անել և նկարագրել, թե որտեղ են դրանք ապրում, կարող են արդյոք առանց անկենդան բնության օբյեկտների գոյատևել. օրինակներ բերել: Գտնել թռչունների, այլ կենդանիների բներ, մրջնանոցներ, հետևել նրանց վարքին, ինչից են բույս պատրաստում, ինչպես: Նկարագրել տեսածը: Դիտարկել շրջակա տարածքի մակերևույթի ձևերը, փորձել նկարել, գծագրել բլուրները, սարերը, ձորերը: Կարելի է օգտագործել նաև որևէ տեղանքի մակետ: Դիտարկել, թե որ տեղանքին ինչպիսի բնություն է բնորոշ, օրինակ՝ անտառում ինչ բույսեր և կենդանիներ են բնակվում, անապատում՝ ինչպիսի, լեռնային տարածքներում՝ ինչպիսի: Մեկնաբանել, աղյուսակներ կազմել և լրացնել՝ ըստ համապատասխան տեղանքի: Դիտարկել և նկարագրել տվյալ եղանակին բնության մեջ տեղի ունեցող երևույթները, մարդկանց, բույսերի, կենդանիների ապրելակերպը տվյալ եղանակին: Հիշելով նկարագրել, թե մյուս եղանակներին ինչպիսին են լինում նույն դիտարկած օբյեկտները և երևույթները, համեմատել: Պլանավորել, թե ինչն են դիտարկելու հաջորդ եղանակներին և լրացնելու իրենց աշխատանքում: • Փաստական նյութերի հետաքրքիր և խթանող ներկայացում Փորձել գտնել նույն տեղանքի հին փաստական տվյալներ, լուսանկարներ, պատմություններ, հարցումներ, տեսանյութեր և այլ նյութեր, ցանկալի է հայրենի գյուղի, քաղաքի, աշխարհի որևէ տարածքի վերաբերյալ: Կարելի է	• Օրինաչափություններ Նկատել և դիտարկել պարբերաբար փոփոխվող եղանակները, դրանց հերթագայումը, այդ փոփոխություններին բնորոշ պարբերական երևույթները, որոնք օրինաչափ են, օրինակ՝ գարնանը ծաղկում են ծառերը, կանաչում են լեռներն ու մարգագետինները, վերադառնում են թռչունները և այլն: Պետք է խթանել, որ երեխաներն իրենք գտնեն նման օրինաչափությունները, նկատեն տեղանքի փոփոխությունները, նկարագրեն, թե ինչպես են փոխվում այդ տեղանքների բույսերն ու կենդանիները: Գտնել պատճառները, փորձել բացատրել: Օրինակ՝ անտառում ծառերը բարձր են ու խիտ, իսկ անապատում ծառեր չկան, կան նվազ խոտաբույսեր և այլն: Կարևոր է տեսնել, որ բնական միջավայրը պայմանավորում է բուսական և կենդանական աշխարհը: • Պատճառ և հետևանք Տարվա եղանակների հերթագայման հետևանքով մարդկանց, բուսերի և կենդանիների կյանքում կատարվող փոփոխությունները, դրանց պատճառները: Դիտարկել մարդու ներգործության հետևանքները բնության վրա: • Մասշտաբ, համամասնություն և քանակ

նաև **հարցումներ անել** մեծերից, թե ինչպես է փոփոխվել իրենց շրջակա տարածքը տարիների ընթացքում: **Ներկայացնել, համադրել և հետևություններ անել**, թե ինչն է փոփոխվել և ինչու, ում ներգործությամբ է վատթարացել բնությունը: Բերել իրենց բնակավայրում հանդիպող և նախկինում հանդիպած, բայց այլևս չհանդիպող կենդանատեսակների օրինակներ, նաև բուսատեսակների, եթե այդպիսիք կան: Կարելի է **օրինակներ բերել** Հայաստանին բնորոշ փոփոխություններից ու վերացող տեսակներից:

- **Խմբային և համագործակցային աշխատանքներ**
Խմբային դերային և համագործակցային խաղերով ցույց տալ բնության ներսում եղած փոխկապվածությունը, եղանակային փոփոխությունները: Հետևություններ անել: Խմբերով կարող են կենդանիների համար բներ պատրաստել, օրինակ՝ թռչունների, շների, եթե բակում թափառող շուն կա, և այլն: Շատ կարևոր է վաղ տարիքից կենդանիների նկատմամբ ապրումակցում ձևավորելը:

- **Աշխատանքային թերթիկներ տարբեր առաջադրանքներով**
Դիտումների համար կարելի է օգտագործել աշխատանքային թերթիկներ, որոնցում ուղղորդումներ կան, թե ինչպես կատարեն դրանք, ինչին ուշադրություն դարձնեն, ինչպես լրացնեն և այլն: **Սանդղակներ լրացնել** տարբեր եղանակներին կատարած դիտարկումների վերաբերյալ: Կարելի է դրանք պահել և լրացնել ողջ տարվա ընթացքում:

- **Պարզ գիտական բառապաշարի և լեզվի գործածում**
Կարևոր է, որ երեխաները **սկսեն օգտագործել** բնագիտական եզրույթները՝ ըստ անհրաժեշտության, կիրառության և **հասկանալով**, օրինակ՝ օդ, ջուր, լեռ, սար, ձոր, բլուր, քարանձավ, անտառ, մարգագետին, անապատ և այլն:

- **Պատկերազարդում՝ նկարների, գծապատկերների և սխեմաների ստեղծում**
Վերը թվարկված բոլոր աշխատանքների ընթացքում կարելի է **նկարել, գծել, սանդղակներ կազմել**, ինչը կօգնի ավելի լավ պատկերացնելու և յուրացնելու նյութը: Կատարած դիտարկումների, փորձերի արդյունքների **ներկայացում** տարբեր միջոցներով:

- **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտումներ, քննարկում**

Ներկայացնել բնության մեջ վերացող տեսակների, բույսերի և կենդանիների քանակի փոփոխության օրինակներ («Կարմիր գիրք»):

- **Էներգիա և նյութ**
Եղանակի փոփոխության, արևի ջերմության պակասելու օրինակի վրա դիտարկել կենդանիների ձմեռային քունը, մարդկանց և կենդանիների պակաս եռանդուն լինելը: Ջերմության և սննդի պակասն ազդում է նրանց եռանդի և ապրելակերպի վրա:

- **Կառուցվածք և գործառույթ**
Կարելի է դիտարկել չորային միջավայրում ապրող բույսերի տերևները, որոնք կա՛մ հյութեղ են, կա՛մ փշանման, իսկ խոնավ և տաք միջավայրում՝ սաղարթախիտ և լայնատերև:

- **Կայունություն և փոփոխություն**
Թեմայի հիմնական իմաստը բնության մեջ պարբերաբար կրկնվող փոփոխություններն են և հարաբերական կայունությունը: Երեխաները պետք է հասկանան մի վիճակից մյուս վիճակին անցումները:

- **Փաստական նյութերի հետաքրքիր և խթանող ներկայացում**

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

- Կարողանա ընտրել և կարդալ տարվա եղանակների մասին բանաստեղծություններ, պատմվածքներ, հանելուկներ, ասացվածքներ, եզրահանգումներ անել, հիմնավորումներ՝ հարստացնելով բառապաշարը թեմայի ընթացքում սովորած համապատասխան բառերով և բառակապակցություններով, կարողանա ձևակերպել նկարագրական և վերլուծական բնույթի խոսք, հորինել փոքրիկ ոտանավորներ, հանելուկներ:

Մաթեմատիկա

- Կարողանա կազմել աղյուսակներ՝ բնության մեջ տեսածը, ուսումնասիրած տվյալները գրառելով դրանց մեջ կամ կարդալ աղյուսակներ, դուրս գրել տվյալներ, կազմել խնդիրներ:

Արվեստ

- Բնության փոփոխությունների, տարվա եղանակների մասին գեղարվեստական նյութերի դերախաղով ընթերցումներ, ներկայացումներ, վտանգված բուսական և կենդանական աշխարհի մասին ֆիլմերի, արվեստի այլ աշխատանքների ուսումնասիրություններ (երաժշտության, բանաստեղծությունների ունկնդրումներ, նկարների դիտում), ինքնուրույն ստեղծագործություններ:

Ֆիզկուլտուրա

- Շարժական խաղեր, որոց միջոցով սովորողները ցույց կտան ցերեկիվա և գիշերվա հերթազայությունները, բնության փոփոխությունները: Տեղեկություններ ձմեռային և ամառային սպորտաձևերի մասին:

Օտար լեզու

- Սովորել փոքրիկ ոտանավորներ, կարդալ և թարգմանել փոքրիկ տեքստեր:
- Անվանել տարվա եղանակները, անկենդան բնության օբյեկտների անունները՝ սար, լեռ, լիճ և այլն:
- Վարել երկխոսություններ՝ պատմելով բնության փոփոխությունների մասին:

Տեխնոլոգիա

- Պատրաստել տարբեր առարկաներ բնական և արհեստական նյութերով:
- Ձևավորել պատասխանատու վերաբերմունք սենյակային բույսերի, շրջապատող իրերի նկատմամբ, դրսևորել խնայողական և հոգատար վերաբերմունք:

Ներառարկայան կապեր

- «Ես և բնությունը» հիմնական հասկացության բոլոր թեմաները կապված են և՛ «Ես» հասկացության թեմաների հետ *անվտանգությունը բնության գրկում, մարմին, սնուցում* թեմաների համատեքստում, և՛ «Ես և մարդիկ» հասկացության՝ *տուն, բակ, փողոց, համայնք* թեմաների հետ տնային բույսերի, բույսերից պատրաստված կենցաղային իրերի, շրջապատի, համայնքի զբաղմունքների և բնության օբյեկտների վերբերյալ ուսումնասիրությունների համատեքստում:
- Սերտորեն կապվում է նաև «Տիեզերք» հիմնական հասկացության բոլոր թեմաների հետ:

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող՝ S7, S10, S11, S12, S13, S18
 Թեմային մասամբ առնչվող՝ S1, S2, S7, S8, S9, S14, S15, S22, S23

ԵՍ ԵՎ ՏԻԵԶԵՐՔԸ

Շարժում և փոխազդեցություն

Ուժեր (2 ժամ)

Ձայն և լույս (2 ժամ)

ԹԵՄԱ

ԹԵՄԱ

Հրել և ձգել, (քաշել) (2 ժամ)

Ձայն և լույս (2 ժամ)

Նպատակ

- Նախնական գիտելիք տալ ուժերի մասին, օգնել հասկանալու և փորձով համոզվելու, որ այն, ինչ սկսում է շարժվել, շարժվում է իր վրա ազդող որևէ ուժի շնորհիվ:
- Գաղափար տալ ձայնի, ձայնի աղբյուրների, ուժեղ և թույլ ձայների մասին:
- Օգնել ընդլայնելու պատկերացումները լույսի մասին՝ տարբերակելով լույսի բնական և արհեստական աղբյուրները:

Առարկայի ընդհանրական չափորոշային վերջնարդյունքներ

Ուժեր

Շ.Տ.Շ.ՈՒ1 Յուցադրել, որ այն ամենը, ինչ սկսում է շարժվել՝ շարժվում է որևէ ուժի շնորհիվ, որ կան մարմինը շարժման մեջ դնելու տարբեր եղանակներ (ձգել, հրել տարբեր ուժերով և ուղղություններով):

Շ.Տ.Շ.ՈՒ2 Բացատրել, որ մարմիններն ընկնում են երկրի ձգողականության պատճառով:

Ձայն և լույս

Շ.Տ.Շ.ՁԼ1 Ծանոթանալ ձայնի և լույսի տարածման երևույթին, համոզվել, որ ձայնը և լույսը տարբեր կերպ են տարածվում փակ և բաց տարածքում, ձայնը և լույսը կարող են անդրադառնալ՝ դիպչելով մարմիններին:

Շ.Տ.Շ.ՁԼ2 Ներկայացնել լույսի բնական և արհեստական աղբյուրներ, օրինակներ բերել:

Շ.Տ.Շ.ՁԼ3 Բնութագրել նյութերը՝ ըստ իրենց թափանցիկ, կիսաթափանց և անթափանց լինելու հատկության:

Թեմայի վերջնարդյունքներ

Ուժեր

2Շ.Տ.Շ.ՈՒ1 Համոզվել, որ այն ամենը, ինչ սկսում է շարժվել, շարժվում է որևէ ուժի շնորհիվ:

2Շ.Տ.Շ.ՈՒԿ Ներկայացնել մարմինը շարժման մեջ դնելու տարբեր եղանակներ (ծգել, քաշել, հրել տարբեր ուժերով և ուղղություններով):

2Շ.Տ.Շ.ՈՒԲ Նկարագրելիս օգտագործել ճիշտ բառապաշար՝ ուղղություն, արագություն, դանդաղել, արագանալ, բախվել, շեղվել, հարվածել, ընկնել և այլն

Ձայն և լույս

2Շ.Տ.Շ.ՁԼ1 Բերել ձայնի աղբյուրների օրինակներ:

2Շ.Տ.Շ.ՁԼ1ա Ցույց տալ, որ հեռվից ձայնի ուժը թուլանում է:

2Շ.Տ.Շ.ՁԼ2 Բերել լույսի աղբյուրների օրինակներ՝ բնական և արհեստական:

Բովանդակություն

- Հրել և ծգել (քաշել)
- Ուժեղ և թույլ
- Արագ, դանդաղ
- Ձայնի, լույսի աղբյուրներ
- Ուժեղ և թույլ ձայներ
- Լույսի բնական և արհեստական աղբյուրներ

Առաջարկվող գործունեության ձևեր

• **Ուսումնական դերային, իմիտացիոն, զարգացնող խաղեր**
 Կարևոր է, որ աշակերտները, իրենց ունեցած նախնական գիտելիքների վրա հիմնվելով, **փորձեն իմաստավորել** այն, ինչ գիտեին: Յուրաքանչյուր երեխա խաղալիս բազմիցս հրել է, հրվել է, ծգել է, քաշել է, ճոճել է, ճոճվել է և այլն: Պետք է **ցուցադրել** այդ գործողությունները՝ **հարցեր ձևակերպելով և կանխատեսելով**: Օրինակ՝ եթե հրենք այս իրը, ինչ կպատահի, եթե թեթև հրենք, եթե ուժեղ հրենք: Հետո ցուցադրել: Եթե ծգենք այս իրը՝ ուժեղ կամ թույլ, ինչ կպատահի, ինչու... Այսպիսի գործողություններից հետո պետք է **հիմնավորել և օրինակներ բերել**: Կարելի է խմբերին հնարավորություն տալ, որ յուրաքանչյուրն իր օրինակները բերի, հարցադրումներ մշակի և ցուցադրի:
 Դերային զվարճալի խաղեր կենդանիների, քամու, դռան, ընկնող առարկայի, իրերի:

- **Փորձեր**
 Փորձեր ձայնի ուժգնության, տարածման վերաբերյալ:
- **Դաշտային աշխատանք**
 Դուրս գալ բակ, ազատ տարածք և դիտարկումներ անել, թե ինչ ձայներ են լսվում և որտեղից են դրանք գալիս, նկարագրել, նշումներ անել, թե ինչ ձայնի աղբյուրներ

Խաչվող գաղափարներ

• **Օրինաչափություններ**
 Սեփական փորձով համոզվել, որ որքան ուժեղ ես հարվածում գնդակին, այնքան հեռու այն կգլորվի, որքան ուժեղ ես հրում ճոճանակը, այնքան ուժեղ այն կճոճվի, և քանի դեռ չես հրել, այն չի ճոճվի, եթե սեղանին դրված գրքի վրա որևէ մեկը ուժ չկիրառի, այն չի սկսի շարժվել և այլն: Այսինքն՝ շուրջը կատարվող շարժումների մասին մտորել, դիտարկումներ անել, գտնել, թե ինչն է ուժ գործադրում և շարժում դրանք: Գտնել ձայնի աղբյուրներ և դրանց մեջ նմանություններ նկատել, նկարագրել ընդհանրությունները, նկարագրել՝ ինչն է տարբեր: Նույնը՝ լույսի աղբյուրների դեպքում:

տեսան, որ ձայներն էին, որ ճանաչում էին ու գիտեին, թե ինչի հետևանքով են դրանք առաջանում, և՛ ձայներ, որոնք լսում են, բայց չգիտեն, որտեղից է գալիս:

Փորձել հրելու, ձգելու, գնդակին ուժեղ և թույլ հարվածելու, ճոճանակն ուժեղ կամ թույլ հրելու, պարանի երկու կողմից ձգելու խաղեր խաղալու միջոցով դիտարկել և նկարագրել տեսածն ու կատարածը:

• **Տեքստի ուսումնասիրման աշխատանքներ**

Հայտնի հեքիաթների («Պապն ու շաղգամը», «Երեք խոզուկները») օրինակով քննարկել շաղգամը հողից ձգելու ուժերը, մի քանիսի ուժը միավորելը (խոզուկների կառուցած տները գայլի փչելով քանդվելը, ինչու քանդվեցին, որը չքանդվեց, ինչու և այլն):

• **Աշխատանքային թերթիկներ՝ տարբեր առաջադրանքներով**

Տարբեր նկարներով թերթիկներ, որոնցից կարելի է ընտրել ձայնի և լույսի աղբյուրներ, դասակարգել, ապա դասակարգել բնական և արհեստական լույսի աղբյուրները: Լրացնել տարբեր հարցադրումներով թերթիկներ:

• **Պարզ գիտական բառապաշարի և լեզվի գործածում**

Այս թեմայում նույնպես կան բառեր, եզրույթներ, որոնք գիտական նոր իմաստ կստանան և ճիշտ **կկիրառվեն**, օրինակ՝ **հրել, ձգել, քաշել, բախվել, ուղղություն, շարժում, ուժեղ, թույլ, արագ, դանդաղ, ձայնի աղբյուր, լույսի աղբյուր, ուղղագիծ, կորագիծ** և այլն:

• **Պատկերազարդում՝ նկարների, գծապատկերների և սխեմաների ստեղծում**

Ստեղծել ձայնի և լույսի հնարավոր աղբյուրների նկարներ, աղյուսակներ, որոնցում կգրանցեն իրենց դիտարկումների արդյունքները և նշումները:

• **Հարցադրումների սահմանում**

Կարևոր է, որ աշակերտներն իրենք ձևակերպեն հարցադրումներ. ինչ կլինի, ինչու, եթե իրենք այս իրը, ինչ կպատահի, եթե թեթև իրենք, եթե ուժեղ իրենք և այլն:

• **Գաղափարների և հասկացությունների սահմանում և վերհանում**

Վերը նշված հարցադրումների պատասխանները կլինեն հենց վեր հանված հասկացություններն ու սահմանումները, օրինակ՝ որքան ուժեղ իրենք, այնքան հեռու կգնա կամ վայր

• **Պատճառ և հետևանք**

Յուրաքանչյուր շարժման փոփոխության պատճառը ուժն է, իսկ ուժի գործադրման հետևանքը կարող է լինել շարժումը, ընկնելը, խփվելը, կոտրվելը և այլն: Կարևոր է, որ երեխաները կարողանան կռահել, թե որոշակի գործողությանը ինչ կհետևի, կանխատեսել դա:

• **Կայունություն և փոփոխություն**

Շարժման և անշարժ վիճակում եղած մարմինների օրինակով քննարկել կայունությունն ու փոփոխությունը:

կընկնի: Որքան ուժեղ հնչի ձայնը, այնքան հեռվից կլսվի և այլն:

- **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտումներ, քննարկում**
- **Փաստական նյութերի հետաքրքիր և խթանող ներկայացում**

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

- Կարողանա ձևակերպել գրագետ խոսք, ճիշտ և տեղին օգտագործել թեմային համապատասխան բառերը:
- Կարողալ տեքստեր, ոտանավորներ, գուշակել հանելուկներ, օգտագործել հոմանիշներ, հականիշներ, բացատրել բառիմաստները:
- Հորինել պատմություններ, հեքիաթներ կամ ընթերցած հեքիաթից դուրս գրել թեմային համապատասխան բառերը (լույս ու մութ աշխարհ, հեռու-մոտիկ և այլն):

Մաթեմատիկա

- Կարողանա ճիշտ օգտագործել *արագություն, հեռավորություն, ժամանակ* հասկացությունները, կարողանա համեմատել՝ բերելով համապատասխան օրինակներ:

Տեխնոլոգիա

- Կարողանա նշել աշխատանքային գործիքների ձայները, թղթի հետ աշխատելիս՝ թղթի ձայնը, բնական նյութերով աշխատելիս՝ տերևների խշխշոցը, տեխնիկայի տարրերի ձայները:

Արվեստ

- Տարբերակի բարձր և ցածր ձայները (ձայնային ռեգիստրներ), ճանաչի և բացատրի դինամիկայի և ալտերացիայի նշանները՝ երգելիս կատարելով դրանք բարձր կամ ցածր ձայնով (երաժշտություն), կարողանա նկարներում ցույց տալ լույսն ու ստվերը (կերպարվեստ), դերախաղով ցույց տալ շարժման օրինակներ (թատրոն):

Ֆիզկուլտուրա

- Կարողանա վարժությունների, խաղերի միջոցով ցույց տալ մարմինը, իրերը շարժման մեջ դնելու տարբեր եղանակներ (ձգել, հրել տարբեր ուժերով և ուղղություններով): Հասկանա տարբեր ուժեր կիրառելու, ցանկալի արագության կամ ուղղության կառավարումը:

Օտար լեզու

- Ձևավորի թեմատիկ բառապաշար:
- Պարզ նախադասություններով կարողանա պատմել, թարգմանել փոքրիկ բնագրեր:

Ներառարկայական կապեր

«Տիեզերք» հիմնական հասկացության բոլոր թեմաները սերտորեն առնչվում են «Բնություն» հիմնական հասկացության թեմաներին:

Կապը Պետական Հանրակրթության չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող - S3, S10

Թեմային մասամբ առնչվող – S1, S2, S7, S8, S9, S11, S12, S14, S15, S22,

ԵՍ ԵՎ ՏԻԵՂԵՐՔԸ

Մարմիններ

Նյութեր, մասնիկներ (3 ժամ)

Նյութի վիճակ և հատկություն (3 ժամ)

Չափեր, չափումներ (3 ժամ)

ԹԵՄԱ

Ինչն ինչից է պատրաստված (9 ժամ)

Նպատակ

- Օգնել տարբերակելու և նկարագրելու շրջապատում եղած իրերը, մարմինները՝ բնութագրելով դրանց որակական և քանակական հատկանիշները, դասակարգել դրանք՝ ըստ նյութի վիճակի (պինդ, հեղուկ և գազային):
- Օգնել տարբերակելու և ըստ անհրաժեշտության գործածելու չափիչ գործիքները՝ կիրառելով ճիշտ չափման միավորներ:

Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ

Նյութեր, մասնիկներ

Շ.Տ.Մ.Ն1 Տարբերակել՝ ինչ են մարմինները, նյութերը, բացատրել, որ նյութերը կազմված են չափազանց փոքր մասնիկներից:

Շ.Տ.Մ.Ն2 Փորձերի միջոցով ներկայացնել որոշ նախնական պատկերացումներ մասնիկների շարժման և փոխազդեցության մասին:

Շ.Տ.Մ.Ն3 Փորձերի միջոցով ցույց տալ նյութերի խառնման պարզ օրինակներ, դա բացատրել մասնիկների շարժմամբ:

Նյութի վիճակ և հատկություն

Շ.Տ.Մ.Հ1 Բնութագրել նյութերը՝ ըստ դրանց որակական հատկանիշների (պինդ, հեղուկ, գազային):

Շ.Տ.Մ.Հ2 Ներկայացնել, որ ջուրը բնության մեջ միաժամանակ երեք վիճակներում հանդիպող (հեղուկ, պինդ, գազային) միակ նյութն է: Փորձերի միջոցով ներկայացնել մի վիճակից մյուսին անցումը: Ջրի օրինակով բնութագրել նյութերի հալում, պնդացում, գոլորշիացում և խտացում երևույթները:

Չափեր չափումներ

Շ.Տ.Մ.Չ1 Նկարագրել մարմինները՝ ըստ քանակական հատկանիշների, համապատասխան գործիքների օգնությամբ կատարել երկարության, զանգվածի, ջերմաստիճանի, ժամանակի չափումներ, կատարել անցումներ չափման միավորների չափողականությունների միջև:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Նյութեր, մասնիկներ

2Շ.Տ.Մ.Ն1 Նկարագրել շրջապատի իրերը, անվանել՝ ինչից են պատրաստված (փայտից,

ապակուց, պլաստիկից, քարից, ավազից, գործվածքից և այլն):

ՉՇ.Տ.Մ.Ն1ա Տարբերակել դրանք՝ բնական և արհեստական:

Նյութի վիճակ և հատկություն

ՉՇ.Տ.Մ.Հ1 Բնութագրել նյութերը՝ ըստ դրանց որակական հատկանիշների (փափուկ, կոշտ, պինդ, հեղուկ, գազային, կարծր, անհարթ, հարթ, ողորկ, տաք, սառը, ձգվող, սեղմվող, ճկվող, փուփր և այլն):

ՉՇ.Տ.Մ.Հ1ա Համեմատել նյութի տարբեր վիճակները՝ ըստ նյութի հատկությունների (ձևի, հոսելիության, պնդության, տարածվելու հատկության և այլն):

Չափեր չափումներ

ՉՇ.Տ.Մ.Չ1 Բնութագրել մարմինները՝ ըստ քանակական հատկանիշների (մեծ, փոքր, ծանր, թեթև):

ՉՇ.Տ.Մ.Չ1ա Համապատասխան գործիքների (քանոն, կշեռք, ջերմաչափ, ժամացույց, չափիչ տարա) օգնությամբ կատարել համապատասխան չափումներ:

ՉՇ.Տ.Մ.Չ1բ Կատարել անցումներ չափման միավորների չափողականությունների միջև (մ-սմ-մմ, կգ-գ):

Բովանդակություն

- Ինչից են պատրաստված մեզ շրջապատող իրերը: Բնական և արհեստական նյութեր:
- Նյութերի ֆիզիկական հատկությունները՝ փափուկ, կոշտ, ողորկ, կարծր, պինդ, հեղուկ, մածուցիկ և այլն:
- Չափման միավորներ. չափիչ գործիքներ, օգտագործում:
- Ժամ, ժամանակ, հեռավորություն, կշիռ, ծանրություն, ջերմություն:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր

Խաչվող գաղափարներ

• Ուսումնական, դերային, իմիտացիոն, զարգացնող խաղեր

Կարևոր է, որ աշակերտները, իրենց ունեցած նախնական գիտելիքների վրա հիմնվելով, **փորձեն իմաստավորել** այն, ինչ գիտեին: Կարող են **խաղալ՝** իրեր **ցույց տալ**, որոնք մյուսները **կկռահեն** և **կանվանեն**, թե ինչից են պատրաստված, սխալ կռահված իրերը և դրանց հատկանիշները կարելի է առանձին ավելի հանգամանալից **քննարկել**, նաև ուսուցչի աջակցությամբ: Ապա փորձեն **դասակարգել** բնական և արհեստական նյութերից պատրաստված իրերը: Կարող են փակ աչքերով պարկից իրեր հանել և **նկարագրել՝** փափուկ է, կոշտ է, կլոր է, ճկվող է և այլն: Շատ կարևոր է **բնութագրերը տալ՝ զգացողությունների վրա հիմնվելով:**

• Փորձեր

Կարելի է **փորձեր անել** պինդ (կտորվող, փշրվող, ճկվող, սեղմվող), հեղուկ (հոսող, դատարկ ճեղքերը լցնող), գազային (տարածվող, անտեսանելի, դատարկ

• Օրինաչափություններ

Նկարագրել շուրջը եղած իրերն ու առարկաները, գտնել դրանց որակի նմանություններն ու տարբերությունները, նշել ծանոթ նյութերը՝ թուղթ, բամբակ, ջուր, փայտ, բուրդ, ապակի և այլն: Դասակարգել դրանք՝ ըստ հատկանիշների:

• Պատճառ և հետևանք

Շուրջը եղած առարկաները կարելի է փոփոխել, պատռել, կտրել, ձգել, ճզմել, կտրել և այլն: Ի՞նչ գործողություններ են դառնում նման փոփոխությունների պատճառ, և ինչի՞ հետևանքով են փոփոխվում այդ նյութերը

• Մասշտաբ,

տարածություն (ցնոդ) նյութերով՝ նրանց որոշ հատկությունների հարցում **փորձով համոզվելու** համար:

• **Դաշտային աշխատանք**

Դուրս գալ բակ, ազատ տարածք և **տարբերել** բնական նյութերը, փորձել բնության մեջ տեսնել և **մատնանշել** այն նյութերը, որոնցից մարդիկ զանազան իրեր են պատրաստում, ինչպես նաև արհեստական նյութերը՝ պոլիէթիլեն, պլաստիկ շերտ և այլն:

Կարելի է դրսում զանազան **չափումներ կատարել**, չափման արդյունքները **վերածել** ավելի փոքր կամ ավելի մեծ միավորների: **Չափել** դրսի, ներսի և իրենց մարմնի ջերմաստիճանը, համեմատել:

Աշխատանքային թերթիկներ տարբեր առաջադրանքներով

Նկարներով թերթիկներ, որոնցից կարելի է ընտրել տարբեր նյութերից պատրաստված իրեր, խմբավորել, դասակարգել դրանք, ապա դասակարգել բնական և արհեստական նյութերը: Լրացնել հարցադրումներով թերթիկներ:

• **Պարզ գիտական բառապաշարի և լեզվի գործածումը**

Այս թեմայում նույնպես կան բառեր, եզրույթներ, որոնք գիտական նոր իմաստ կստանան և ճիշտ **կկիրառվեն**, օրինակ՝ **նյութեր, մարմիններ, մասնիկներ, փայտե, մետաղյա, բնական, արհեստական, հեղուկ, գազային, պինդ, կարծր, հոսել, ճկվել** և այլն:

• **Պատկերազարդում՝ նկարների, գծապատկերների և սխեմաների ստեղծում**

Ստեղծել տարբեր նյութերի մարմինների, դրանց ձևի, չափումների, մեծության նկարներ, ստեղծել աղյուսակներ՝ դրանց մեջ գրանցելով փորձերի, դիտարկումների արդյունքներն ու նշումները:

• **Հարցադրումների սահմանում**

Կարևոր է, որ աշակերտներն իրենք **ձևակերպեն հարցադրումներ**՝ ինչ կլինի, ինչու, եթե ճկենք այս իրը, ինչ կպատահի, եթե կտրենք, տաքացնենք, փչենք և այլն:

• **Գաղափարների և հասկացությունների սահմանում և վերհանում**

Վերը նշված հարցադրումների պատասխանները կլինեն հենց վեր հանված հասկացություններն ու սահմանումները, օրինակ՝ եթե նետենք բաժակը, այն կկոտրվի, եթե շրջենք ջրով լի բաժակը, ջուրը կթափվի, եթե փչենք փուչիկը, այն կլցվի մեր արտաշնչած օդով և այլն: Կամ՝ եթե գործվածքը

համամասնություն և քանակ

Համեմատել առարկաներն ու նյութերը՝ ըստ չափերի, քանակի (մեծ, փոքր, շատ, քիչ, ծանր, թեթև, տաք, սառը, հեռու մոտիկ և այլն): Պարզ չափման միավորներով չափել դրանք և համեմատել:

• **Էներգիա և նյութ**

Օբյեկտները կարող են մասնատվել մանր կտորների և կարող են միանալ՝ ավելի մեծ օբյեկտ ստեղծելով, փոխելով ձևը:

• **Կառուցվածք և գործառույթ**

Շրջապատում եղած առարկաներն ու օբյեկտները նախատեսված են տարբեր գործողությունների կամ նպատակների համար: Դրանք ձևով և հատկություններով համապատասխանում են այն գործառույթին, ինչի համար գործածվում են (աթոռը նստելու համար է և ձևով համապատասխանեցված է նստելուն, բաժակը խմելու համար է և այլն):

• **Կայունություն և փոփոխություն**

Վերոնշյալ բոլոր երևույթները քննել փոփոխությունների և կայունության համատեքստում:

բամբակից է, ուրեմն բնական է, ինչո՞ւ, որովհետև բամբակը բույսից են ստանում: Կամ՝ եթե աթոռը փայտից է, այն բնական նյութից է, որովհետև փայտը ստանում ենք ծառից և այլն:

- **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտումներ, քննարկում**
- **Փաստական նյութերի հետաքրքիր և խթանող ներկայացում**

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

- Կարողանա ձևակերպել նկարագրական բնույթի խոսք՝ օգտագործելով հատկանիշ ցույց տվող բառեր:
- Կատարել մեկնաբանություններ, հիմնավորումներ՝ մտքերը հստակ ձևակերպելով, հիմնավորումներով:
- Ճիշտ օգտագործել թեմային համապատասխան եզրույթները:
- Տեքստից դուրս գրել մարմինները բնութագրող բառերը, կազմել նոր բառակապակցություններ:

Մաթեմատիկա

- Կարողանա կատարել գործողություններ անվանական թվերի հետ:
- Ճանաչի և անվանի մեծություններն ու չափման միավորները:
- Կարողանա կատարել անցումներ չափման միավորների չափողականությունների միջև (մ-սմ-մմ, կգ-գ):

Տեխնոլոգիա

- Կարողանա աշխատելիս ճիշտ ընտրել նյութը՝ բնութագրելով, նշելով տվյալ դրա որակական հատկանիշները:
- Կատարել չափումներ՝ օգտագործելով համապատասխան գործիքները:

Օտար լեզու

- Սովորել և բանավոր խոսքում օգտագործել թեմային համապատասխան բառեր:

Ներառարկայական կապեր

«Տիեզերք» հիմնական հասկացության բոլոր թեմաները սերտորեն առնչվում են «Բնություն» հիմնական հասկացության թեմաներին:

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող - S3, S10

Թեմային մասամբ առնչվող – S1, S2, S7, S8, S9, S11, S12, S14, S15, S22,

3-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ (առաջարկվում է 64 ժամ)

ԵՍ	
Ինքնություն Ինքնաճանաչում	
Ներաշխարհ	Մարմին
ԹԵՄԱ Ինչպես եմ կազմակերպում իմ կյանքը (4 ժամ)	ԹԵՄԱ Ճանաչենք մեր մարմինը (5 ժամ)
Նպատակ	
• Զարգացնել ժամանակն արդյունավետ տնօրինելու, նպատակները հստակեցնելու և ջանասիրության շնորհիվ իրականացնելու, ժամանակը սխալ տնօրինելու հետևանքները քննադատաբար վերլուծելու կարողությունները: • Նախնական գիտելիք տալ մարդու օրգանների, օրգան համակարգերի և դրանցից յուրաքանչյուրի կարևոր գործառույթների մասին: • Ամրապնդել գիտելիքը ջրի՝ որպես հիգիենայի և առողջության պահպանման կարևորագույն գործոնի կարևորության ու նշանակության վերաբերյալ:	
Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ	
Ներաշխարհ Շ.Ե.Ի.Ն1 Ուսումնասիրել ինքնության վերաբերյալ գաղափարներ, ներառյալ՝ իր և ուրիշների, տարբերակել ինքնությունը՝ ըստ սոցիալական և հուզական առանձնահատկությունների: Շ.Ե.Ի.Ն2 Գտնել ինքնարտահայտման և ինքնադրսևորման տարբեր եղանակներ: Շ.Ե.Ի.Ն3 Նշել սեփական կարողություններն ու հնարավորությունները, ինքնադրսևորվել: Շ.Ե.Ի.Ն4 Նկարագրել և կառավարել հույզերը, բացատրել, որ ուրիշներն էլ ունեն նույն հույզերը, ապրումակցել: Շ.Ե.Ի.Ն5 Տարբերակել անցյալում, ներկայում կատարված և ապագայում կատարվելիք իրադարձությունները իր կյանքի օրինակով, արդյունավետ տնօրինել ժամանակը: Մարմին Շ.Ե.Ի.Մ1 Թվարկել զգայարանները, տարբերակել դրանցով ստացված տեղեկությունները՝ որպես աշխարհը ճանաչելու միջոց: Շ.Ե.Ի.Մ2 Նշել մարմնի մասերի գործառույթներն ու կազմության որոշ բնորոշիչներ: Շ.Ե.Ի.Մ3 Հարգել և ընդունել տարբերությունները, այդ թվում՝ հաշմանդամություն ունեցող և զարգացման առանձնահատկություններ ունեցող մարդկանց՝ ներառելով նրանց հնարավոր բոլոր գործընթացներում: Շ.Ե.Ի.Մ4 Տիրապետել անձնական հիգիենայի կանոններին, հիմնավորել հիգիենայի, ֆիզիկական ակտիվության և կոփման անհրաժեշտությունը՝ որպես առողջությունը	

պայմանավորող կարևոր գործոններ:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Ներաշխարհ

3ՇԵ.Ի.Ն2.3 Ժամանակը կանոնակարգել և արդյունավետ բաշխել՝ ըստ անելիքների և հանգստին անհրաժեշտ ժամանակահատվածների:

3ՇԵ.Ի.Ն1-3 Քննադատաբար մտածելով՝ նշել իր ժամանակի տնօրինման սխալներն ու դրանց հետևանքները:

3ՇԵ.Ի.Ն1-3ա Մեկնաբանել ջանասիրության և ամեն ինչ ժամանակին հասցնելու շահավետությունը:

3ՇԵ.Ի.Ն1-3բ Հստակեցնել նպատակը, ուրվագծել նպատակին տանող ճանապարհն ու քայլաշարը, որոշում կայացնել:

Մարմին

3ՇԵ.Ի.Մ2 Թվարկել, ցույց տալ մարմնի որոշ օրգան համակարգերը, նշել դրանց կարևոր գործառույթները:

3ՇԵ.Ի.Մ2,

3ՇԵ.Ա.Վ1 Թվարկել և մեկնաբանել որոշ սովորություններ, որոնք կարող են նպաստել կամ վնասել օրգան համակարգերի գործունեությունը:

3ՇԵ.Ա.Ս3 Հիմնավորել ջրի կարևորությունն ու նշանակությունը հիգիենայի և առողջության պահպանման հարցում:

Բովանդակություն

- Ժամանակի արդյունավետ տնօրինում, աշխատանք, ժամանց, հանգիստ:
- Նպատակ, նպատակների իրագործում, քննադատաբար մտածել, որոշում կայացնել:
- Ծուլության հետևանքներն ու ջանասիրության օգուտները, ամեն ինչ ժամանակին հասցնելու շահավետությունը:
- Մարմնի կազմություն, մարմնի որոշ օրգան համակարգերը, դրանց կարևոր գործառույթները և առողջության պահպանումը:
- Ջրի կարևորությունն ու նշանակությունը հիգիենայի և առողջության պահպանման հարցում:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր

- Ուսումնական, դերային, իմիտացիոն, զարգացնող խաղեր

Խաչվող գաղափարներ

- Անհատ և
հարաբերություններ

Ձույգերով կամ անհատական աշխատանքներ, որոնք կխթանեն **ինքնաճանաչումը**. Ինչպես է ինքը որոշում կայացնում, կարողանում է արդյոք, ինչն է խանգարում կամ օգնում, ովքեր են խորհուրդ տալիս, ինչպիսի որոշումներն են իրենք կայացնում առանց ուրիշների միջամտության և այլն:

Իրավիճակների **դերերով ներկայացման** միջոցով ցույց տալ օրը ճիշտ և արդյունավետ տնօրինելու օգուտն ու անարդյունավետ տնօրինման վնասները: Ապա **քննարկել** դրանցից յուրաքանչյուրը **հիմնավորումներով**:

- **Խմբային, համագործակցային առաջադրանքներ** Խաղեր, որոնք կխթանեն աշակերտների՝ **խմբով որոշումներ կայացնելը**, դրանց **թեր և դեմ կողմերը քննելը**, **քննադատաբար վերլուծելն ու եզրահանգման գալը**: Դրանք կարող են լինել դասարանական որևէ կարևոր իրադրության վերաբերյալ որոշումներ:

- **Իրավիճակների առաջադրում, քննարկում** Տարբեր պատմությունների և իրավիճակների օրինակով **քննարկել** ծուլության և ջանասիրության հետևանքները: **Քննել**, թե որն է ավելի հեշտ, ինչպես անել, որ ջանասիրությունը դառնա հաճելի սովորություն և այլն:

- **Աշխատանքային թերթիկներ՝ տարբեր առաջադրանքներով** Օրգան համակարգերի և դրանց առողջությունը խթանող կամ խաթարող սովորությունների ցանկեր, որոնք պետք է գծերով միացնել: Կամ օրգան համակարգերի և դրանց տակ սյունակով բաղադրիչները լրացնելու թերթիկներ և այլն:

- **Պատկերազարդում՝ նկարների, գծապատկերների և սխեմաների ստեղծումը** Գծապատկերների, բավիղների ձևով ներկայացնել օրգան համակարգերի առանձին բաղադրիչներ, որոնք երեխաները կկարողանան խմբավորել կամ միացնել տրամաբանական շղթայի մեջ:

- **Փաստական նյութերի հետաքրքիր և խթանող ներկայացում** Կարելի է փոքրիկ հանձնարարություններ տալ՝ տեղեկություններ որոնել և հիմնավորումներ գտնել, ներկայացնել թեմայի վերաբերյալ նյութեր (օրինակ՝ ծխախոտի վնասների, մարզվելու օգուտների, առողջ սնվելու, կաթնամթերք շատ օգտագործելու մասին):

- **Հարցադրումների սահմանում** Խմբային կամ անհատական աշխատանքների ընթացքում

Անհատի զարգացման և սոցիալականացման կարևոր նախապայման են քննադատական և ստեղծագործական մտածողությունն ու որոշումներ կայացնելու հմտությունները, հատկապես՝ այսօրվա փոփոխվող ու մարտահրավերներով լի աշխարհում:

- **Պատճառ և հետևանք** Քննել ծուլության և ջանասիրության պատճառներն ու հետևանքները, ժամանակն արդյունավետ տնօրինելու անհրաժեշտությունն ու ժամանակի կորստի հետևանքները:

- **Մասշտաբ, համամասնություն և քանակ** Մարմինների փոքրիկ կառուցվածքային միավորները մանրադիտակով տեսնելով՝ կարելի է պատկերացնել, որ կան կենդանի օրգանիզմներ, որոնք աչքով չենք տեսնում, բայց դրանք շատ կարևոր են ու ազդեցություն ունեն մեր կյանքի վրա:

- **Համակարգեր և մոդելներ** Մարմնի օրգան համակարգերի մասին տարրական գիտելիքներ հաղորդելիս հարկ է բերել հայտնի համակարգերի օրինակներ (հեծանիվ, մեքենա ևն) և տեսնել, թե ինչպես համակարգի մի օղակի չգործելը կամ բացակայությունն ազդում է ողջ համակարգի աշխատանքի վրա:

- **Էներգիա և նյութ** Բերված օրինակներով կարելի է

կարևոր է հարցադրումներ անելը, թե ինչ հարցի շուրջ պետք է կազմակերպել աշխատանքը:

• **Խաչբառների, գլուխկոտրուկների, հանելուկների կազմում, լուծում**

Կարելի է խմբերին հանձնարարել **կազմել գլուխկոտրուկներ** մյուս խմբերի համար, նման աշխատանքները բազմաթիվ կարողություններ են զարգացնում:

• **Փորձեր**

Ստուգել սրտի զարկերը, հաշվել, գրանցել, չափել թոքերի ծավալը:

Ոսկրերի ամրության վերաբերյալ փորձ կարելի է անել՝ հավի ոսկրերը քացախի մեջ դնելով: Փորձով կհամոզվեն, որ կալցիումը ամրություն է հաղորդում ոսկրերին, և պետք է շատ կաթնամթերք օգտագործել:

Կարելի է զգայարանների հետ կապված փորձեր անել (համի, հոտի զգացողության, արագ արձագանքելու և այլն):

• **Գաղափարների և հասկացությունների սահմանում և վերհանում**

• **Մրցույթներ, վիկտորինաներ, հանդեսներ**

• **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտում, քննարկում**

• **Դասարանական քննարկումներ և բանավեճեր**

տեսնել, որ այդ համակարգերից շատերը չեն գործում էներգիայի բացակայության դեպքում, օրինակ՝ եթե էլեկտրական սարքավորումները չեն սնուցվում հոսանքից, չեն կարող գործել:

• **Կառուցվածք և գործառույթ**

Կարելի է պատկերավոր օրինակներով տեսնել, որ կենդանիների և մարդու օրգան համակարգերից շատերը նման են իրենց կառուցվածքով և կատարում են նույն գործառույթը:

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

• Կարողանա ձևակերպել տրամաբանական, վերլուծական խոսք, բացատրել թեմայի ընթացքում օգտագործվող բառերի իմաստները, գտնել առաջադրված բառերի հոմանիշները, հականիշները, ճիշտ օգտագործել թեմայի ընթացքում սովորած բառերը՝ կազմելով բառակապակցություններ, նախադասություններ:

Մաթեմատիկա

• Իմանա ժամանակի չափման միավորները:
• Կարողանա գործողություններ կատարել անվանական թվերով:
• Կարողանա կատարել անցումներ ժամանակի չափման միավորների չափողականությունների միջև (դար-տարի, օր-ժամ, ժամ-րոպե-վայրկյան):

Ֆիզկուլտուրա

• Կարողանա թիմային խաղերի ժամանակ կարևորել սեփական ջանասիրությունը հաղթանակի հասնելու գործում կամ վերլուծել, թե ինչն էր պարտության պատճառը:

• Կարևորի մարմինը կոփելու, ուղիղ նստելու, ճիշտ քայլելու՝ որպես առողջության պահպանման գրավականների անհրաժեշտությունը:

Տեխնոլոգիա

• Կարևորի ժամանակը ճիշտ բաշխելու գործոնը յուրաքանչյուր աշխատանք կատարելիս՝ ամրապնդելով ժամանակի զգացողությունը:

- Տեխնիկայի տարրերը սովորելիս կարողանա համեմատել մարդու օրգան համակարգերը ուրիշ հայտնի համակարգերի (ավտոմեքենա, սառնարան) հետ և բացատրել, որ համակարգի մի օղակի չգործելը կամ բացակայությունն ազդում է ողջ համակարգի աշխատանքի վրա:

Օտար լեզու

- Կարողանա սովորել և գրել մարմնի մասերի անվանումները և հարստացնել բառապաշարը:

Ներառարկայական կապեր

Ներառարկայական կապերը բազմաթիվ են, «Մարմինը» թեման սերտորեն առնչվում է և՛ առողջ սնուցման, և՛ վնասակար սովորությունների, և՛ վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների թեմաներին, նաև՝ ուղղակի վերջնարդյունքներով՝ **ՅՇ.Ե.Ա.Վ1, ՅՇ.Ե.Ա.Ս3:**

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող – S26, S27, S28, S33

Թեմային մասամբ առնչվող – S1, S2, S7, S8, S12, S15, S22, S29

ԵՍ		
Անվտանգություն		
Առողջ սնուցում (4 ժամ)	Արտակարգ իրավիճակներ (4 ժամ)	Վնասակար սովորություններ Վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելում (2 ժամ)
ԹԵՄԱ ԻՄ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅՈՒՆԸ (8 ժամ)		
Նպատակ		
Պատկերացում տալ առողջ սննդի հիմնական բաղադրիչների, օրվա սննդակարգի, բուսական և կենդանական սննդի մասին՝ բացատրելով, որ առողջ սնունդն է մարմնի աճի և զարգացման հիմնական գործոնը, ինչպես նաև եռանդի, ֆիզիկական ակտիվության աղբյուրը: Օգնել գիտակցելու, թե ինչ վտանգներ կարող են հանդիպել տանը, դպրոցում և փողոցում, բնության գրկում, ինչպես կողմնորոշվել արտակարգ իրավիճակներում: Օգնել, որ սովորողները կարևորեն արդյունավետ գնումներ կատարելու նշանակությունը՝ գնելով առողջ սնունդ, ստուգելով արտադրման ժամկետները, խուսափելով տարբեր վարակիչ հիվանդություններից:		
Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ		
Առողջ սնուցում Շ.Ե.Ա.Ս1 Բացատրել առողջ սնուցման բաղադրիչները՝ բամազանությունը, սննդակարգը, ընդունման պարբերականությունը և անվտանգությունը: Շ.Ե.Ա.Ս2 Բացատրել, որ սնունդը ապահովում է օրգանիզմի էներգիան, որն էլ ապահովում է ֆիզիկական ակտիվությունը: Շ.Ե.Ա.Ս3 Ներկայացնել ջրի նշանակությունը մարդու օրգանիզմի համար: Արտակարգ իրավիճակներ Շ.Ե.Ա.Ի1 Ցուցադրել տարբեր հնարավոր աղետների և արտակարգ իրավիճակների ժամանակ խուճապի չմատնվելու, կողմնորոշվելու, անվտանգության կանոնների և քայլերի հաջորդականության իմացություն, ցուցադրել առաջին օգնության պարզ եղանակներ: Վնասակար սովորություններ Վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելում Շ.Ե.Ա.Վ1 Տարբերակել վնասակար սովորությունները, այդ թվում ծխելը, ալկոհոլ և այլ վնասակար նյութեր օգտագործելը, և խուսափել դրանցից, թվարկել որոշ վարակիչ հիվանդություններ և դրսևորել դրանց կանխարգելմանն ուղղված վարքագիծ: Շ.Ե.Ա.Վ2 Դրսևորել ռիսկերից խուսափելուն և առողջությանը միտված վարքագիծ:		
Թեմայի վերջնարդյունքները		
Առողջ սնուցում		

3Շ.Ե.Ա.Ս1 Բացատրել սննդի բազմազանության անհրաժեշտությունը, առողջ ափսեի պարունակությունը:

3Շ.Ե.Ա.Ս1ա Տարբերակել սննդի հիմնական և լրացուցիչ (միջանկյալ) ընդունումը, կարողանալ ընտրել միջանկյալ սննդի առողջ տարբերակներ

3Շ.Ե.Ա.Ս1բ Մեկնաբանել, որ որոշ սննդատեսակներ և ըմպելիքներ պետք է սահմանափակել (աղ, անառողջ ճարպեր և շատ շաքար պարունակող սնունդ, գազավորված ըմպելիքներ), կարողանալ տարբերակել դրանք, մեկնաբանել գովազդի ազդեցությունը նման մթերքների ընտրության հարցում:

3Շ.Ե.Ա.Ս1գ Նշել սննդի ընդունման նույն պարբերականության պահպանման կարևորությունը:

3Շ.Ե.Ա.Ս1դ Բացատրել շատ և անբավարար ուտելու հետևանքներն առողջության վրա:

3Շ.Ե.Ա.Ս1ե Եզրահանգել, որ առողջ նախաճաշ պետք է անել ամեն օր:

Արտակարգ իրավիճակներ

3Շ.Ե.Ա.Ի1 Բացատրել, հիմնավորել մաշկի ամբողջականության խախտման պատճառ դարձող իրավիճակներից խուսափելու անհրաժեշտությունը:

3Շ.Ե.Ա.Ի1ա Նշել, ցուցադրել գործնական պարապմունքների ժամանակ որոշ (տեղանքին բնորոշ) բնական աղետների դեպքում անհրաժեշտ վարքականոնները:

3Շ.Ե.Ա.Ի1բ Դրսկորել խուճապի չմատնվելու, հրահանգներին հետևելու, ինքնատիրապետման և համապատասխան վարքագիծ դրսկորելու կարողություն:

Վնասակար սովորություններ

Վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելում

3Շ.Ե.Ա.Վ1 Բացատրել տարբեր վնասակար սովորությունների հետևանքները տարբեր օրգան համակարգերի վրա, օրինակ՝ ծխելը և ծուխը՝ շնչառական համակարգի, սրտանոթային համակարգի վրա, ալկոհոլը՝ ուղեղի, մարդու վարքագծի և լյարդի վրա և այլն:

3Շ.Ե.Ա.Վ1ա Թվարկել պատվաստումների միջոցով կանխարգելվող տարածված հիվանդությունները (խոզուկ, կարմրուկ, կարմրախտ, պոլիոմիելիտ, ջրծաղիկ, դիֆթերիա, կատաղություն):

Բովանդակություն

- Սննդի բազմազանության անհրաժեշտությունը, առողջ ափսեի պարունակությունը:
- Սննդի հիմնական և լրացուցիչ (միջանկյալ) ընդունում, միջանկյալ սննդի առողջ տարբերակներ:
- Որոշ սննդատեսակների և ըմպելիքների սահմանափակման անհրաժեշտություն (աղ, անառողջ ճարպեր և շատ շաքար պարունակող սնունդ, գազավորված ըմպելիքներ):
- Սննդի ընդունման նույն պարբերականության պահպանման կարևորությունը:
- Նախաճաշի կարևորությունը, սննդի չարաշահման և անբավարար սնվելու հետևանքները:
- Մաշկի ամբողջականության խախտման պատճառ դարձող իրավիճակներից խուսափելու անհրաժեշտությունը:
- Առաջին օգնություն մարմնի գերսառեցման, արևահարության, այրվածքների և վերքերի դեպքում:
- Վարքականոնները որոշ (տեղանքին բնորոշ) բնական աղետների դեպքում:
- Խուճապի չմատնվելու, հրահանգներին հետևելու, ինքնատիրապետման և

համապատասխան վարքագիծ դրսևորելու կարևորությունը:

- Վնասակար սովորությունների ազդեցությունը տարբեր օրգան համակարգերի վրա:
- Պատվաստումներով կանխարգելվող հիվանդությունները:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր	Խաչվող գաղափարներ
• Ուսումնական, դերային, իմիտացիոն, զարգացնող խաղեր Տրված քարտերով (սննդամթերքների նկարներով կամ անվանումներով) կազմել առողջ ափսեի պարունակություն: Կարող են և նկարել ափսեի պարունակությունը: Համեմատել և համոզվել, որ տարբերակները կարող են բազմազան լինել: Առողջ սննդամթերք ընտրելու, վնասակար սննդից հրաժարվելու դերային խաղեր, օրինակ՝ խանութ-խանութ խաղի միջոցով (վաճառողը կունենա մթերքներ և դրանց գնապիտակները, իսկ գնորդները՝ դրամի փոխարինիչներ): Իրենց գումարին համապատասխան՝ պետք է առողջ սնունդ ընտրեն: Այս խաղը կարելի է խաղալ և խմբերով, միասին որոշումներ կայացնելով: Ապա քննարկել դրանցից յուրաքանչյուրը հիմնավորումներով: • Խմբային, համագործակցային առաջադրանքներ Տարբեր խաղեր, որոնք կխթանեն աշակերտների՝ խմբով որոշումներ կայացնելը, դրանց թեր և դեմ կողմերը քննելը, քննադատաբար վերլուծելն ու եզրակացության գալը: Դրանք կարող են լինել թեմայի, օրինակ՝ արտակարգ իրավիճակի կամ առաջին օգնության որևէ խնդրի վերաբերյալ որոշումներ: • Իրավիճակների առաջադրում, քննարկում Տարբեր պատմությունների և իրավիճակների օրինակով քննարկել սննդի չարաշահման և անբավարար սնվելու հետևանքները և հետևություններ անել: Քննել, թե ինչ իրավիճակներ են հնարավոր, որոնց ժամանակ կարող են վնասվածքներ ստանալ, օրինակ՝ հեծանիվ, սկուտեր, անվաչմուշկներ, սքեյթ վարելիս, որոնց դեպքում պետք է հիշել անվտանգության կանոնները և պահպանել դրանք (սաղավարտ, արմունկների և ծնկների պաշտպանիչներ ունենալ): Բարձրությունից ցատկել, մագլցել, սահել. նման իրավիճակները հաճախ կարող են վտանգներ պարունակել: • Աշխատանքային թերթիկներ՝ տարբեր առաջադրանքներով	• Անհատ և հասարակություն Երեխաները պետք է հնարավորություն ունենան համոզվելու, որ իրենք կարող են ընտրել իրենց սնունդը և այն պետք է առողջ լինի, կարող են ավելի ապահով վարք դրսևորել և խուսափել վտանգներից, իմանալ և խուսափել վարակիչ հիվանդություններից: Պետք է հասկանան, որ իրենց որոշումները կարող են պայմանավորել իրենց առողջությունը, ինչպես նաև մյուսների առողջությունը: • Օրինաչափություններ Գիտակցել, որ մեր որոշումները պայմանավորում են մեր առողջությունը, հաճախ մեր վարքագծով կարող ենք կանխել հիվանդություններ և ճիշտ ապրելակերպով նաև բուժել դրանք: Մարմինը փոխկապված համակարգ է, և մեր բոլոր գործողությունները բերում են կանխատեսելի և օրինաչափ արդյունքեր, ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական: • Պատճառ և հետևանք Քննել վտանգավոր իրավիճակներում հայտնվելու պատճառահետևանքային կապերը: Քննել այն վարքագծերը, որոնք կարող են փոխել նման իրավիճակներն ու հետևանքները: Շատ կարևոր է, որ երեխաները կարողանան

Օրգան համակարգերի և դրանց առողջությունը խթանող կամ խաթարող սովորությունների ցանկեր, որոնք պետք է **ընտրել և գծերով միացնել**: Կամ օրգան համակարգերի և դրանց տակ բաղադրիչները **լրացնելու թերթիկներ** և այլն:

• **Պատկերազարդում՝ նկարների, գծապատկերների և սխեմաների ստեղծում**

Գծապատկերների, բավիղների ձևով ներկայացնել օրգան համակարգերի առանձին բաղադրիչներ, որոնք երեխաները կկարողանան խմբավորել, կամ միացնել տրամաբանական շղթայի մեջ

• **Փաստական նյութերի հետաքրքիր և խթանող ներկայացում**

Կարելի է տեղեկություններ որոնելու և հիմնավորումներ գտնելու, թեմայի վերաբերյալ տարբեր նյութեր ներկայացնելու հանձնարարություններ տալ, օրինակ՝ ծխախոտի վնասների, մարզվելու օգուտների, առողջ սնվելու, կաթնամթերք շատ օգտագործելու վերաբերյալ և այլն: Կարող են փոքրիկ ուսումնասիրություն անել որոշ անառողջ սննդատեսակների գովազդների վերաբերյալ, որպեսզի պարզեն, որ գովազդվող ամեն բան չէ, որ օգտակար է, հասկանան, որ դա հատուկ համոզելու հնարքներով արվում է իրենց գայթակղելու համար: Կարող են նայել տեսանյութեր, թե ինչպես են էդ սնունդը ձևավորում ու մշակում՝ իդեալական տեսք տալու ու գովազդելու համար:

• **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտում, քննարկում**

Կարող են գովազդների օրինակներ դիտել, քննարկել, թե ինչ ազդեցություն ունեցան դրանք իրենց վրա, հետո դիտել գովազդները մեկնաբանող ֆիլմեր:

• **Հարցադրումների սահմանում**

Խմբային կամ անհատական աշխատանքների ընթացքում կարևոր է հարցադրումներ անելը, թե ինչ հարցի շուրջ պետք է կազմակերպել աշխատանքը:

• **Խաչբառների, գլուխկոտրուկների, հանելուկների կազմում, լուծում**

Կարելի է խմբերին հանձնարարել **կազմել գլուխկոտրուկներ** մյուս խմբերի համար, նման աշխատանքները բազմաթիվ կարողություններ են զարգացնում:

• **Փորձեր**

Ստուգել սրտի զարկերը, հաշվել, գրանցել, չափել թոքերի ծավալը:

Ոսկրերի ամրության գնահատման փորձ կարելի է անել՝ հավի ոսկրերը քացախի մեջ դնելով: Փորձով կհամոզվեն,

կանխատեսել տարբեր իրավիճակների հետևանքները և իմանան նման իրավիճակներում գործելու քայլերը:

• **Էներգիա և նյութ**

Սնունդը դիտարկել որպես մարմնի աճի և զարգացման հիմնական գործոն, ինչպես նաև եռանդի, էներգիայի աղբյուր: Տարբերել, թե որոնք են էներգիա փոխանցող հիմնական սննդատեսակները:

Գիտակցել սննդի չարաշահման հետևանքները, էներգիան ծախսելու և ֆիզիկական ակտիվության կարևորությունը:

• **Կայունություն և փոփոխություն**

Յուրաքանչյուր անսպասելի իրավիճակ կամ վտանգ կարող է խախտել կայունությունը, և այդ փոփոխությանը պետք է պատրաստ լինել, իմանալ կողմնորոշվելու և ճիշտ գործելու կանոններ:

որ կալցիումը ամրություն է հաղորդում ոսկրերին, ուստի պետք է շատ կաթնամթերք օգտագործել:
Կարելի է զգայարանների հետ կապված փորձեր անել (համի, հոտի զգացողության, արագ արձագանքելու և այլն):

- **Գաղափարների և հասկացությունների սահմանում և վերհանում**
- **Մրցույթներ, վիկտորինաներ, հանդեսներ**
- **Դասարանական քննարկումներ և բանավեճեր**

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

- Կարողանա ձևակերպել տրամաբանական, վերլուծական բնույթի խոսք, կատարել հիմնավորումներ:
- Կատարի վերլուծություններ՝ օգտագործելով թեմայի ընթացքում սովորած բառերը:
- Կարողանա լրացնել տեքստը՝ ընտրելով համապատասխան բառեր, բառակապակցություններ:
- Կարողանա հորինել ավարտ առաջադրված իրավիճակների համար:

Մաթեմատիկա

- Կարողանա կատարել պարզագույն ֆինանսական գործողություններ՝ վերլուծելով իրավիճակը, կարևորելով արդյունավետ գնումներ կատարելը:

Արվեստ

- Կարողանա դերախաղով ներկայացնել գնումներ կատարելու գործընթացը՝ կիրառելով թեմայի ընթացքում սովորած բառապաշարը:
- Կարողանա տարբերակել առողջ և փչացած սնունդը՝ հորինելով և նկարելով համապատասխան նշաններ:

Տեխնոլոգիա

- Սննդի մասին խոսելիս կամ պարզագույն ուտեստներ պատրաստելիս կարողանա կիրառել ստացած գիտելիքը օրվա ռացիոնի, առողջ սննդի մասին:
- Կարողանա բացատրել, որ առողջությունը կախված է նաև մաքուր միջավայրից, սանիտարական պատշաճ պայմաններից, որոնք և կապաշտպանեն տարատեսակ վարակներից:

Օտար լեզու

- Սովորի և կարողանա անվանել սննդատեսակները՝ կազմելով պարզ նախադասություններ:

Ներառարկայական կապեր

- Առողջ սնուցման թեման կապվում է մարմնի կազմության, մարսողության, զգայարանների՝ համի, հոտի զգացողության, ատամների, բերանի խոռոչի, ձեռքերի, սննդի հիգիենայի հետ:
- Բնության մեջ անվտանգության թեման կապվում է բնության, բույսերի և կենանիների, տեղանքի ուսումնասիրության, բնության գրկում դիտարկումների հետ:
- Վնասակար սովորությունների և վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելումը կապվում է հիգիենայի պահպանման հետ, ինչպես նաև, ինքնագնահատման,

ինքնաճանաչման և ինքնարտահայտման թեմաների հետ:

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող՝ S31, S32, S34

Թեմային մասամբ առնչվող՝ S1, S2, S7, S14, S15, S22, S23, S27.

ԵՍ ԵՎ ՄԱՐԴԻԿ

Փոխհարաբերություններ

Դպրոց (4 ժամ)

Իրավունքներ (3 ժամ)

Կոնֆլիկտ (3 ժամ)

ԵՍ ԵՎ ԸՆԿԵՐՆԵՐՍ (10 ժամ)

Նպատակ

- Օգնել հասկանալու, որ մարդկանց հետ հարաբերությունները կարևոր են, որ այդ փոխհարաբերություններում պետք է հստակ արտահայտել սեփական կամքը, ցանկությունները և երբեք թույլ չտալ որևէ բան առանց իր ցանկության, երբ դա կարող է վնասել իրեն:
- Օգնել տարբերակելու առողջ, արդյունավետ շփումը անառողջ շփումից, բացատրել հետևանքները, տարբերել և հարգել մարդկանց միջև գոյություն ունեցող տարիքային, սեռային և այլ տարբերությունները:
- Բացատրել, թե ինչ են կենսական կարիքները, օրինակների միջոցով տարբերակել կարիքները պահանջներից, ցանկություններից, ցույց տալ կարիքների և իրավունքների կապը:
- Բացատրել սոցիալական նորմերի, իրավունքների և պարտականությունների կապը՝ մեկնաբանելով այն հետևանքները, որոնք կարող են առաջանալ այս կամ այն իրավունքի խախտումից:
- Տարրական գիտելիքներ հաղորդել բռնության և դրա կանխարգելման վերաբերյալ:

Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ

Դպրոց

Շ.Մ.Փ.Դ1 Պահպանել դպրոցական համակեցության կանոնները, բերել մեծահասակների և հասակակիցների վարքագծի դրական և բացասական ազդեցության օրինակներ, հստակ արտահայտել ցանկություններն ու կամքը, թույլ չտալ որևէ բան առանց իր ցանկության, երբ դա կարող է վնասել իրեն:

Շ.Մ.Փ.Դ2 Կարևորել փոխօգնությունը, միմյանց հանդեպ բարեհաճ և փոխադարձ վստահության վրա հիմնված հարաբերություններ ստեղծելու կամք ցուցաբերել:

Շ.Մ.Փ.Դ3 Բնութագրել, թե ինչպիսին պետք է լինի ընկերը, ո՞ր որակներն են բնորոշ լավ ընկերոջը, և համապատասխանել այդ բնութագրին, կարողանալ ձեռք բերել և պահպանել ընկերությունը:

Շ.Մ.Փ.Դ4 Բացատրել, օրինակներ բերել, որ բոլոր մարդիկ կարող են ունենալ նախասիրություններ և հետաքրքրություններ, որոնք պայմանավորված են անհատական առանձնահատկություններով և անձնային որակներով:

Իրավունքներ

Շ.Մ.Փ.Ի1 Նկարագրել իրավունքների և քաղաքացիական պատասխանատվության հիմնական բաղադրիչները, որոնք հնարավորություն են տալիս հասարակությանը դուրս գալ ավելի զարգացած, ներդաշնակ ուղի:

Շ.Մ.Փ.Ի2 Կանխատեսել իր և ուրիշների արարքների հնարավոր հետևանքները, գնահատել դրանք, ունենալ անձնական դիրքորոշում:

Կոնֆլիկտ

Շ.Մ.Փ.Կ1 Ցուցաբերել արդյունավետ շփման, կոնֆլիկտները խաղաղ կարգավորելուն ուղղված վարքագիծ:

Շ.Մ.Փ.Կ2 Տարբերակել բռնության տարբեր դրսևորումները հասակակիցների և մեծահասակների կողմից/միջև, հրաժարվել բռնության բոլոր ձևերից, աջակցել բռնության ենթարկվածին:

Շ.Մ.Փ.Կ3 Տարբերակել փաստը տեսակետից:

Շ.Մ.Փ.Կ4 Նկարագրել և բերել իրենց առնչվող պարզ օրինակներ ազատության, արդարության և հավասարության, պատասխանատվության և հանդուրժողականության վերաբերյալ:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Դպրոց

3Շ.Մ.Փ.Դ1 Հստակ արտահայտել ցանկություններն ու կամքը, թույլ չտալ որևէ բան առանց իր ցանկության, երբ դա կարող է վնասել իրեն:

3Շ.Մ.Փ.Դ2 Մեկնաբանել շրջապատի մարդկանց հետ հարաբերությունների կարևորությունը:

3Շ.Մ.Փ.Դ2ա Թվարկել և ցուցադրել շփման տարբեր ձևեր՝ վերբալ և ոչ վերբալ:

3Շ.Մ.Փ.Դ2բ Տարբերակել առողջ, արդյունավետ շփումը (վստահության, հարգանքի, ազնվության փոխհամաձայնության վրա հիմնված) անառողջ շփումից (անհարգալից, լարված, կոնֆլիկտային) երեխաների, մեծահասակների, հասակակիցների և այլ մարդկանց միջև:

3Շ.Մ.Փ.Դ3 Տարբերակել մարդկանց միջև գոյություն ունեցող տարիքային, սեռային տարբերությունները:

3Շ.Մ.Փ.Դ4 Բացատրել, օրինակներ բերել, որ բոլոր մարդիկ կարող են ունենալ

նախասիրություններ և հետաքրքրություններ, որոնք պայմանավորված են անհատական առանձնահատկություններով և անձնային որակներով:

Իրավունքներ

3Շ.Մ.Փ.Ի1 Թվարկել մարդկանց կենսական կարիքները, տարբերակել կարիքները պահանջներից, ցանկություններից, բացատրել կարիքների և իրավունքների կապը:

3Շ.Մ.Փ.Ի1ա Ճանաչել և պաշտպանել իր և մյուսների իրավունքները:

3Շ.Մ.Փ.Ի1բ Բացատրել՝ երբ և ինչպիսի իրավիճակներում կարող են խախտվել իրավունքները:

3Շ.Մ.Փ.Ի1գ Բացատրել սոցիալական նորմերի, իրավունքների և պարտականությունների կապը:

3Շ.Մ.Փ.Ի2 Կանխատեսել իր և մյուսների արարքների հնարավոր հետևանքները, քննադատաբար վերլուծել և գնահատել դրանք (դրական, բացասական):

Կոնֆլիկտ

3Շ.Մ.Փ.Կ2 Տարբերել բռնության տարբեր դրսևորումները հասակակիցների և մեծահասակների կողմից/միջև (դաժան վերաբերմունք, ֆիզկական և հոգեբանական ճնշում, բռնություն, հալածանք/բուլիինգ՝ պարբերաբար կրկնվող բռնություն):

3Շ.Մ.Փ.Կ2ա Համարել բռնության բոլոր դրսևորումներն անթույլատրելի, վնասակար և վտանգավոր բոլորի համար:

3Շ.Մ.Փ.Կ2բ Բացատրել, որ բոլոր մարդիկ օգնության և պաշտպանված լինելու իրավունք ունեն:

3Շ.Մ.Փ.Կ2գ Մասնակից չլինել, եթե ընկերոջը բռնության են ենթարկում, և պատրաստակամ լինել օգնելու նրան:

3Շ.Մ.Փ.Կ2դ Իմանալ, թե մեծերից ում կարող է վստահել և պատմել իր կամ ընկերոջ հետ պատահածի մասին:

Բովանդակություն

- Փոխհարաբերությունները շրջապատի մարդկանց հետ: Շփման տարբեր ձևեր՝ խոսքային և ոչ խոսքային: Առողջ և արդյունավետ շփում:
- Նախասիրություններ, հետաքրքրություններ, ցանկություններ և կամք:
- Մարդկանց կենսական կարիքների, պահանջների, ցանկությունների տարբերությունները, կարիքների և իրավունքների կապը: Իր և մյուսների իրավունքները: Սոցիալական նորմերի, իրավունքների և պարտականությունների կապը:
- Իր և մյուսների արարքների հնարավոր հետևանքները, դրանց քննադատական վերլուծությունն ու գնահատումը (դրական և բացասական): Բռնության տարբեր դրսևորումները հասակակիցների և մեծահասակների կողմից (դաժան վերաբերմունք, ֆիզիկական և հոգեբանական ճնշում, բռնություն, հալածանք/բուլիինգ՝ պարբերաբար կրկնվող բռնություն): Բոլոր մարդիկ օգնության և պաշտպանված լինելու իրավունք ունեն : Բռնության ենթարկված ընկերոջն օգնելու պատրաստակամություն: Իր կամ ընկերոջ հետ պատահածի մասին վստահելի մեծահասակին պատմելու կարևորությունը:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր

Խաչվող գաղափարներ

- Ուսումնական, դերային, իմիտացիոն, զարգացնող

- Անհատ **և**

խաղեր

Վստահություն ձևավորող վարժություններ. միմյանց սեփական ապրումները հայտնելու, ընկերության և դրական փոխհարաբերությունների մասին իրենց պատկերացումները **փոխանակելու** հնարավորություն ընձեռել: Ինչն են գնահատում ընկերության մեջ և ինչն իրենց դուր չի գալիս, ինչ երազանքներ ունեն, ինչից են վախենում և զգուշանում: Նման հարցերի շուրջ միասին կարծիքներ հայտնելը խթանում է փոխադարձ վստահության մթնոլորտը, ձևավորում ապրումակցում: Նման հարցերի շուրջ **քննարկումներ անցկացնել**, էսսե գրել և այլն: Խոսքային և ոչ խոսքային հաղորդակցման **ձևեր քննարկել, ցուցադրել, դիտարկել**, թե դիմախաղը և կեցվածքը ինչպես կարող են ազդել ասելիքի վրա: Նման վարժությունների ընթացքում պետք է հատուկ ուշադրություն դարձնել, որ աղջիկների և տղաների միջև տարբերություններ չդրվեն, հասկանան, որ մարդկային որակներն ու արժանիքները հավասարապես երկուսինն են, տարբեր լինելով՝ նրանք ունեն հավասար իրավունքներ և պետք է օգտվեն հավասար հնարավորություններից: Դերային, իմիտացիոն վարժություններով կարելի է խաղարկել տարբեր կոնֆլիկտային իրավիճակներ, հետո երկու տարբեր լուծումներ խաղարկել՝ դրական և բացասական՝ կանխատեսելով հետևանքները:

• **Խմբային, համագործակցային առաջադրանքներ**

Վերևում նկարագրած աշխատանքները կարելի է նաև համագործակցային խմբերով անել:

Խմբերով կարող են կարիքների, ցանկությունների և պահանջների **ցանկ կազմել** և փորձել կարիքների և իրավունքների միջև **կապ տեսնել**: Կրկին պետք է շեշտադրվեն աղջիկների և տղաների իրավահավասարության գաղափարները:

• **Իրավիճակների առաջադրում, քննարկում**

Տարբեր կոնֆլիկտային իրավիճակներ ներկայացնել, որոնք կարող են վերաճել ավելի լուրջ վեճերի, դառնալ բռնության պատճառ: Նման իրավիճակներ **քննարկել**, որոնց միջոցով կարելի է բացահայտել բռնության տարբեր դրսևորումներ՝ հոգեբանական, ֆիզիկական, ճնշում, ենթարկեցում, ծաղր, հալածանք և այլն: **Տարբերել** դրանք և **հասկանալ**, թե ինչպես կարելի է դրանցից **խուսափել** կամ **հաղթահարել**: Վստահելի մեծահասակին տեղեկացնելու կարևորությունը շեշտադրել:

հասարակություն

• **Անհատական և մշակութային արտահայտում**

Պետք է կիրառել շփման տարբեր ձևեր և հիմնավորել դրանք ավելի առողջ և արդյունավետ դարձնելու պատճառները, և այն, որ դրանք անհրաժեշտ են բոլոր իրավիճակներում (ստեղծել առողջ փոխհարաբերություններ ընկերների, հարազատների, ուսուցիչների, համայնքի և տարբեր սոցիալական խմբերի հետ): Օգտվել

ինքնարտահայտման և ինքնադրսևորման տարբեր միջոցներից և ստեղծագործել:

• **Արդարություն և զարգացում**

Պետք է հնարավորություն տալ մատչելի ձևով ընկալելու իրավունքների և պարտականությունների դերը իրենց կյանքում և համընդհանուր արդարության համատեքստում: Սոցիալական նորմերի և իրավունքների կապը, կանանց և տղամարդկանց իրավահավասարությունը, բռնության բոլոր ձևերից հրաժարումն ու պաշտպանությունը:

• **Պատճառ և հետևանք**

Հնարավորություն տալ մտորելու հասարակության տարբեր խմբերի միջև կոնֆլիկտների, անհանդուրժողականության, որևէ մեկի գերակայության պատճառների ու դրանց հետևանքների շուրջ:

- **Դասարանական քննարկումներ և բանավեճեր**
Այս թեմայում եղած բոլոր բաղադրիչները կարելի է դարձնել բանավեճերի թեմա: Խրախուսել, որ երեխաներն իրենք առաջ քաշեն հարցադրումները:
- **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտումներ, քննարկում**
Կարելի է հեքիաթների սյուժեներով ֆիլմերի, մուլտֆիլմերի դիտում և քննարկում կազմակերպել ընկերության, փոխօգնության, երեխայի իրավունքների, բռնության, հալածանքի, խտրականության մասին («Անճոռնի ճուտիկը», «Առյուծը և պիտակը» և այլն), աղջիկների և տղաների ընկերության և հավասարության մասին:
- **Փաստական նյութերի հետաքրքիր և խթանող ներկայացում**
Խթանել, որպեսզի երեխաներն իրենք գտնեն նման նյութեր և փաստական տվյալներ և ընտրեն ներկայացնելու իրենց հարմար ձևը:
- **Տեքստի ուսումնասիրման աշխատանքները**
Տարբեր տեքստային իրավիճակներ ցուցադրելիս և քննարկելիս պետք է զարգացնել փաստի և տեսակետի զանազանումը:
- **Հարցադրումների սահմանում**
- **Գիտական բառապաշարի և լեզվի գործածում**
- **Գաղափարների և հասկացությունների սահմանում և վերհանում**
- **Աշխատանքային թերթիկներ՝ տարբեր առաջադրանքներով**

Հնարավորություն տալ մտորելու և եզրակացություններ անելու ընկերության, բարեհաճ վերաբերմունքի, սիրո ու առողջ փոխհարաբերությունների ազդեցության մասին, ինչպես նաև կոնֆլիկտի, անհարգալից վերաբերմունքի և բռնության պատճառահետևանքային կապերի մասին:

Միջառարկայական կապեր

- Մայրենի**
- Կարողանա մտքերը ձևակերպել հստակ, հասկանալի, տրամաբանված, օգտագործի այն բառերն ու բառակապակցությունները, որոնք սովորել է թեմայի ընթացքում:
 - Կարողանա բնութագրել դասընկերոջը, դպրոցական միջավայրը՝ գրելով փոքրիկ պատմություն կամ բանավոր խոսքով:
 - Կարողանա ստեղծագործել՝ հորինելով քառյակներ, աքրոստիքոսներ:
 - Մասնակցի գրական որևէ ստեղծագործության կամ իրավիճակային քննարկման, մասնակցի երկխոսության՝ ձեռք բերելով բանավիճելու հմտություններ:
 - Կարողանա բառախմբում կատարել դասակարգում, կարիք ցույց տվող բառերն առանձնացնել ցանկություն ցույց տվող բառերից:
 - Տարբերակի հաշտություն արտահայտող բառերը կոնֆլիկտային արտահայտություններից և իմանա, թե երբ գործածի դրանք:
- Օտար լեզու**
- Ձեռք բերի շփման վերաբերյալ թեմատիկ բառապաշարը:

- Զարգացնի պարզ բառերով և կարճ նախադասություններով իրեն, իր կարիքները ներկայացնելու, ծանոթություն հաստատելու հմտություն:

Տեխնոլոգիա

- Կարողանա կարիքը տարբերել ցանկությունից (ձեռնարկատիրություն):
- Կարողանա առարկաներ պատկերող նկարներում կատարել դասակարգում՝ կարիք – ցանկություն:

Ֆիզկուլտուրա

- Ձեռք բերի համագործակցելու, թիմում ներկայանալու, խաղի ժամանակ իր և ընկերների իրավունքները պահպանելու, իր պարտականությունները գիտակցելու կարողություններ:

Արվեստ

- Թեման ներկայացնելիս կարողանա և փորձի դիմել և՛ վերբալ, և ոչ վերբալ հաղորդակցման ձևերին:
- Դիտի և կարողանա մեկնաբանել նկարների բովանդակությունը:
- Կարողանա արտահայտել զգացումներն ու հույզերը վեճերի, հաշտության, բռնության մասին:

Ներառարկայական կապեր

- «Դպրոց», «Իրավունքներ» և «Կոնֆլիկտ» թեմաները կապվում են համայնքի, ընտանիքի, ինքնաճանաչման թեմաների հետ, քանի որ սերտ առնչություն ունեն անհատի դիքորոշումների, մարդկանց հանդեպ վերաբերմունքի, բարեվարքության և արդյունավետ շփման հետ:

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշչի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող՝ S9, S21, S22, S24, S28,
Թեմային մասամբ առնչվող՝ S1, S2, S7, S12, S14, S15, S22, S23, S30

ԵՍ ԵՎ ԲՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բնության բազմազանություն, փոխազդեցություններ

Օբյեկտներ՝ կենդանի, անկենդան (5 ժամ)

Կենդանի բնության օբյեկտները (5 ժամ)

ԹԵՄԱ

ՄԵՐ ՄՈԼՈՐԱԿԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ (10 ժամ)

Նպատակ

- Գաղափար տալ երկրագնդի տարբեր տեղանքներին բնորոշ կենդանական, բուսական աշխարհի և մարդկանց բազմազանության մասին՝ բացատրելով նաև, որ կենդանիներն ու բույսերը հարմարվում են իրենց կենսամիջավայրին և այդ միջավայրում ամեն ինչ փոխկապված է:

- Ծանոթացնել բույսերի կառուցվածքին՝ նկարագրելով դրանց հիմնական գործառույթները, հետազոտելով, ներկայացնելով սերմերի ծլման, աճի գործընթացը և դրա համար անհրաժեշտ պայմանները:
- Օգնել գիտակցելու մարդու գործունեության ազդեցությունը բնության վրա, բնության դերը մարդու կյանքում:

Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ

Օբյեկտներ՝ կենդանի, անկենդան

Շ.Բ.Բ.01 Տարբերակել և բնութագրել կենդանի և անկենդան բնության օբյեկտները, դրանց փոխկապվածության և փոխազդեցությունների օրինակներ բերել:

Շ.Բ.Բ.02 Ներկայացնել տարբեր բնական գործոնների ազդեցությունը բույսերի աճի և զարգացման վրա՝ հող, ջուր, օդ, լույս, ջերմություն:

Շ.Բ.Բ.03 Բնութագրել տարբեր տարածքներին բնորոշ կենդանիների, բույսերի և մարդկանց բազմազանությունն ու միջավայրին հարմարվողականությունը, այդ բազմազանության պահպանության անհրաժեշտությունը:

Կենդանի բնության օբյեկտները

Շ.Բ.Բ.41 Նկարագրել, հիմնավորել, որ բնության մեջ գտնվող բուսական և կենդանական տեսակները դասակարգվում են ըստ տարբեր բնութագրերի:

Շ.Բ.Բ.42 Տարբերակել և նկարագրել բույսերի հիմնական մասերը, նկարագրել դրանց հիմնական գործառույթները, հետազոտել, ներկայացնել սերմերի ծլման, աճի գործընթացը և անհրաժեշտ հիմնական պայմանները:

Շ.Բ.Բ.43 Բացատրել և ընդհանրացնել, որ բոլոր կենդանի օրգանիզմները բազմանում և առաջացնում են իրենց նման, բայց ոչ կրկնօրինակ սերունդ:

Շ.Բ.Բ.44 Բացատրել, թե մարդը, կենդանիները և բույսերը որտեղից են ստանում իրենց սնունդը, նշելով, որ մարդը և կենդանիները սնվում են բույսերով կամ այլ կենդանիներով, սնման շղթաների պարզ օրինակներ բերել:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Օբյեկտներ՝ կենդանի, անկենդան

3Շ.Բ.Բ.02 Բացատրել և փորձերով համոզվել, որ կենդանի օրգանիզմները, ինչպես նաև դրանց կենսամիջավայրը (հող, օդ ջուր, լույս, ջերմություն) փոխկապված են:

3Շ.Բ.Բ.03 Նկարագրել երկրագնդի տարբեր տարածքներին բնորոշ կենդանիների, բույսերի և մարդկանց բազմազանությունը:

3Շ.Բ.Բ.03ա Բացատրել, որ կենդանիները և բույսերը հարմարվում են այն միջավայրի պայմաններին, որտեղ ապրում են:

3Շ.Բ.Բ.Փ2,

3Շ.Բ.Բ.03բ Բացատրել վերացող կենդանիների և բույսերի տեսակների պահպանման անհրաժեշտությունը և ուղիներ առաջարկել:

3Շ.Բ.Բ.Փ2 Բացատրել, թե ինչպես է մարդը վերափոխել աշխարհը, մարդու և շրջակա միջավայրի փոխազդեցությունը և բնության դերը մարդու կյանքում:

Կենդանի բնության օբյեկտները

3Շ.Բ.Բ.Կ1 Ճանաչել և տարբերակել կենդանիների խմբերը, դրանց տարբերակիչ առանձնահատկությունները. միջատներ, ձկներ, երկկենցաղներ, սողուններ, թռչուններ, կաթնասուններ:

3Շ.Բ.Բ.Կ1ա Նկարագրել, հիմնավորել, որ բնության մեջ գտնվող բուսական և կենդանական տեսակները դասակարգվում են ըստ տարբեր բնութագրերի:

3Շ.Բ.Բ.Կ2 Դիտարկել և նկարագրել բույսերի հիմնական մասերը՝ արմատ, ցողուն, տերև, ծաղիկ, նկարագրել դրանց հիմնական գործառույթները:

3Շ.Բ.Բ.Կ2ա Հետազոտել, ներկայացնել սերմերի ծլման, աճի գործընթացը և դրա համար անհրաժեշտ հիմնական պայմանները:

3Շ.Բ.Բ.Կ3 Դիտարկել և բացատրել, որ բոլոր կենդանի օրգանիզմները բազմանում են և առաջացնում են իրենց նման, բայց ոչ կրկնօրինակ սերունդ:

Բովանդակություն

- Երկրագնդի բնակչության և կենդանական աշխարհի բազմազանությունը՝ կախված պայմանների բազմազանությունից: Կենսամիջավայրի և կենդանի օրգանիզմների փոխկապվածությունը:
- Մարդու և շրջակա միջավայրի փոխազդեցությունը և բնության դերը մարդու կյանքում: Մարդու ներգործությունը բնության վրա՝ դրական և բացասական:
- Վերացող կենդանատեսակների և բուսատեսակների նշանակությունը, պահպանման անհրաժեշտությունը և միջոցները:
- Կենդանիների բազմանությունը. միջատներ, ձկներ, երկկենցաղներ, սողուններ, թռչուններ, կաթնասուններ, դրանց տարբերակիչ առանձնահատկությունները:
- Սերմերի ծլեցում, դիտարկումներ, բույսերի հիմնական մասերը և դրանց գործառույթները:
- Բույսերի և կենդանիների բազմացում, հատկանիշների փոխանցում, ժառանգում:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր

Դիտումներ

Դիտարկել և **բնութագրել**, թե շրջակա կենդանի և անկենդան բնության օբյեկտներն ինչպես են հարաբերվում: Գնալ բնության գրկում դիտումների և **նշումներ կատարել**, թե անկենդան բնության օբյեկտներն ինչպես են կապվում կենդանի բնության հետ՝ որպես նրանց բնակության միջավայր: **Նկարագրել** և պնդումներ անել՝ մեկնաբանություններով:

Նկարագրել, թե որտեղ են ապրում բույսերն ու կենդանիները, կարո՞ղ են արդյոք առանց անկենդան բնության օբյեկտների գոյատևել, օրինակներ բերել՝ մի մասն ապրում են հողում, մի մասը ջրերում, մի մասը՝ բույսերը պատրաստված բներում, բույսերն էլ ապրում են հողին

Ընդհանրական գաղափարներ

Օրինաչափություններ

Գտնել նմանություններ, կրկնություններ և օրինաչափություններ երկրագնդի տարբեր տարածքներում, բայց նույն կենսապայմաններում բնակվող կենդանական և բուսական աշխարհի միջև: Դիտարկումներ անել և կենսամիջավայրի և կենդանի օրգանիզմների փոխկախվածություններ

ամրացած, կամ ջրերում և այլն: **Նկարագրել** տարբեր բույսերի և կենդանիների սերունդը, ձագերին, **մեկնաբանել՝** ինչով են նման իրենց ծնողներին և ինչով են տարբեր:

Դիտարկել, թե որ տարածքին ինչպիսի բնություն է բնորոշ, օրինակ՝ անտառում ինչ բույսեր և կենդանիներ են բնակվում, անապատում՝ ինչ, լեռնային տեղանքում՝ ինչպիսի. **մեկնաբանել**, աղյուսակներ կազմել և լրացնել ըստ համապատասխան տեղանքի: Կարելի է օգտագործել նաև տարբեր տեղանքների մակետ կամ նկարագրություն, ապա փորձել պատկերացնել և նկարագրել այդ տեղանքին բնորոշ կենդանիներին և բույսերը: **Դիտարկել, համեմատել և մեկնաբանել** տարբեր տարածքներում ապրող բույսերի և կենդանիների տարբերության պատճառները:

• **Փաստական նյութերի հետաքրքիր և խթանող ներկայացում**

Փորձել գտնել նույն տեղանքի հին փաստական տվյալներ, լուսանկրաներ, պատմություններ, հարցումներ, տեսանյութեր և այլն, կարելի է իրենց գյուղի, քաղաքի, աշխարհի որևէ տարածքի վերաբերյալ: Կարելի է նաև **հարցումներ անել** մեծերից, թե ինչպես է փոփոխվել իրենց շրջակա տարածքը տարիների ընթացքում: Ներկայացնել, համադրել և հետևություններ անել, թե ինչն է փոփոխվել և ինչու, ում ներգործությամբ է վատթարացել բնությունը: Բերել իրենց բնակավայրում նախկինում հանդիպած, բայց այլևս չհանդիպող կենդանատեսակների օրինակներ, նաև բուսատեսակների, եթե այդպիսիք կան: Կարելի է օրինակներ բերել Հայաստանին բնորոշ փոփոխություններից ու վերացող տեսակների օրինակով: Օրինակ՝ Սևանի իշխանի օրինակը, կամ ֆլամինգոյի՝ նախկինում բնադրած՝ Սևանի ավազանում: Աշխարհի կարմիր գրքից օրինակներ՝ վերացած և վերացող տեսակների մասին, օրինակ՝ կիվի, դոդո թռչունների և այլն:

• **Փորձեր, հետազոտություններ**

Փորձեր անել համոզվելու համար, որ հողը, օդը, ջուրը և լույսը բույսերի աճի համար անհրաժեշտ են: **Պայմանները փոփոխելով** կարող են **տեսնել** տարբեր արդյունքներ, որից պետք է պարզ **եզրահանգումների գալ**: Նշումներ կատարել և ամփոփել: Նման փորձեր կարող են անել, թե դպրոցում, թե տանը:

Բույսերի սերմեր **ծլեցնել**՝ բողկ, ցորեն, լոբի, ոսպ և դիտարկումներ անել, գրանցումներ կատարել, ծանոթանալ բույսերի մասերին, դրանք նկարագրել և պարզել, թե որն ինչ գործառույթ է կատարում: Կարելի է վերցնել մի քանի տարա՝

նկատել և դուրս բերել: Դասակարգել կենդանիներն ըստ իրենց առավել հայտնի բնորոշիչների և կրկնվող հատկությունների հիման վրա:

• **Մասշտաբ, համամասնություն և քանակ**

Երկրագնդի տարբեր հատվածների, բնակչության, կենդանական և բուսական աշխարհի և դրանց բազմազանության դիտարկմամբ փորձել մոտավոր պատկերացում կազմել երկրագնդի մասշտաբների ու դրանց համամասնությունների վերաբերյալ:

• **Համակարգեր և մոդելներ**

Կենսամիջավայրի և դրանում գործող բաղադրիչների միասնությունը համակարգ է, և դրանցից ցանկացածի փոփոխությունը բերում է համակարգի փոփոխության:

• **Էներգիա և նյութ**

Սերմեր ծլեցնելիս դիտարկել, թե երբ են դրանք ավելի արագ և փարթամ աճում, արևի, ջրի, հողի բերրիության առկայության, թե դրանցից մեկի կամ մի քանիսի բացակայության դեպքում:

• **Կառուցվածք և գործառույթ**

Բույսերի հիմնական մասերի և դրանց գործառույթների հետ ծանոթանալ սերմեր ծլեցնելու, դրանց աճը դիտարկելու, գրանցումներ և եզրահանգումներ անելու հիման վրա:

մեկանգամյա բաժակներ, ափսեներ և դրանցում ծլեցնել՝ նույն սերմերի համար տարբեր պայմաններ ապահովելով: Երեխաները պետք է կարողանան պլանավորել իրենց փորձը, ընթացքը և արդյունքների գրանցումը:

• **Խմբային և համագործակցային աշխատանքներ**

Խմբային դերային և համագործակցային խաղերով ցույց տալ էկոհամակարգերի ներսում եղած փոխկախվածությունները, եղանակային փոփոխություններին: Հետևություններ անել:

• **Ուսումնական, դերային իմիտացիոն, զարգացնող խաղեր**

Բնության տարբեր օբյեկտների, օղակների դերերի բաշխման և նրանց վերագրվող բնորոշիչներով քարտեր, որոնցով տարբեր նպատակներով դերախաղերի անցկացում՝ ավելի պատկերավոր դարձնելու համար բնության մեջ եղած փոխկախվածությունները (Ոստայնի խաղը):

• **Աշխատանքային թերթիկներ՝ տարբեր տիպի առաջադրանքներով**

Դիտումների համար կարելի է օգտագործել աշխատանքային թերթիկներ, որոնցում ուղղորդումներ կան, թե ինչպես կատարեն դիտումները, ինչերին ուշադրություն դարձնեն, լրացնեն և այլն:

• **Մոդելավորում**

Էկոհամակարգերի պարզ մոդելներ ներկայացնել նկարելով՝ անտառի, լճի և այլ պարզ օրինակներով: Բորոշել էկոհամակարգերի փոխկախվածությունը դերային խաղերի միջոցով, ակնառու ներկայացնելով էկոհամակարգի պարզ մոդելը:

• **Գիտական բառապաշարի և լեզվի գործածումը**

Կարևոր է, որ երեխաները **սկսեն օգտագործել** բնագիտական եզրույթներն ըստ անհրաժեշտության, կիրառության և **հասկանալով**, օրինակ օդ, ջուր, լեռ, սար, ձոր, բլուր, քարանձավ, անտառ, մարգագետին, անապատ, տափաստան, կենսապայման, բնադրել, սերմ, ծիլ, ցողուն, արմատ, տերև, ծաղիկ միջատներ, ձկներ, կաթնասուններ, սողուններ, երկկենցաղներ, թռչուններ և այլն:

• **Պատկերազարդում՝ նկարների, գծապատկերների և սխեմաների ստեղծումը**

Վերը թվարկված բոլոր տիպի աշխատանքներն անելիս կարելի է **նկարել, գծել, սանդղակներ կազմել**, որը կօգնի ավելի լավ պատկերացնել և յուրացնել նյութը: Նկարելու, դատարկ վանդակները լրացնելու, անհրաժեշտ բառերը

• **Կայունություն և փոփոխություն**

Հասկանալ, թե ինչպես են Երկրագնդի բնակչությունը, կենդանական և բուսական աշխարհը փոփոխվել ժամանակի ընթացքում, որոշ պարզ օրինակների վրա

• **Պատճառ և հետևանք**

Բոլոր գաղափարներում կան պատճառահետևանքային կապեր, որոնք էլ պետք է լինեն ուշադրության կենտրոնում:

տեղադրելու կիրառմամբ աշխատանքներ կատարել:

• Ուսուցողական ֆիլմերի դիտումներ, քննարկում

Այս թեմայի վերաբերյալ կարելի է բազմաթիվ ուսուցողական ֆիլմեր և տեսանյութեր գտնել՝ սերմերի ծլման, տարբեր խմբեր կենդանիների և բույսերի, դրանց փոխադարձ կապերի, սնման շղթաների և այլն: Կարելի է խրախուսել, որ երեխաներն իրենք գտնեն և ցուցադրեն:

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

- Կարողանա կազմել նկարագրական բնույթի խոսք, մտքերը ձևակերպել տրամաբանական հաջորդականությամբ շաղկապված նախադասություններով:
- Տեքստից դուրս գրել բարդ բառերը՝ առանձնացնելով արմատները, դրանցից յուրաքանչյուրով նոր բառեր կազմել:
- Ընթերցել փոքրիկ պատմություններ, հանելուկներ կենդանիների կամ բույսերի մասին:
- Գտնել բնագրում ընդգծված բառերի հոմանիշները կամ հականիշները:

Մաթեմատիկա

- Կարողանալ աղյուսակի կամ սյունակային դիագրամի օգնությամբ ցույց տալ բույսերի աճման գործընթացը:

Տեխնոլոգիա

- Կարողանալ տնկել, աճեցնել սենյակային բույսեր՝ հետևելով , որ ապահովված լինի կենսամիջավայրին հատուկ բոլոր պայմանները:

Արվեստ

- Կարողանալ դիտել նկարներ, լսել կամ կատարել երգեր կենդանիների կամ բույսերի մասին: Ընկալել և կարողանալ ներկայացնել շուրջն եղած և մոլորակի բնակիչների բազմազանությունը: Կարողանալ պատկերել անապատ, անտառ, լեռներ և այդ տեղանքին բնորոշ բույսեր ու կենդանիներ:

Օտար լեզու

- Մտապահել և խոսքում օգտագործել որոշ կենդանիների կամ բույսերի անվանումներ՝ ստեղծելով թեմատիկ բառախումբ, հարստացնել բառապաշարը:
- Կազմել պարզ նախադասություններ՝ օգտագործելով թեմային համապատասխան բառեր:

Ֆիզկուլտուրա

- Շարժական խաղերի միջոցով ցույց տալ Երկիր մոլորակի տարբեր բնակիչների, կենդանիների նմանակման վարժանքներ:

Ներառարկայան կապեր

- «Ես և բնությունը» հիմնական հասկացության տակ եղած բոլոր թեմաները կապված են և՛ «Ես» հասկացության թեմաների հետ *անվտանգությունը բնության գրկում, մարմին, սնուցում* թեմաների համատեքստում, և՛ «Ես և մարդիկ» հասկացության *տուն, բակ, փողոց, համայնք* թեմաների հետ տնային բույսերի, բույսերից պատրաստված կենցաղային իրերի, շրջապատի, համայնքի զբաղմունքների և բնության օբյեկտների ուսումնասիրությունների համատեքստում:
- **Շ.Բ.Բ.02** ընդհանրական վերջնարդյունքի ապահովումն իրականացվում է նաև այս

Թեմայով:

- Սերտորեն կապվում է նաև «Տիեզերք» հիմնական հասկացության բոլոր թեմաների հետ:

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող՝ S7, S10, S11, S12, S13, S18

Թեմային մասամբ առնչվող՝ S1, S2, S7, S8, S9, S14, S15, S22, S23

Ես և բնությունը

Բնության բազմազանություն Փոխազդեցություններ

Անկենդան բնության օբյեկտները (8 ժամ)

Փոփոխությունները բնության մեջ (6 ժամ)

ԹԵՄԱ

ՀԵՏԱԶՈՏԵՆՔ ՄԵՐ ՄՈԼՈՐԱԿԸ³ (14 ժամ)

Նպատակ

- Օգնել հասկանալ ջրի կենսական նշանակությունը մարդու, կենդանիների, բույսերի կյանքում՝ խոսելով Երկիր մոլորակի քաղցրահամ ջրի պաշարների սահմանափակության և այլ բնական պաշարները խնայողաբար օգտագործելու մասին:
- Գաղափար տալ երկրի օդային թաղանթի, դրա կենսական նշանակության մասին:
- Ծանոթացնել Երկրի գնդաձև մոդելին, գլոբուսին և քարտեզին՝ դրանց վրա ցույց տալով մայրցամաքներն ու օվկիանոսները, ներկայացնել պայմանական նշանների և մասշտաբի գաղափարը:
- Բացատրել հողի կազմությունը, երկրի մակերևույթի հիմնական ձևերը, բնորոշել, նկարագրել շրջապատի ռելիեֆի տարբեր ձևերը:
- Բացատրել գիշեր-ցերեկ երևույթը, նկարագրել բնության որոշ երևույթներ:
- Գաղափար տալ հորիզոնի, հիմնական և միջանկյալ կողմերի մասին:

Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ

Անկենդան բնության օբյեկտները

Շ.Բ.Բ.Ա1 Նկարագրել երկրի մակերևույթի հիմնական ձևերը, բնորոշել շրջապատի ռելիեֆի տարբեր ձևերը՝ լեռներ, հարթավայրեր:

Շ.Բ.Բ.Ա2 Ներկայացնել անկենդան բնության նշանակությունը կենդանիների, բույսերի և

³ Ճիշտ կլինի, այս թեման անցնել «Ես և տիեզերքը» ենթագաղափարի «Մեր կանաչ-կապույտ մոլորակը» թեման անցնելուց հետո:

մարդկանց կյանքում:

Շ.Բ.Բ.Ա3 Ներկայացնել մարդկանց, բույսերի և կենդանիների համար ջրի կենսական նշանակությունը, երկրագնդի վրա քաղցրահամ ջրի սահմանափակությունը, աղտոտման խնդիրը, ջրի տնտեսման, արդյունավետ օգտագործման անհրաժեշտությունը:

Շ.Բ.Բ.Ա4 Բացատրել, որ երկրագունդը շրջապատված է օդային թաղանթով, որը կենսական նշանակություն ունի:

Շ.Բ.Բ.Ա5 Գլոբուսի և քարտեզի վրա ցույց տալ մայրցամաքները և օվկիանոսները: Յույց տալ հորիզոնի հիմնական և միջանկյալ կողմերը, կողմնորոշվել դրանցով, կարողանալ օգտվել կողմնացույցից, կոմնորոշվել տեղանքում այլ կողմնորոշիչներով: Ճանաչել հատակագծի որոշ պայմանական նշաններ:

Փոփոխությունները բնության մեջ

Շ.Բ.Բ.Փ1 Նկարագրել բնության մեջ տեղի ունեցող պարբերական երևույթները (տարվա եղանակներ, գիշեր-ցերեկ) և այդ փոփոխություններով պայմանավորված այլ բնական երևույթներն ինչ ազդեցություն են ունենում բնության վրա:

Շ.Բ.Բ.Փ2 Ներկայացնել, թե մարդու գործունեությունն ինչպես է ազդում շրջակա միջավայրի և կենսաբազմազանության վրա: Պատկերացում ունենալ բնության աղտոտվածության և առօրյա կապի մասին:

Շ.Բ.Բ.Փ3 Կարևորել աղբի տեսակավորման, վերամշակման, երկրորդային օգտագործման և թափոնների վերամշակման անհրաժեշտությունը բնապահպանության և խնայողության տեսանկյունից:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Անկենդան բնության օբյեկտները

3Շ.Բ.Բ.Ա1 Ճանաչել երկրի մակերևույթի հիմնական ձևերը, բնորոշել, նկարագրել շրջապատի ռելիեֆի տարբեր ձևերը:

3Շ.Բ.Բ.Ա2 Ներկայացնել հողի նշանակությունը, կազմությունը, պահպանությունը:

3Շ.Բ.Բ.Ա3 Ներկայացնել մարդկանց, բույսերի և կենդանիների համար ջրի կենսական նշանակությունը, երկրագնդի վրա քաղցրահամ ջրի պաշարների սահմանափակությունը, ջրի տնտեսման, բնական պաշարների արդյունավետ օգտագործման անհրաժեշտությունը:

3Շ.Բ.Բ.Ա4 Բացատրել, որ երկրագունդը շրջապատված է օդային թաղանթով, որը կենսական նշանակություն ունի:

3Շ.Բ.Բ.Ա5 Գլոբուսի և քարտեզի վրա ցույց տալ մայրցամաքները և օվկիանոսները:

3Շ.Բ.Բ.Ա5ա Յույց տալ հորիզոնի հիմնական և միջանկյալ կողմերը և կողմնորոշվել դրանցով, կարողանալ օգտվել կողմնացույցից:

3Շ.Բ.Բ.Ա5բ Ճանաչել մասշտաբ և պայմանական նշաններ հասկացությունները:

Փոփոխությունները բնության մեջ

3Շ.Բ.Բ.Փ1 Բացատրել գիշեր-ցերեկ երևույթը և դրա ազդեցությունը մարդու կենսագործունեության և բուսականության աշխարհի վրա:

3Շ.Բ.Բ.Փ1ա Նկարագրել բնության երևույթները, թվարկել, բնութագրել դրանք, բացատրել, թե երբ են դրանք դառնում վտանգավոր:

3Շ.Բ.Բ.Փ1բ Ճանաչել և նկարագրել մթնոլորտային տեղումները և կատարել դիտարկումներ (անձրև, ձյուն, կարկուտ, քամի, ամպրոպ, կայծակ):

ՅՇ.Բ.Բ.ԱՅա Բացատրել, թե ինչպես է մարդն օգտագործում գետերի, լճերի և օվկիանոսների հարստությունները:

Բովանդակություն

- **Երկիր մոլորակի բազմազանությունը: Երկրի մակերևույթի հիմնական ձևերը: Մայրցամաքներ, օվկիանոսներ:**
- Օդ, հող, ջուր, դրանց կենսական նշանակությունն ու պահպանությունը:
- Փոխկապվածությունը բնության մեջ:
- Գիշեր-ցերեկ հերթազայման նշանակությունը բնության մեջ:
- Բնության երևույթներ, մթնոլորտային տեղումներ:
- Բնօգտագործում:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր

- **Ուսումնական, դերային, իմիտացիոն, զարգացնող խաղեր**
«Այս երկիրը խնձորն է» վարժության միջոցով պատկերավոր ներկայացնել երկրագնդի վրա բերրի հողի սահմանափակության և դրա պահպանության խնդիրը:
Ապա ներկայացնել մեր մոլորակի ջրային ռեսուրսների մեծ բաժինը, սակայն քաղցրահամ ջրերի սահմանափակությունը:
- **Փորձեր**
Կարելի է հետաքրքիր փորձեր անել հասկանալու համար ջրի ազդեցության հետևանքով տեղանքի փոփոխությունների մեխանիզմը, ջրի՝ հոսելով ճանապարհ բացելու, ապարներ ճեղքելու, լվանալով ապարները քշելու, ինչպես նաև ճեղքերը լցվելու և սառչելով լեռներում, հողում, պինդ ապարների մեջ՝ ճեղքերը մեծացնելու վերաբերյալ:
Հողի բաղադրությունը ստուգող փորձեր կատարել և պարզել, որ հողում օդ, ջուր, ավազ, կավ, հանքային աղեր և բույսերի ու կենդանիների մնացորդներ կան: Դրանցից յուրաքանչյուրի առկայությունը պարզելու համար փորձեր կատարել:
Հողի պահպանության անհրաժեշտության և անտառների դերի մասին փորձ կարելի է կատարել հողի լվացման օրինակով:
- **Հետազոտական առաջադրանքներ**
Պարզելու համար, թե հողի շերտերն ինչպես են դասավորվում, կարելի է հետազոտական

Խաչվող գաղափարներ

- **Օրինաչափություններ**
Պարբերական երևույթները ենթարկվում են որոշակի օրինաչափությունների, օրինակ՝ գիշեր-ցերեկ, ամառ-ձմեռ և այլն: Պարզաբանել, որ նման կրկնվող երևույթները, որոնք գրեթե միշտ անփոփոխ են, ենթարկվում են տիեզերքում գործող օրենքներին: Դրանք կհեշտացնեն ապագայում ավելի բարդ օրինաչափությունների ընկալումը:
- **Պատճառ և հետևանք**
Մեկնաբանել երկրագնդի վրա քաղցրահամ ջրի պաշարների սահմանափակության և այն խնայելու անհրաժեշտության պատճառները, ջրի սակավության հետևանքները: Բնության մեջ առկա փոխկախվածություններն ու պատճառահետևանքային կապերը (մթնոլորտի, օվկիանոսների, գետերի լճերի, հողերի փոխադարձ կապերը և դրանց ազդեցությունը կենսաբազմազանության վրա): Ինչպես է մարդն օգտագործում բնական պաշարները, աղտոտում բնությունը, և ինչպես է դա ազդում

առաջադրանք անել՝ հողը լցնելով ջրով լցված ապակե տարայի մեջ և պարբերաբար թափ տալով: Որոշ ժամանակ անց տեսանելի կլինեն առանձնացած շերտերը:

Կարելի է նաև պարզել, թե ինչեր են բնակվում հողում (բազմաթիվ միջատներ և ուտիճներ):

- **Խմբային, համագործակցային**

առաջադրանքներ

Խմբերով տարբեր մայրցամաքների, դրանց առանձնահատկությունների, կենդանիների, բույսերի և մարդկանց մասին, այդ մայրցամաքներում հայտնի երկրների, դրանց մշակույթների մասին տեղեկություններ հավաքել: Ներկայացնել տարբեր միջոցներով:

- **Դիտումներ**

Կատարել մթնոլորտային տեղումների դիտումներ, դիտարկել, թե երբ դրանք կարող են վտանգավոր լինել, ինչ վտանգներ կարող են լինել հորդառատ անձրևի, կարկուտի, ուժգին քամու, ամպրոպի ժամանակ, և քննարկել, թե ինչ կանոնների պետք է հետևել նման վտանգներից խուսափելու համար:

- **Դաշտային աշխատանք**

Կարելի է դրսում փորձարկել կողմնացույցը և դրանով առաջնորդվելով՝ ցույց տալ հորիզոնի հիմնական և միջանկյալ կողմերը: Փնտրել և գտնել բնության մեջ հորիզոնի կողմերը գտնելու այլ նշաններ, որոնք կարող են օգնել մոլորված ժամանակ, օրինակ՝ ծառերի թեքությունը, դրանց վրա մամուռի առկայությունը և այլն: Տեղանքի հետազոտում, մասշտաբի վերաբերյալ առաջադրանքներ և քարտեզով աշխատանք, փորձել տեղանքի փոքրիկ քարտեզ գծել, սենյակի հատակագիծ, կամ դասարանի հատակագիծը: Չափսերը փորձել համապատասխանեցնել:

- **Պարզ նախագծային աշխատանքներ**

Կարելի է փոքրիկ նախագծային աշխատանքներ հանձնարարել, որոնք թեմայի ընթացքում խմբերով պատրաստվեն և ներկայացվեն թեմայի վերջում, օրինակ՝ աղբի թափոնների, երկրորդային օգտագործման, տեսակավորման, համայնքում աղբի հիմնախնդրի մասին, պոլիէթիլենային տոպրակների և պլաստիկ շշերից գոյացած աղբի կուտակումների

կենսաբազմազանության վրա:

- **Համակարգեր և մոդելներ**

Բնության տարբեր օղակների և դրանց բաղադրիչների մասին պատկերացումները կօգնեն հասկանալու փոխադարձ կապերը: Երկրագնդի մոդելի օրինակով դիտարկել տարբեր մոդելներ:

- **Էներգիա և նյութ**

Պարզ սնման շղթաների հետազոտումը կօգնի ընկալելու էներգիայի և նյութերի փոխանցման և փոխակերպման ընթացքն ու որոշ մեխանիզմներ:

- **Կայունություն և փոփոխություն**

Բնահամակարգերի կայունության վրա ազդող գործոնները քննելով՝ կարելի է հասկանալ մարդու բացասական և դրական ներգործությունը, այն, որ պետք է խուսափել բացասական ներգործություն ունեցող գործողություններից:

մասին և այլն:

• **Խմբային և համագործակցային աշխատանքներ**

Խմբային դերային և համագործակցային խաղերով ցույց տալ բնության տարբեր օղակների միջև եղած փոխկապվածությունը, դրա վրա ազդող տարբեր գործոնները: Հետևություններ անել:

• **Աշխատանքային թերթիկներ՝ տարբեր առաջադրանքներով**

Դիտումների համար կարելի է օգտագործել աշխատանքային թերթիկներ, որոնցում ուղղորդումներ լինեն, թե ինչպես կատարեն դիտարկումները, ինչին ուշադրություն դարձնեն, լրացնեն և այլն: **Սանդղակներ լրացնել** տարբեր եղանակներին դիտարկումների վերաբերյալ: Կարելի է դրանք պահել և լրացնել ողջ տարվա ընթացքում: Լրացնել թերթիկներ եղանակների բնութագրիչներով, կարողանալ նկարագրել եղանակը ցանկացած պահին:

• **Մոդելավորում**

Երկրագնդի մոդելի օրինակով փորձել հասկանալ, թե ինչ է մոդելը:

• **Գիտական բառապաշարի և լեզվի գործածում**

Կարևոր է, որ երեխաները **սկսեն օգտագործել** բնագիտական եզրույթներն ըստ անհրաժեշտության և **հասկանալով**, օրինակ՝ հյուսիս, հարավ, արևելք, արևմուտք, հյուսիս-արևելք, հարավ-արևմուտք և այլն:

• **Պատկերազարդում՝ նկարների, գծապատկերների և սխեմաների ստեղծում**

Թվարկված բոլոր աշխատանքների ընթացքում կարելի է **նկարել, գծել, սանդղակներ կազմել**, որոնք կօգնեն ավելի լավ պատկերացնելու և յուրացնելու նյութը: Կատարած դիտարկումների, փորձերի արդյունքների **ներկայացում** տարբեր միջոցներով:

• **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտումներ, քննարկում**

• **Մրցույթներ, վիկտորինաներ, հանդեսներ**

• **Փաստական նյութերի հետաքրքիր և**

խթանող ներկայացում

Մայրենի

- Կարողանա հարստացնել բառապաշարը՝ օգտագործելով թեմայի ընթացքում սովորած բառերը, բացատրել դրանց ուղղագրությունը:
- Գտնել հոմանիշ-հականիշ բառազույգեր:
- Լրացնել տեքստը՝ բաց թողնված բառերը գտնելով թեմայի ընթացքում սովորած բառերից:
- Վերարտադրել տեքստի բովանդակությունը՝ հիմնավորումներ, եզրահանգումներ կատարելով, ձևակերպելով պատմողական, նկարագրական բնույթի տեքստ:

Մաթեմատիկա

- Կարողանա պարզագույն մաթեմատիկական գործողություններ կատարել՝ սովորելով մասշտաբի մասին, գտնելով բազմանիշ անվանական թվերի առնչությունները:
- Ամրապնդել օրինաչափությունների մասին գիտելիքը:

Տեխնոլոգիա

- Պարզագույն գործնական աշխատանքներ կատարելիս բացատրել տվյալ առարկայի իրական չափերը և մասշտաբը կամ անհրաժեշտ պայմանական նշանները:

Ֆիզկուլտուրա

- Վարժությունների, շարժական խաղերի միջոցով ցույց տալ բնության փոխկապվածության գաղափարը:

Օտար լեզու

- Բառապաշարի հարստացում թեմային առնչվող բառերի օգտագործումով:
- Լսած կամ դիտած որևէ թեմային համապատասխան՝ փոքրիկ նյութի պատրաստում կամ թարգմանություն:

Արվեստ

- Համապատասխան տեսանյութերի դիտում, վերլուծություն, սեփական մտահղացմամբ ներկայացումներ:

Ներառարկայան կապեր

- «Ես և բնությունը» հիմնական հասկացության տակ եղած բոլոր թեմաները կապված են և՛ «Ես» հասկացության թեմաների հետ *անվտանգությունը բնության գրկում, մարմին, սնուցում* թեմաների համատեքստում, և՛ «Ես և մարդիկ» հասկացության *տուն, բակ, փողոց, համայնք* թեմաների հետ տնային բույսերի, բույսերից պատրաստված կենցաղային իրերի, շրջապատի, համայնքի զբաղմունքների և բնության օբյեկտների ուսումնասիրությունների համատեքստում:
- Շ.Բ.Բ.Օ2 ընդհանրական վերջնարդյունքի ապահովումն իրականացվում է նաև այս թեմայով:
- Սերտորեն կապվում է նաև «Տիեզերք» հիմնական հասկացության բոլոր թեմաների հետ:

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող՝ S7, S10, S11, S12, S13, S18

Թեմային մասամբ առնչվող՝ S1, S2, S7, S8, S9, S14, S15, S22, S23

ԵՍ ԵՎ ՏԻԵԶԵՐՔԸ

Երկնային մարմիններ

Շարժում և փոխազդեցություն

Պարբերական երևույթները բնության մեջ (3 ժամ)

Ուժեր (2ժամ)

ՄԵՐ ԿԱՆԱԱԶ-ԿԱՊՈՒՅՏ ՄՈԼՈՐԱԿԸ (5 ժամ)

Նպատակ

- Նախնական գիտելիք տալ աստղային երկնակամարի, Արեգակնային համակարգի, մոլորակների, Երկրի պտույտի և դրանով պայմանավորված պարբերական փոփոխությունների մասին:
- Բացատրել, որ Արեգակի շուրջ պտտվող ութ մոլորակներից մեկը՝ Երկիր մոլորակն է, խորացնել պատկերացումը գլոբուսի՝ որպես Երկրի գնդաձև մոդելի մասին և դրա վրա ցուցադրել, թե ինչպես է Երկրի պտույտն իր առանցքի շուրջը պայմանավորում գիշերվա և ցերեկվա հերթագայությունը Երկրի վրա:
- Բացատրել, որ Արեգակի ջերմությունն է Երկրի վրա կյանքը պահպանող կարևորագույն գործոնը:
- Օգնել հասկանալու, որ մարմիններն ընկնում են Երկրի ձգողականության շնորհիվ:

Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ

Պարբերական երևույթները բնության մեջ

Շ.Տ.Ե.Պ1 Տարրական պատկերացում ունենալ Արեգակնային համակարգի՝ մոլորակների, Երկրի, Լուսնի մասին:

Շ.Տ.Ե.Պ2 Դիտարկել գլոբուսը՝ որպես Երկրի մոդել և ցուցադրել, թե ինչպես է Երկրի պտույտն Արեգակի և իր առանցքի շուրջը պայմանավորում գիշերվա և ցերեկվա հերթագայությունը:

Ուժեր

Շ.Տ.Շ.ՈՒ1 Ցուցադրել, որ այն ամենը, ինչ սկսում է շարժվել, շարժվում է որևէ ուժի շնորհիվ, և կան մարմինը շարժման մեջ դնելու տարբեր եղանակներ (ձգել, հրել տարբեր ուժերով և ուղղություններով):

Շ.Տ.Շ.ՈՒ2 Բացատրել, որ մարմիններն ընկնում են Երկրի ձգողականության պատճառով:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Պարբերական երևույթները բնության մեջ

ՅՇ.Տ.Ե.Պ1 Նկարագրել Երկիրը, Լուսինը, Արեգակը և մոլորակները որպես գնդաձև մարմիններ և դրանց պտույտները:

ՅՇ.Տ.Ե.Պ2 Դիտարկել գլոբուսը որպես Երկրի մոդել:

ՅՇ.Տ.Ե.Պ2ա Երկրի մոդելի վրա ցուցադրել, թե ինչպես է Երկրի պտույտն իր առանցքի շուրջը պայմանավորում գիշերվա և ցերեկվա հերթագայությունը Երկրի վրա:

Ուժեր

ՅՇ.Տ.Շ.ՈՒԿ Փորձերով հիմնավորել, որ մարմինների անկման պատճառը Երկրի ձգողականությունն է:

Բովանդակություն

- Արեգակ, Երկիր մոլորակ, Լուսին, աստղեր:
- Գիշեր և ցերեկ, տարվա եղանակներ:
- Երկրի ձգողականություն, մարմինների անկում:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր

Խաչվող գաղափարներ

• **Հարցադրումների սահմանումը**

Հարցադրումներվ **խթանել** հետաքրքրասիրությունը, թե ինչ է երկինքը, **ինչ ենք տեսնում** ցերեկը, **ինչ ենք տեսնում** գիշերը: Արևը տաքացնո՞ւմ է, իսկ Լուսինը, իսկ աստղե՞րը: Նման հարցերով հնարավորություն տալ, որ **առաջ քաշեն խնդիրը՝** թե որ հարցի շուրջ են ուզում **մտորել, տեղեկություններ հավաքել, գտնել պատասխանները:**

• **Դիտումներ**

Դիտումների հիման վրա **նկարագրել** Արեգակը, Լուսինը, ի՞նչ գիտեն Երկիր մոլորակի մասին: Դիտումների միջոցով **փորձել պատասխանել** վերևում տրված որոշ հարցերի, օրինակ կարելի է պատասխանել, որ արևը տաքացնում է, իսկ լուսինը և աստղերը՝ ոչ, որ աչքով տեսանելի է լուսնի և արևի սկավառակները: Կարող են տեսնել Լուսնի տարբեր փուլերը: Բայց արդյո՞ք դիտումներով հնարավո՞ր է ամեն ինչ տեսնել: Կարելի է պատկերացումներն Արեգակի և Երկիր մոլորակի մասին ավելի ամբողջական դարձնել մոդելի ուսումնասիրությամբ:

Անդրադառնալ անցյալի դիտումներին. ինչ և ինչպես պարզեց Պյութագորաս հույն մաթեմատիկոսը երկրի ձևի մասին:

• **Մոդելավորում**

Կարող են երկու տարբեր չափսերի գնդակներով կամ գնդակով, գլոբուսով և լապտերով ցուցադրել գիշերվա և ցերեկվա հերթագայումը: Տույց տալ, թե ինչպես են պտտվում իրենց առանցքի շուրջը և ինչպես Լուսինը՝ Երկրի շուրջը, իսկ Երկիրը՝ Արեգակի շուրջը:

• **Խաչքառների, գլուխկոտրուկների,**

• **Օրինաչափություններ**

Պարբերական երևույթների օրինակով ընկալելի դարձնել օրինաչափությունները, դրանք այն երևույթներն են, որոնք կրկնվում են և ենթարկվում են որոշակի օրենքների ու կանոնների և պատճառահետևանքային կապերի, մարդու գիտակցությունից անկախ:

• **Պատճառ և հետևանք**

Նշված բոլոր թեմաներում կարևոր է «ինչու՞, ինչպե՞ս, ի՞նչ կնախորդի, ի՞նչ կհաջորդի» հարցերի պատասխանների որոնումը, դա կնպաստի բոլոր երևույթները խորությամբ ընկալելուն:

• **Մասշտաբ, համամասնություն և քանակ**

Տիեզերքի անձայրաձիր լինելու մասին պատկերացումները, Երկրից Արեգակ հեռավորությունը, բյուրավոր աստղերի հեռավորությունն ու քանակը թերևս իրական տիեզերական մասշտաբները պատկերացնելու և այդ ուղղությամբ երևակայությունը զարգացնելու անմիջական առնչությունն են:

• **Համակարգեր և մոդելներ**

Արեգակնային համակարգի, Երկրի՝ Արեգակի շուրջը պտտվելը, Լուսնի՝ Երկրի շուրջը պտտվելն ու դրանց իրենց առանցքի շուրջը պտտվելը կարելի է ներկայացնել համապատասխան մոդելների միջոցով այդպիսով տեսանելի

հանելուկների կազմում, լուծում

Կարելի է խաչբառների, գլուխկոտորուկների մեջոցով առավել հետաքրքիր դարձնել թեմայի ուսումնասիրությունը:

• **Փորձեր**

Փորձել ձեռքին եղած որևէ իր ձեռքից բաց թողնել, ցանկալի է չկոտրվող: Ակնհայտ է, որ բոլորի ձեռքից բաց թողած իրերը կընկնեն ցած: Կարելի է հարց ձևակերպել՝ ինչո՞ւ ցած գցած ցանկացած իր ընկնում է գետնին, ոչ թե բարձրանում վեր: Գտնել այս հարցի պատասխանը՝ հիշատակելով Նյուտոնի խնձորի պատմությունը: Մտորել նաև այն հարցերի շուրջ, թե ինչու են գետերը հոսում դեպի վար, ինչո՞ւ է իջնելն ավելի հեշտ, քան բարձրանալը: Ինչո՞ւ մենք չենք կարող թռչել, որքան էլ ցատկենք, իջնում ենք գետնին:

• **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտումներ, քննարկում**

Այս թեմայի նյութի վերաբերյալ բազմաթիվ ֆիլմեր կան, ուստի կարելի է տիեզերքի, Արեգակնային համաստեղության ու նրա մոդելի պատկերմամբ գիշերվա և ցերեկվա հերթագայման մասին ուսուցողական ֆիլմ դիտել:

• **Աշխատանքային թերթիկներ՝ տարբեր առաջադրանքներով**

• **Պարզ նախագծային աշխատանքներ**

և պատկերավոր դարձնելով: Երկրի մոդելի՝ գլոբուսի դիտարկման միջոցով հասկանալ գիշերվա/ցերեկվա հերթագայումը:

• **Էներգիա և նյութ**

Արևը երկրագնդի ամենահզոր էներգիայի աղբյուրն է, և հարկ է տարբեր փորձառություններով համոզվել դրանում կենդանական աշխարհի, ջրի շրջապտույտի, եղանակի փոփոխության և երկրագնդի վրա տեղի ունեցող այլ գործընթացների համատեքստում:

• **Կայունություն և փոփոխություն**

Երկրի վրա դիտարկվող տիեզերական պարբերական երևույթները՝ գիշեր/ցերեկ, տարվա եղանակներ և այլն, կարելի է դիտարկել, որպես կայուն վիճակ, քանի որ արդեն միլիոնավոր տարիներ չեն փոխվել (չնայած դա էլ է փոփոխական), բայց կլիման ավելի կարճ տևողության մեջ կարող է կայուն լինել, այն ավելի հաճախ է փոփոխվում, օրինակ՝ վերջին տարիներին նկատվում են կլիմայի փոփոխություններ, որոնք անգամ կարող ենք նկատել մեր կյանքի ընթացքում:

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

- Կարողանա մտքերն արտահայտել հստակ, տրամաբանական շարունակությամբ, նախադասություններում օգտագործել թեմային համապատասխան եզրույթներ:
- Կարողանա մտապահել հատուկ անունների ուղղագրությունը:
- Պարբերականությունների, օրինաչափությունների մասին գիտելիքը ամրապնդել՝ բառերի շարքը լրացնելով առաջադրված հերթականությամբ:
- Ընթերցել ավանդապատումներ Լուսնի, Արեգակի, մոլորակների մասին:
- Կարողանա ինքնուրույն կազմել հարցեր՝ տեղին օգտագործելով «ինչո՞ւ, ինչպե՞ս, ի՞նչ կնախորդի, ի՞նչ կհաջորդի» հարցերը, որոնք կնպաստեն հարցական նախադասությունների մասին գիտելիքի յուրացմանը:

Մաթեմատիկա

- Կարողանա լուծել առաջադրված վարժությունները՝ կռահելով օրինաչափությունները:
- Լուծել խնդիրներ հեռավորության, արագության վերաբերյալ:

- Կատարել պարզագույն հաշվարկներ՝ հաշվելով, համեմատելով հեռավորությունները:

Օտար լեզու

- Ձևավորել բառապաշար թեմային համապատասխան, այդ բառերով կազմել պարզ նախադասություններ, սովորել այդ բառերի ուղղագրությունն ու ուղղախոսությունը:

Արվեստ

- Դերախաղով ներկայացնել ընթերցած ավանդապատումները:
- Ունկնդրել կամ կատարել երգեր՝ նվիրված տիեզերական մարմիններին:
- Կատարել ստեղծագործական աշխատանքներ՝ նկարելով տիեզերք, աստղեր, լուսին, արեգակ և այլն, պատմել նկարների բովանդակությունը:

Տեխնոլոգիա

- Փայլաթիթեղից պատրաստել ապլիկացկաններ՝ ստեղծելով «մոլորակների շքերթ», պահպանելով անվտանգության կանոնները:

Ներառարկայական կապեր

- «Ես և տիեզերքը» հիմնական հասկացության բոլոր թեմաները սերտորեն առնչվում են «Ես և բնությունը» հիմնական հասկացության թեմաներին:

Կապը հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղիղ առնչվող՝ S10, S11, S12

Թեմային մասամբ առնչվող՝ S1, S2, S7, S9, S14, S15, S23

4-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ (առաջարկվում է 64 ժամ)

ԵՍ		
Անվտանգություն		
Առողջ սնուցում (3 ժամ)	Արտակարգ իրավիճակներ (3 ժամ)	Վնասակար սովորություններ Վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելում (3 ժամ)
ԹԵՄԱ ԵՍ ԱՊԱՀՈՎ ԵՄ (9 ժամ)		
Նպատակ		
• Օգնել գիտակցելու առողջ սնուցման կարևորությունը մտավոր և ֆիզիկական առողջության համար: • Ամրապնդել ջրի նշանակության իմացությունը մարդու օրգանիզմի համար, բացատրել, որ որոշ վարակիչ հիվանդություններ կարող են տարածվել ջրի միջոցով, ցույց տալ կանխարգելման ուղիները: • Պարզաբանել առաջին օգնության իմացության կարևորությունը և դրա կիրառումը տարբեր իրավիճակներում: • Օգնել գիտակցելու, որ մարդու առողջությունը մեծապես կախված է հենց իր վարքագծից և որոշումներից, որոնք էլ դառնում են սովորություններ:		
Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ		
Առողջ սնուցում Շ.Ե.Ա.Ս1 Բացատրել առողջ սնուցման բաղադրիչները՝ բամազանությունը, սննդակարգը, ընդունման պարբերականությունը և անվտանգությունը: Շ.Ե.Ա.Ս2 Բացատրել, որ սնունդն ապահովում է օրգանիզմի էներգիան, որն էլ ապահովում է ֆիզիկական ակտիվությունը: Շ.Ե.Ա.Ս3 Ներկայացնել ջրի նշանակությունը մարդու օրգանիզմի համար: Արտակարգ իրավիճակներ Շ.Ե.Ա.Ի1 Ցուցադրել տարբեր հնարավոր աղետների և արտակարգ իրավիճակների ժամանակ խուճապի չմատնվելու, կողմնորոշվելու, անվտանգության կանոնների և քայլերի հաջորդականության իմացություն, ցուցադրել առաջին օգնության պարզ եղանակներ: Վնասակար սովորություններ Վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելում Շ.Ե.Ա.Վ1 Տարբերակել վնասակար սովորությունները, այդ թվում ծխելը, ալկոհոլ և այլ վնասակար նյութեր օգտագործելը, և խուսափել դրանցից, թվարկել որոշ վարակիչ հիվանդություններ և դրսևորել դրանց կանխարգելմանն ուղղված վարքագիծ:		

Շ.Ե.Ա.Վ2 Դրսևորել ռիսկերից խուսափելուն և առողջությանը միտված վարքագիծ:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Առողջ սնուցում

4Շ.Ե.Ա.Ս1 Նկարագրել, թե ինչպես անվտանգ սնվել և ինչ նշանակություն ունի ռեժիմն առողջության համար:

4Շ.Ե.Ա.Ս2 Կարևորել սնունդը մտավոր և ֆիզիկական առողջության համար:

4Շ.Ե.Ա.Ս2ա Բացատրել, որ սնունդն է ապահովում օրգանիզմն էներգիայով, ինչն էլ ապահովում է իրենց ֆիզիկական ակտիվությունը:

4Շ.Ե.Ա.Ս2բ Մեկնաբանել, որ և՛ սննդային սովորությունները և՛ ֆիզիկական ակտիվության մակարդակը կարող են ազդել քաշի վրա:

4Շ.Ե.Ա.Ս3 Կարևորել խմելու ջրի դերը օրգանիզմում նյութափոխանակությունը կարգավորելու համար:

Արտակարգ իրավիճակներ

4Շ.Ե.Ա.Ի1 Բացատրել անվտանգության պահպանման կարևորությունը և դրան չհետևելու դեպքում հնարավոր վնասվածքներն ու դժբախտ պատահարները:

4Շ.Ե.Ա.Ի1ա Ցուցադրել առաջին օգնության տարրական գիտելիքների իմացություն և դրա կիրառումը տարբեր իրավիճակներում:

4Շ.Ե.Ա.Ի1բ Նկարագրել շրջապատում, բնության գրկում հնարավոր արտակարգ իրավիճակները (մոլորվել անտառում, սառած ջրամբարների սառույցի ճեղքում, գիշատիչ կենդանիների հետ հանդիպում, կայծակի, կարկուտի, տեղատարափ անձրևի և բնության այլ վտանգ ներկայացնող երևույթների դեպքում), դրանցից խուսափելու և նման իրավիճակներում ճիշտ կողմնորոշվելու քայլերը:

4Շ.Ե.Ա.Ի1գ Դրսևորել խուճապի չմատնվելու, կողմնորոշվելու և հնարավոր վտանգավոր իրավիճակներում քայլերի ճիշտ հաջորդականության իմացություն:

Վնասակար սովորություններ

Վարակիչ և ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելում

4Շ.Ե.Ա.Վ1 Բացատրել, որ հաճախ մարդու առողջությունը կախված է հենց իր վարքագծից և սխալ որոշումներից, որոնք էլ դառնում են սովորություն:

4Շ.Ե.Ա.Վ1ա Նկարագրել ալկոհոլի օգտագործման հնարավոր կարճաժամկետ և երկարաժամկետ հետևանքները:

4Շ.Ե.Ա.Վ1բ Նշել, որ որոշ վարակիչ հիվանդություններ կարող են տարածվել ջրի միջոցով, նկարագրել դրանց նշանները, կանխարգելման ուղիները:

4Շ.Ե.Ա.Վ2 Ցուցաբերել ծխախոտի, ակոհոլի և այլ վնասակար նույթեր օգտագործելու առաջարկից հրաժարվելու հմտություններ:

Բովանդակություն

- Սնունդը որպես էներգիայի աղբյուր, սննդի կարևորությունը մտավոր և ֆիզիկական առողջության համար: Սննդային սովորությունները և ֆիզիկական ակտիվության ազդեցությունը քաշի վրա: Անվտանգ սննդի և ռեժիմի ազդեցությունն առողջության վրա: Խմելու ջրի կարևորությունն օրգանիզմի համար:
- Անվտանգության կանոնների պահպանության կարևորությունը և դրանց չհետևելու

դեպքում հնարավոր վնասվածքներն ու դժբախտ պատահարները: Առաջին օգնության տարրերի իմացությունը և դրա կիրառումը տարբեր իրավիճակներում: Շրջապատում, բնության գրկում հնարավոր արտակարգ իրավիճակները (մոլորվել անտառում, սառած ջրմբարների սառույցի ճեղքում, գիշատիչ կենդանիների հետ հանդիպում, կայծակի, կարկուտի, տեղատարափ անձրևի և բնության այլ վտանգ ներկայացնող երևույթների դեպքում), դրանցից խուսափելու և նման իրավիճակներում ճիշտ կողմնորոշվելու քայլերը:

- Առողջության, սեփական վարքագծի և սխալ որոշումների կապը: Ալկոհոլի օգտագործման հետևանքները: Ծխախոտի, ակոհոլի և այլ վնասակար նյութերի օգտագործման առաջարկից հրաժարվելու հմտություններ:
- Ջուրը՝ որոշ վարակիչ հիվանդությունների տարածման միջոց, դրանց նշանները, կանխարգելման ուղիները:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր	Խաչվող գաղափարներ
• Խմբային, համագործակցային առաջադրանքներ Թվարկել և դասակարգել փողոցում և բնության գրկում հնարավոր բոլոր վտանգները: Տարբերակել և դասակարգել վտանգի աղբյուրները և խմբով քննարկելով՝ փորձել մշակել անվտանգության կանոններ դրանցից յուրաքանչյուրի համար: Նման առաջադրանքները համագործակցելով կատարելը կարող է երաշխիք դառնալ, որ երեխաներն ընդունեն և հիշեն դրանք: Նույնատիպ առաջադրանքներ կարելի է անել առողջ սնուցման, սննդամթերքների ընտրության և սննդի անվտանգության առնչությամբ: • Ուսումնական, դերային, իմիտացիոն, զարգացնող խաղեր Դերային խաղերով կարելի է բեմականացնել տարբեր վտանգավոր իրավիճակներ և այդ ընթացքում փորձել ձեռք բերել ճիշտ վարքագիծ և անհրաժեշտ կանխարգելիչ քայլեր յուրացնել: Կարևոր է վստահելի մեծահասակի մասին գաղափարը, որը կարող է լինել ծնողը, մեծ քույրը, եղբայրը, հարևանը, որին իր ծնողները վստահում են, ուսուցիչը և այլք, որոնց պետք է անպայման դիմեն, երբ իրենց հետ որևէ վախեցնող կամ անհասկանալի բան է պատահել: • Իրավիճակների առաջադրում, քննարկում Վտանգների մասին յուրաքանչյուր ուսումնական նյութ հեշտ և արդյունավետ է յուրացվում, եթե քննարկվում են տարբեր իրավիճակներ, որոնցում անհարժեշտ է	• Օրինաչափություններ Պետք է տեսանելի դարձնել կապը առողջության, առողջ սովորությունների, սեփական վարքագծի և սխալ որոշումների միջև, հասկանալ, որ դրանք օրինաչափ են և կանխատեսելի: Տեսնել կապ սննդային սովորությունների, ֆիզիկական ակտիվության և քաշի միջև: • Պատճառ և հետևանք Կարևոր է ծխախոտի, ալկոհոլի և այլ վնասակար նյութերի օգտագործման հետևանքներն ու դրանց վնասակարությունը ցույց տալն ու ապացուցելը: Նման պատճառահետևանքային կապերը ցուցադրելը նպաստում է խնդիրը խորությամբ ընկալելուն, վարքագծային փոփոխություններին և հմտությունների ձևավորմանը: Վտանգ պարունակող վարքագծի, դրանից բխող հնարավոր վնասվածքների և դրանց կանխարգելման ցուցադրման և փորձարկման միջոցով ձևավորել անվտանգ վարքագիծ: • Էներգիա և նյութ

կողմնորոշվել և լուծումներ առաջարկել:
 Վնասակար սովորությունների համատեքստում **քննարկել** տարբեր իրավիճակներ, օրինակելի և սխալ վարքի պատմություններ **դիտարկել, տարբերակել, մեկնաբանել**: Ինչպես զերծ մնալ վնասակար նյութերի ներգործությունից, **խուսափել** ծխող մարդկանց կողքին գտնվելուց, **հրաժարվել** նման առաջարկներից՝ բացատրելով, որ դա առողջարար չէ: **Տարբերակել** ինչպես հասակակիցների, այնպես էլ մեծահասակների ընդունելի և անընդունելի վարքի օրինակները և հրաժարվել մասնակից լինելուց (եթե ծխել, խմել կամ այլ անթույլատրելի բան են առաջարկում):

- **Դասարանական քննարկումներ և բանավեճեր**
 Յուրաքանչյուր իրավիճակային առաջադրանքից հետո կարելի է **քննարկում կամ բանավեճ** անցկացնել, եթե համաձայնության չեն եկել և դեռ մնացել են վիճելի հարցեր: Կրկին պետք է քննարկումներ ծավալել և շեշտադրել հիգիենայի պահպանմանն ուղղված սովորություններն ու վարքագիծը, հաճախակի լվացվելու, շրջապատը մաքուր և ախտահանված պահելու կարևորությունը, համաճարակների ժամանակ անհրաժեշտ վարքականոններին հետևելու համերաշխության նշանակությունը:

- **Աշխատանքային թերթիկներ՝ տարբեր տիպի առաջադրանքներով**
- **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտումներ, քննարկում**
- **Խաչբառների, գլուխկոտրուկների, հանելուկների կազմում, լուծում**
- **Պատկերազարդում՝ նկարների, դիագրամների, սահիկաշարերի, ֆիլմերի ցուցադրում**
- **Հրապարակային ներկայացում, շնորհանդես (պրեզենտացիա)**

Կարևոր է սնունդը որպես էներգիայի աղբյուր դիտարկելն ու տարբեր նյութերում տարբեր էներգետիկ ներուժ ունենալու մասին իմանալը, չափավորելն ու չհարաշահելը:

- **Կառուցվածք և գործառույթ**
 Փորձել հասկանալ, թե կախված մարդու կառուցվածքից՝ որ իրավիճակներում ինչպիսի վնասվածքներն են ավելի հավանական և ինչ օգնություն կարող է պետք գալ նման դեպքերում:

- **Կայունություն և փոփոխություն**
 Վերը նկարագրված բոլոր գաղափարները կարելի է դիտարկել կայունության և փոփոխության տեսանկյունից, օրինակ՝ առողջ վիճակը համարել կայուն, հիվանդությունը՝ անկայուն և քննել դրանց անցման հնարավորություններն ու պատճառները, անվտանգ և վտանգավոր իրավիճակները, վնասվածք չունենալն ու ստանալը, ակրոհոլ չօգտագործելն ու օգտագործած վիճակը և այլն:

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

- Լսի և հասկանա տարբեր տեսակետներ, կարծիք կամ վերաբերմունք արտահայտի դրանց վերաբերյալ:
- Ձևակերպի հարցեր քննարկվող թեմայի, ընթերցած կամ ունկնդրած տեքստի վերաբերյալ՝ լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու կամ ճշգրտումներ անելու նպատակով, պատասխանի իրեն ուղղված հարցերին:

- Ընթերցել թեմային առնչվող բանաստեղծություններ, հանելուկներ, վերլուծել պատասխանել հարցերին, մասնակցել բանավեճի՝ պահպանելով կանոնները:

Օտար լեզու

- Կարողանա ձևավորել համապատասխան բառապաշար:
- Զարգացնել շատ պարզ լեզվական միջոցներով նախընտրած մարզածևր և իր սննդակարգը ներկայացնելու հմտություններ, պարզ նախադասություններով պատմել առողջ ապրելակերպի, ճիշտ սնվելու, սննդակարգին հետևելու, մարզվելու մասին:

Ֆիզկուլտուրա

- Վարժությունների և շարժական խաղերի ընթացքում կարողանա հետևել անվտանգության կանոններին, իսկ հարկ եղած դեպքում ցույց տա առաջին օգնություն:
- Իմանա, թե մարզվելիս երբ է կարելի ջուր խմել, ինչպես պահպանել անվտանգության կանոնները:

Տեխնոլոգիա

- Սննդի մասին խոսելիս կամ պարզագույն ուտեստներ պատրաստելիս կարողանա օգտագործել ստացած գիտելիքը օրվա ռացիոնի, առողջ սննդի մասին:
- Կարողանա բացատրել, որ առողջությունը կախված է նաև մաքուր միջավայրից, սանիտարական պատշաճ պայմաններից, որոնք և կպաշտպանեն տարատեսակ վարակներից:

Մաթեմատիկա

- Ամրապնդի զանգվածի մասին գիտելիքը՝ թվելով զանգվածի չափման միավորները, գտնելով կգ-գ, տ-կգ առնչությունները:
- Կարողանա կշռվել, արդյունքները գրառել աղյուսակում, այդ տվյալներով կազմել խնդիր և լուծել:

Ներառարկայական կապեր

- Առողջ սնուցման թեման կապվում է մարմնի կազմության, մարսողության, զգայարանների՝ համի, հոտի զգացողության, ատամների, բերանի խոռոչի, ձեռքերի, սննդի հիգիենայի հետ:
- Բնության մեջ անվտանգության թեման կապվում է բնության, բույսերի և կենդանիների, տեղանքի ուսումնասիրության, բնության գրկում դիտումների հետ:
- Վնասակար սովորությունների և վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելումը կապվում է հիգիենայի պահպանման հետ, ինչպես նաև ինքնագնահատման, ինքնաճանաչման և ինքնարտահայտման թեմաների հետ:

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող – S19, S31, S32, S34
 Թեմային մասամբ առնչվող – S1, S2, S7, S8, S22, S30

ԵՍ ԵՎ ՄԱՐԴԻԿ

Փոխհարաբերություններ

Հասարակական փոփոխություններ

Համայնք	Քաղաքակրթություն Տնտեսություն
ԹԵՄԱ ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ (12)	ԹԵՄԱ ԱՇԽԱՐՀԸ ՓՈՓՈԽՎՈՒՄ Է (9)
Նպատակ	
• Օգնել ընդլայնելու գիտելիքները Հայաստանի խորհրդանիշների, բնաշխարհի, քաղաքների և գյուղերի, բնակիչների, պատմության, հայտնի մարդկանց և հերոսների մասին, ձևավորել սեր և պատասխանատվություն սեփական հայրենիքի հանդեպ, նպաստել հայ ինքնության ձևավորմանը: • Պատկերացում ձևավորել հնում եղած որոշ քաղաքակրթությունների մասին, որոնք հետք են թողել համաշխարհային պատմության մեջ, բացատրել, թե ինչպես են մեզ հասել տեղեկություններ այդ մշակույթների մասին: • Ձևավորել տարրական պատկերացումներ տնտեսության և դրա ճյուղերի մասին: • Օգնել կազմելու անձնական բյուջե, գաղափար ունենալու ապրանքափոխանակության, փողի առաջացման և նշանակության մասին, բացատրել բարիք-փող-բարիք շղթան:	
Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ	
Համայնք Շ.Մ.Փ.Հ1 Դրսևորել հարգալից, հոգատար, պատասխանատու և անխտրական վերաբերմունք հասարակության տարբեր խմբերի ներկայացուցիչների հանդեպ: Շ.Մ.Փ.Հ2 Նկարագրել ազգային ինքնությունը բնութագրող խորհրդանիշները և անցյալի ու ներկայի իրադարձությունները, տարբերակել իրենց ազգայինը այլ երկրների հետ համեմատության համատեքստում, զարգացնել դրանցից իրենց հուզական կախվածությունը, հայրենիքի հանդեպ սերը: Շ.Մ.Փ.Հ3 Կողմնորոշվել տարածքում, բնութագրել տարբեր կառույցների, հաստատությունների նշանակությունը, դրանցից օգտվելու ձևերը: Շ.Մ.Փ.Հ4 Տեղյակ լինել իր բնակավայրի, բնության և պատմամշակութային արժեքներին, գնահատել և խնայող ու պատասխանատու վերաբերմունք ցուցաբերել դրանց նկատմամբ: Քաղաքակրթական Տնտեսական Շ.Մ.Հ.ՔՏ1 Հիշատակել հնում եղած որոշ նշանակալի քաղաքակրթությունների մասին տեղեկություններ, բացատրել, թե ինչպես, ինչ միջոցներով են մեզ հասել այդ մշակույթների մասին վկայությունները: Շ.Մ.Հ.ՔՏ2 Թվել տնտեսության ճյուղերը, ներկայացնել դրանք, համեմատել նախկինում, ներկայում և ապագայում դրանց զարգացման որոշ առանձնահատկություններ և օրինակներ բերել: Շ.Մ.Հ.ՔՏ3 Ներկայացնել ապրանքափոխանակության, փողի առաջացման և նշանակության մասին, բացատրել բարիք-փող-բարիք շղթան, կազմել անձնական բյուջե:	

Թեմայի վերջնարդյունքները

Համայնք

4Շ.Մ.Փ.Հ2 Ճանաչել և նկարագրել ՀՀ պետական խորհրդանիշները:

4Շ.Մ.Փ.Հ2-4 Քարտեզի վրա ցույց տալ ՀՀ-ն և ԱՀ-ն, նրանց հարևան պետությունները, ՀՀ վարչական մարզերը և մարզկենտրոնները:

4Շ.Մ.Փ.Հ2-4ա Թվարկել Հայաստանի մեծ քաղաքները, գետերը լճերն ու լեռները, նկարագրել Հայաստանի բնաշխարհը ընդհանուր գծերով, թվարկել բնության արգելոցները:

4Շ.Մ.Փ.Հ2-4բ Ճանաչել և բացատրել ժամանակի գծային բնութիւնը, անցյալի, ներկայի և ապագայի կապը, նկարագրել դրանց հաջորդայնությունը Հայաստանի՝ պատմական նշանակալի որոշ իրադարձությունների, նախնիների և ներկայիս Հայաստանի օրինակով:

4Շ.Մ.Փ.Հ2-4գ Ճանաչել հայ ժողովրդի ամենահայտնի գործիչներին (գրողներ, գիտնականներ, նկարիչներ, ճարտարապետներ, երաժիշտներ, դերասաններ, ազգային հերոսներ և այլք):

4Շ.Մ.Փ.Հ2-4դ Մեկնաբանել, թե ինչ պարտավորություններ ունեն երկրի բոլոր քաղաքացիներն իրենց հայրենիքի հանդեպ:

4Շ.Մ.Փ.Հ2-4ե Բնութագրել հայրենիքը սիրող, խնայող և պատասխանատու վարքագիծ ունեցող քաղաքացուն, թվարկել որակները և բացատրել, թե ինչպես կարող են իրենք էլ նման քաղաքացի լինել:

Քաղաքակրթություն

Տնտեսություն

4Շ.Մ.Հ.ՔՏ1 Թվարկել հնում եղած որոշ քաղաքակրթություններ, որոնք հետք են թողել համաշխարհային պատմության մեջ:

4Շ.Մ.Հ.ՔՏ1ա Բացատրել, թե ինչպես են մեզ հասել տեղեկություններ այդ մշակույթների մասին:

4Շ.Մ.Հ.ՔՏ2 Թվել տնտեսության ճյուղերը և պարզ բնորոշումներ տալ դրանց:

4Շ.Մ.Հ.ՔՏ2ա Ճանաչել հիմնական բնական ռեսուրսները և օգտակար հանածոները, ներկայացնել դրանց սահմանափակ լինելը, տարբերակել և կիրառել դրանք խնայելու, մարդու կողմից շրջակա միջավայրը պահպանելու և բարելավելու պարզ ձևեր:

4Շ.Մ.Հ.ՔՏ3 Բացատրել *աշխատանք*, *արհեստ*, *ապրանքափոխանակություն*, գովազդ հասկացությունները, դրանց առաջացումը:

4Շ.Մ.Հ.ՔՏ3ա Մեկնաբանել հնում եղած արհեստների անհետացման և նորերի առաջացման պատճառները:

4Շ.Մ.Հ.ՔՏ3բ Նշել ապրանքափոխանակության, փողի առաջացման և նշանակության մասին, բացատրել բարիք-փող-բարիք շղթան:

4Շ.Մ.Հ.ՔՏ3գ Կարողանալ կազմել անձնական բյուջե:

Բովանդակություն

- Հայաստանի տեղը աշխարհում, քարտեզի վրա, ՀՀ պետական խորհրդանիշները, ՀՀ մարզերը և մարզկենտրոնները, հարևան պետությունները, Հայաստանի մեծ քաղաքները,

գետերը, լճերն ու լեռները, Հայաստանի բնաշխարհը (ընդհանուր գծերով), բնության արգելոցները:

- Ժամանակի գծային բնույթը, անցյալի, ներկայի և ապագայի կապը, դրանց հաջորդայնությունը պատմական նշանակալի իրադարձությունների, նախնիների և ներկայիս Հայաստանի օրինակներով:
- Հայ ժողովրդի ամենահայտնի գործիչները (գրողներ, գիտնականներ, նկարիչներ, ճարտարապետներ, երաժիշտներ, դերասաններ, ազգային հերոսներ և այլք):
- Հայրենասեր մարդու և քաղաքացու որակները:
- Հնում եղած որոշ քաղաքակրթություններ, որոնք հետք են թողել համաշխարհային պատմության մեջ:
- Տնտեսության ճյուղերը և դրանց բնորոշումը:
- Բնական ռեսուրսները և օգտակար հանածոները, դրանց սահմանափակ լինելը, դրանք խնայելու, մարդու կողմից շրջակա միջավայրը պահպանելու, բարելավելու պարզ ձևեր:
- Աշխատանք, արհեստ, ապրանքափոխանակություն, գովազդ, դրանց առաջացումը:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր	Խաչվող գաղափարներ
• Խմբային, համագործակցային առաջադրանքներ Կարելի է խմբերով իրականացնել հետազոտական առաջադրանքներ Հայաստանի վերաբերյալ. տարբեր ոլորտների, բնաշխարհի առանձնահատկությունների, ՀՀ խորհրդանիշների, վարչական միավորների (մարզեր, մարզկենտրոններ), հայտնի մարդկանց, պատմական հայտնի իրադարձությունների ուսումնասիրություններ: Այս աշխատանքները կատարելիս կարող են համադրել ստորև ներկայացված մի շարք գործունեության ձևեր: • Պատկերազարդում՝ նկարների, գծապատկերների և սխեմաների ստեղծում Պատմական տարբեր ժամանակաշրջանների կարևոր իրադարձությունների մասին տեղեկություններով կողմնորոշված պատրաստել և կազմել ժամանակի	• Անհատ և հարաբերություններ Կարևոր է հասկանալ յուրաքանչյուրի դերը համայնքի, հայրենիքի զարգացման, անվտանգության, մշակույթի պահպանման հարցում: Հասկանալ, թե մենք ինչով ենք տարբերվում մյուսներից, ինչպես ենք շփվում միմյանց հետ, ինչ սովորություններ ունենք: Ինչպիսին պետք է լինի հայրենիքը սիրող անձը, որոնք են հայրենասեր մարդու, քաղաքացու բնորոշիչները: Պատմական ինչ իրադարձություններ են մեզ համար որոշիչ եղել և ովքեր: • Անհատական և մշակութային արտահայտում Հայրենիքի թեմայում կարևոր է հիշել նախնիներին, հերոսներին, հայտնի մարդկանց, մեր ավանդույթները, տոները, առասպելները, ավանդապատումները, ճարտարապետությունը, գիտության նվաճումները, քննարկել, թե ովքեր են ներկայացնում մեր երկիրը, ինչով ենք ներկայանում, ինչով ենք հայտնի, ինչով ենք նման և տարբեր, մշակութային ինչ ազդեցություններ ենք կրում: Մշակութային ընդհանրությունների և տարբերությունների, ավանդույթների, տոների մասին տեղեկությունների հիման վրա, մշակութային ինչ ազդեցություններ ենք կրում, ինչով ենք առանձնանում՝ առասպելներ, ավանդապատումներ, ճարտարապետություն, գիտություն և այլն:

գիծը՝ անցյալից ներկա՝ թվագրված համապատասխան տարեթվերով, Բ.Ա-Բ.Ծ-Բ.Հ շարունակական գծի վրա:

• **Դաշտային աշխատանք**

Հայրենի գյուղի, մարզի, քաղաքի ուսումնասիրություն, հետաքրքիր փաստերի և նշանակալի դեպքերի, վայրերի, իրադարձությունների և մարդկանց մասին տեղեկությունների հավաքում (կարող է լինել նաև նախագծային աշխատանքի մի մասը):

• **Տեքստի ուսումնասիրման աշխատանքներ**

Հակիրճ տեղեկատվական տեքստերի և **հայթայթած** լրացուցիչ տեղեկությունների հիման վրա **ամբողջացնել պատկերացումները** տնտեսության, դրա ճյուղերի մասին:

Կարելի է կրկին **աշխատել խմբերով**. յուրաքանչյուրը մի ճյուղ է **ուսումնասիրում** և հավաքած տեղեկությունները **ներկայացնում է** բոլորին:

Հնում եղած քաղաքակրթությունների մասին **տեքստային ուսումնասիրման աշխատանքներ**: Հետաքրքրաշարժ նյութերի հիման վրա ներկայացնել տարբեր քաղաքակրթությունների՝ հին հույների, հռոմեացիների, փյունիկեցիների, եգիպտացիների և այլ նշանավոր քաղաքակրթությունների մասին:

• **Ուսումնական, դերային, իմիտացիոն, զարգացնող խաղեր**

Ապրանքափոխանակության, փողի առաջացման և նշանակության, գովազդի մասին քարտերով խաղեր: Անձնական բյուջեի կազմում:

Քարտերով խաղեր Հայաստանի մարզերի, մարզկենտրոնների, գետերի, լճերի, լեռների վերաբերյալ:

• **Ժամանակ և տարածություն**

Շատ կարևոր է տվյալ տարիքում պատմական տարբեր իրադարձությունների համատեքստում պատկերացնել որոշակի տարածքի անցյալում կատարված իրադարձությունների, նույն ժամանակում ուրիշ տարածքներում կատարված իրադարձությունների, նույն տարածքի անցյալում և ներկայում կատարված իրադարձությունների հարաբերակցությունը: Իրենց կյանքի, իրենց ընտանիքի օրինակը կարող է օգնել հասկանալու անցյալը, ներկան և ապագան: Պետք է հասկանան ժամանակի գծայի բնույթը, անցյալի, ներկայի ու ապագայի կապն ու հաջորդայնությունը:

• **Տեխնոլոգիաներ (գիտատեխնիկական նորարարություն)**

Տնտեսության թեման կօգնի հասկանալու, թե ինչպես է պատմականորեն զարգացել տնտեսությունը տարբեր ժամանակաշրջաններում, տարբեր քաղաքակրթությունների համատեքստում: Ինչ նորարարական հայտնագործություններ (օրինակ՝ անիվը, թուղթը, տպագրությունը, կողմնացույցը և այլն) են փոխել աշխարհը, այն դարձրել այնպիսին, ինչպիսին հիմա է, և ինչպիսի զարգացումներ են սպասվում:

• **Համաշխարհայնացում**

Կարելի է խոսել այն հասարակական, քաղաքական և գիտատեխնիկական ընդհանուր մոտեցումների մասին, որոնք ազդում են ողջ մոլորակի բնակչության վրա: Դրանք մարդու իրավունքներն են, միջազգային կազմակերպությունները, դատարանները, տարբեր հիմնախնդիրների լուծմանն ուղղված համաձայնեցված գործողությունները, օրինակ՝ էկոլոգիական խնդիրները, պատերազմները, համավարակները, աղետները, կլիմայական փոփոխությունները և այլն:

• **Արդարություն և զարգացում**

Ընդունված, վավերացված միջազգային կոնվենցիաները, հոշակագրերը, կանոնակարգերը ուղղված են աշխարհում արդարության հաստատմանը և զարգացմանը (Մարդու իրավունքների համընդհանուր հոշակագրի, Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիայի և այլ փաստաթղթերի

• **Պարզ հատակագծերի և քարտեզների գծագրում, վերծանում, կողմնորոշում**

Մեր տարածաշրջանի քարտեզի ուսումնասիրման միջոցով ծանոթանալ Հայաստանի և Արցախի քարտեզներին, միմյանց հանդեպ դիրքին, մարզերին, քաղաքներին, գետերին, լճերին, հարևան պետություններին: Հասկանալ՝ էլ ինչ տեղեկություններ են մեզ տալիս քարտեզները:

• **Փաստական նյութերի հետաքրքիր և խթանող ներկայացում**

Հավաքած տեղեկությունները ներկայացնել այնպես, որ լրացուցիչ տեղեկություններ պարզելու ցանկություն առաջանա:

• **Տեսանյութերի ստեղծում**

Կարող են փոքրիկ տեսանյութեր ստեղծել հայրենասիրական թեմաներով՝ իրենց երկիրն ավելի լավը, խնամված ու գեղեցիկ դարձնելու, իրենց դերը դրանում գիտակցելու մասին:

• **Պարզ նախագծային աշխատանքներ**

Կարելի է հանձնարարել պարզ նախագծեր մեր երկրի պատմության, մշակույթի, բնապահպանության, գիտության վերաբերյալ, ինչպես նաև՝ տնտեսության, մարդկանց, նախնիների և այլ թեմաներով: Առաջադրանք բարիք-փող-բարիք շղթայի ընկալման և մեկնաբանությունների վերաբերյալ:

• **Էքսկուրսիաներ, արշավներ**

Ազգային պատկերասրահ, Հայաստանի բնության թանգարան, Բուսաբանական այգի, Մատենադարան, Պատմության

օրինակներով):

• **Պատճառ և հետևանք**

Տնտեսության զարգացման, հասարակական տարբեր գործընթացների, պատմական իրադարձությունների համատեքստում շատ կարևոր է քննարկել պատճառահետևանքային կապերը. ինչու պատահեց, ինչու այդ ժամանակ, ինչ կարող էր լինել, եթե այդպես չլիներ, այս անձը կամ դիպվածը չլիներ և այլն: Նման հարցերի շուրջ մտածելը զարգացնում է քննադատական մտածողությունը և հնարավորություն է տալիս վերլուծելու անցած կամ ներկա իրադարձությունները:

• **Մասշտաբ, համամասնություն և քանակ**

Պատմական, տնտեսական և հասարակական իրադարձությունները կարելի է քննարկել դրանց ազդեցության մասշտաբի, դրանցում ներգրավված մարդկանց քանակի և այլ տեսանկյուններից:

• **Էներգիա և նյութ**

Բնական ռեսուրսները դիտարկել որպես էներգիայի և նյութական կարևորագույն հիմք, որի վրա զարգանում են բոլոր պետությունների տնտեսությունները և տնտեսական փոխհարաբերությունները: Պետք է ծանոթանան փողին, ապրանքափոխանակությանը, առևտրի ծագմանը, դրա նշանակությանն ու այսօրվա աշխարհում դրա կիրառմանն ու անվտանգ օգտագործմանը, ունենան տեղեկություններ ֆինանսական պարզ գործարքների մասին, որոնց կարող են իրենք մասնակից լինել: Հասկանալ բարիք-փող-բարիք շղթան:

• **Կառուցվածք և գործառույթ**

Հայաստանի օրինակով կարելի է տարրական պատկերացում կազմել, որ կան որոշակի կառուցվածքներ, որոշակի գործառույթներով, օրինակ՝ պետությունը, իշխանության ճյուղերը, կառավարման մարմինները, վարչատարածքային միավորները և այլն:

• **Կայունություն և փոփոխություն**

Այս թեմաներն ուսուցանելիս կարևոր է քննարկել, թե որոնք են պատմական կայունության ցուցիչները (մշակույթի, կրթության, գիտության զարգացումն ու մշակութային արժեքների ստեղծումը,

թանգարան և այլ հաստատություններ: Արշավներ հայրենի երկիրը, բնությունը, մարդկանց ճանաչելու նպատակով:	ստեղծարարությունը բոլոր ոլորտներում և , (խաղաղությունը): Անկայունությունը հաճախ հետընթացի և կործանումների պատճառ կարող է լինել:

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

- Կարողանա ընթերցել գրական ստեղծագործություններ, վերլուծել, ձևակերպել նկարագրական բնույթի խոսք:
- Արտահայտի իր վերաբերմունքը՝ օգտագործելով ածականներ, կարգա առասպելներ, ծանոթանա առասպելական հերոսների մասին պատմություններին, բնութագրի, նկարագրի նրանց:
- Ամրապնդի հատուկ անունների ուղղագրությունը, պատմի, թե իր ընտանիքն ինչպես է տոնում ազգային, ծիսական տոները, իմանա խաղիկ-տաղիկներ, օրհնանքներ, մաղթանքի խոսքեր:

Արվեստ

- Իմանա և արտասանի Հայաստանի մասին բանաստեղծություններ:
- Ունկնդրի և երգի ազգային երգեր, իմանա ազգագրական պարերի անուններ, պարային շարժումներ, պարեր: Իմանա և երգի հայրենասիրական, Հայաստանի մասին երգեր:
- Կարողանա ինքնուրույն նկարել, ստեղծել կոլաժներ հայկական թեմաներով, ծանոթ լինի անվանի հայ ստեղծագործողների աշխատանքներին:

Տեխնոլոգիա

- Ճանաչի ազգային տարազները, կարողանա թելերով հյուսել տիկնիկներ, նկարել , ծեփել Հայաստանը խորհրդանշող առարկաներ (նուռ, խաղող, խաչքար, ծիրան և այլն):

Մաթեմատիկա

- Կարողանա կարդալ բազմանիշ թվեր/տարեթվեր:
- Ճանաչի ՀՀ-ի, ինչպես նաև այլ երկրների դրամները:
- Կարողանա կատարել պարզ հաշվարկներ՝ դրամ-դոլար, դոլար-դրամ, ռուսական ռուբլի-դրամ և այլն:

Օտար լեզու

- Կարողանա գրել և կարդալ Հայաստանի տեղանունները:
- Պարզ նախադասությունների միջոցով ներկայացնել, պատմել Հայաստանի մասին:
- Կարողանա օտար լեզվով կարդալ աշխարհահռչակ մարդկանց թևավոր խոսքերը Հայաստանի, հայերենի մասին:

Ֆիզկուլտուրա

- Ծանոթ լինի ազգային խաղերի տեսակներին, կարողանա նկարագրել դրանք:

Ներառարկայական կապեր

- «Իմ հայրենիքը» և «Աշխարհը փոփոխվում է» թեմաները սերտորեն կապվում են «Ինքնաճանաչում», «Մարդիկ», «Բնություն» հիմնական գաղափարների հետ, այստեղ արծարծվում են և՛ ինքնության, և՛ շրջապատի մարդկանց հետ արդյունավետ շփվելու, և՛

համայնքի ու բնության հետ բոլոր առնչությունների վերաբերյալ հարցեր, և ամբողջանում են մյուս դասարաններում սկսած թեմաների հանգուցալուծումները:
Այս թեման ամբողջացնում է ինքնության վերաբերյալ վերջնարդյունքների ապահովումն ու ձևավորումը:

Կապը հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

**Թեմային ուղղակի առնչվող – S16, S17, S18, S29,
Թեմային մասամբ առնչվող – S1, S2, S7, S8, S9, S15, S23**

ԵՍ ԵՎ ՄԱՐԴԻԿ	
Փոխհարաբերություններ	
Իրավունքներ (3)	Կոնֆլիկտ (3)
ԹԵՄԱ Հարգենք միմյանց (6 ժամ)	
Նպատակ	
• Գաղափար տալ ընկալումների բազմազանության մասին՝ պայմանավորված մշակութային, սեռային, տարքային և այլ տարբերություններով: • Օգնել գիտակցելու իրավունքների և պարտականությունների փոխկապվածությունը՝ բացատրելով, որ իրավունքները պաշտպանելու և իրացնելու ձևերից մեկը ուրիշների իրավունքները չխախտելն է և պարտավորությունները կատարելը: • Բացատրել, որ մարդկանց փոխհարաբերություններում կարևոր են հավասարությունը, արդարությունը, ազնվությունը, բարեկամության և խաղաղության ձգտումը: • Բացատրել հանդուրժողականության կարևորագույն, համամարդկային արժեք լինելը, օգնել գիտակցելու, որ աշխարհը հարուստ է բազմազանությամբ, և տարբեր լինելը չի կարող խտրականության պատճառ դառնալ: Ներկայացնել կարծրատիպերի և նախապաշարումների բացասական բնույթը՝ հիմնավորելով օրինակներով:	
Առարկայի ընդհանրական չափորոշային վերջնարդյունքներ	

Իրավունքներ

Շ.Մ.Փ.Ի1 Նկարագրել իրավունքների և քաղաքացիական պատասխանատվության հիմնական բաղադրիչները, որոնք հնարավորություն են տալիս հասարակությանը դուրս գալ ավելի զարգացած, ներդաշնակ ուղի:

Շ.Մ.Փ.Ի2 Կանխատեսել իր և ուրիշների արարքների հնարավոր հետևանքները, գնահատել դրանք, ունենալ անձնական դիրքորոշում:

Կոնֆլիկտ

Շ.Մ.Փ.Կ1 Ցուցաբերել արդյունավետ շփման, կոնֆլիկտները խաղաղ կարգավորելուն ուղղված վարքագիծ:

Շ.Մ.Փ.Կ2 Տարբերակել բռնության տարբեր դրսևորումները հասակակիցների և մեծահասակների կողմից/միջև, հրաժարվել բռնության բոլոր ձևերից, աջակցել բռնության ենթարկվածին:

Շ.Մ.Փ.Կ3 Տարբերակել փաստը տեսակետից:

Շ.Մ.Փ.Կ4 Նկարագրել և բերել իրենց առնչվող պարզ օրինակներ ազատության, արդարության և հավասարության, պատասխանատվության և հանդուրժողականության վերաբերյալ:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Իրավունքներ

4Շ.Մ.Փ.Ի1 Հիմնավորել, որ մյուսների իրավունքները հարգելը և չխախտելը պարտականություն է: Հիմնավորել ընկալումների բազմազանությունը հարգելու անհրաժեշտությունը:

4Շ.Մ.Փ.Ի1ա Հարգել բոլորի տարբեր լինելու իրավունքը:

4Շ.Մ.Փ.Ի1բ Մեկնաբանել մարդկանց փոխհարաբերություններում հավասարության, արդարության, ազնվության, բարեկամության և խաղաղության կարևորությունը:

4Շ.Մ.Փ.Ի1.2 Նշել և մեկնաբանել, որ իրավունքները պաշտպանելու և իրացնելու ձևերից մեկը ուրիշների իրավունքները չխախտելն է և պարտավորությունները կատարելը:

4Շ.Մ.Փ.Կ4 Կարևորել արդարությունը՝ որպես արժեք:

Կոնֆլիկտ

4Շ.Մ.Փ.Կ1-4 Դրսևորել հանդուրժողական վերաբերմունք իրենից տարբեր մարդկանց, կարծիքների և կարողությունների նկատմամբ:

4Շ.Մ.Փ.Կ1 Նկարագրել խտրականության ենթարկված մարդկանց հոգեվիճակը և ապրումակցել:

4Շ.Մ.Փ.Կ2 Բացատրել, թե ինչ է խտրականությունը և երբ կարող է այն կիրառվել, նշել դրա վնասները:

4Շ.Մ.Փ.Կ3 Տարբերակել փաստը տեսակետից:

4Շ.Մ.Փ.Կ4ա Հասկանալ և բացատրել հանդուրժողականության կարևորությունը, համամարդկային արժեք լինելը:

4Շ.Մ.Փ.Կ4-2 Նկարագրել, մեկնաբանել կարծրատիպերի և նախապաշարումների բացասական բնույթը, հիմնավորել պիտակավորման բացասական ազդեցությունը:

4Շ.Մ.Փ.Կ4-2ա Նշել, թվարկել մարդկանց այն խմբերը, որոնց հանդեպ առավել հաճախ կարող է խտրականություն կիրառվել:

Բովանդակություն

- Մյուսների իրավունքները հարգելը և չխախտելը:
- Ընկալումների բազմազանությունը հարգելու անհրաժեշտությունը:
- Բոլորի տարբեր լինելու իրավունքը: Իրավունքները պաշտպանելու և իրացնելու ձևերից մեկը ուրիշների իրավունքները չխախտելն է:
- Մարդկանց փոխհարաբերություններում հավասարության, արդարության, ազնվության, բարեկամության և խաղաղության կարևորությունը:
- Հանդուրժողական վերաբերմունք իրենից տարբեր մարդկանց, կարծիքներին և կարողություններին:
- Կարծրատիպերի, նախապաշարումների և խտրականություն բացասական բնույթը, պիտակավորման ազդեցությունը:
- Տարբերակել փաստը և տեսակետը:
- Մարդկանց խմբեր, որոնց նկատմամբ առավել հաճախ կարող է խտրականություն կիրառվել:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր	Խաչվող գաղափարներ
• Ուսումնական, դերային, իմիտացիոն, զարգացնող խաղեր Կարևոր են այնպիսի վարժություններն ու խաղերը, որոնց ժամանակ կբացահայտվեն սովորողների առանձնահատկություններն ու տարբերությունները, որոնց մասին իրենք ուզում են խոսել: Դրանք այն հիմքերն են, որոնք համոզում են երեխաներին ընդունելու մյուսների տարբեր լինելու իրավունքը, ինչպես իրենցը: Վարժություններ, որոնք նախապաշարումների և կարծրատիպերի ցայտուն օրինակների միջոցով տեսանելի կդարձնեն դրանց անթույլատրելիությունը և բացասական ազդեցությունը մարդկանց բարեկեցության ու ապահովության վրա: Կարևոր է նաև ցուցադրել այդ կարծրատիպերի ազդեցությունը հենց իրենց վրա: Դա կարևոր բացահայտում է դառնում, որպեսզի երեխաները քննադատաբար վերլուծեն ամեն մի կարծիք ու տեղեկություն՝ հարցեր ուղղելով իրենց. Ինչո՞ւ եմ այդպես կարծում, ումի՞ց եմ իմացել, ինքս իմ աչքով տեսե՞լ եմ, ո՞վ ունի շահ այդպես ներկայացնելու և այլն: Դերային խաղերը հնարավորություն են ընձեռում ապրելու որևէ կերպարի վիճակ, զգալու, ապրումակցելու նրան: Այս թեմայում կարևոր է ընտրել տարբեր խոցելի խմբերի կերպարների և նրանց ապրումների վերաբերյալ դերային վարժություններ:	• Անհատ և հարաբերություններ Ամենակարևորը մարդուն որպես բարձրագույն արժեք ընդունելն է, մարդու, անհատի տարբեր լինելու, ինքնատիպ և առանձնահատուկ լինելու իրավունքի ընդունումն ու հարգումն է: Այս սկզբունքն ընկած է մարդու իրավունքների հիմքում և այս մտայնության խթանումը պետք է լինի առանցքային հասարակության տարբեր խմբերի միջև հարաբերությունների հաստատման համատեքստում: Խոսքը էթնիկ, ազգային, տարքային, սեռային, հաշմանդամություն ունեցող մարդկանց խմբերի մասին է, որոնց հանդեպ հասարակության մեջ կարող են գործել նախապաշարումներ, կարծրատիպեր և խտրական վերաբերմունք: Պետք է կարևորվեն մարդկանց փոխհարաբերություններում հավասարությունը, արդարությունը,

Կարելի է դերային խաղ կազմակերպել հայտնի հեքիաթի մոտիվներով, օրինակ՝ «Կարմիր գլխարկի» սյուժեն տարբեր հերոսների տեսանկյունից պատմել, այնուհետև քննարկել, թե ինչպես նույն իրադարձությունը լրիվ ուրիշ իմաստ ստացավ, երբ, ասենք, գայլը պատմեց կամ որսորդը պատմեց: Այդպիսի խաղերը կօգնեն, որ երեխաները հասկանան, թե ինչպես է իրողությունը փոխվում՝ կախված այն հանգամանքից, թե ով է պատմում և ում է պատմում:

• **Իրավիճակների առաջադրում, քննարկում**

Առաջադրել այնպիսի իրավիճակներ, որոնցում կդիտարկվեն տարբեր մարդկանց խմբերի հանդեպ կարծրատիպային ընկալումները՝ կախված տարիքից, հաշմանդամությունից և այլ գործոններից, որոնցում ակնհայտ կլինի, որ խտրականության պատճառը հենց այդ տարբերություններն են:

• **Խմբային, համագործակցային առաջադրանքներ**

Համագործակցային առաջադրանքների ժամանակ երեխաները, ելնելով կանոններից, հարկադրված են լսել և հաշվի առնել իրենցից տարբեր կարծիքներ և ընդհանուր եզրահանգման գալ, ինչը նպաստում է, որ ձևավորվեն հանդուրժողական մոտեցումներ բազմակարծությանը: Բացի այդ, կարևոր է հասկանան, որ բազում կարծիքներ լսելը նպաստում է, որ միասին ձևավորեն նոր, ավելի հիմնավորված տեսակետ: Կարելի է հայտնի հեքիաթների բացասական կերպարների տեսանկյունից վերապատմել հեքիաթը (օրինակ «Կարմիր գլխարկը», «Մոխրատիկը», «Չարի վերջը», «Ոսկե ձկնիկը» և այլն): Շատ կարևոր է, որ երեխաները կարողանան այլ տեսանկյունից դիտարկել դեպքերը, փաստերը, տեսակետները: Սա շատ կարևոր է նաև մեդիագրագիտության առումով: Երեխաները կարող են խոսել, ներկայացնել, թե որ փաստերից ինչ եզրահանգումներ կարելի է անել, որոնք են անհերքելի փաստերը, իսկ որոնք՝ այդ փաստերի մեկնաբանությունները:

• **Պասարանական քննարկումներ և բանավեճեր**

Բազմակարծության, հանդուրժողականության, մարդու իրավունքների, հանդուրժողականության, խտրականության, կարծրատիպերի և նախապաշարումների վերաբերյալ կարելի է քննարկումներ, բանավեճեր անցկացնել՝ նախապես բանավեճի կանոններին ծանոթացնելով:

ազնվությունը, բարեկամությունը և խաղաղությունը:

• **Անհատական և մշակութային արտահայտում**

Նախապաշարումներն ու կարծրատիպերը հաճախ մշակութային հաղորդակցության պակասի, միմյանց մասին չիմացության և պատմական իրադարձությունների թյուր մեկնաբանությունների հետևանք են: Կարևոր է օրինակների և այդ կարծրատիպերը կտորող, մեկնաբանող, նախապաշարումները չեզոքացնող վարժանքներ և պնդումներ անել, որոնք էլ կօգնեն տարբերելու փաստը տեսակետից:

• **Համաշխարհայնացում**

Միջազգային փաստաթղթերով հաստատված, վավերացված կարգավորումներն օգնում են, որ աշխարհն ավելի հարմարավետ դառնա մարդկության համար: Նման կարգավորումներն առավել անվտանգ ու ապահով են դարձնում տարբեր երկրների քաղաքացիների կեցությունը այլ երկրներում, անկախ այն հանգամանքից, թե ինչպիսի մշակութային սովորույթներ, համոզմունքներ ու դավանանք ունեն:

• **Օրինաչափություններ**

• Բոլոր հասարակարգերում և բոլոր ժամանակներում հավասարության, արդարության, ազնվության, բարեկամության և խաղաղության անհրաժեշտությունն ու պահանջմունքը:

• **Պատճառ և հետևանք**

Թեմայի բոլոր ենթակետերում պետք է անդրադարձ անել և իրավիճակները քննել

• Պարզ նախագծային աշխատանքներ Երեխաները կարող են բանավեճից առաջ փոքրիկ նախագծային աշխատանք կատարել, հետազոտել խնդրո առարկա թեման իրենց համայնքում, փոքրիկ նյութեր, լուսանկարներ, տեսանյութեր պատրաստել: • Փաստական նյութերի հետաքրքիր և խթանող ներկայացում Փաստական նյութեր հավաքելիս ուշադրություն դարձնել և տարբերել փաստը կարծիքից, տեսակետից: Մեդիագրագետ լինելու կարևոր կարողություններից մեկը հենց փաստը տեսակետից տարբերելն է: Փաստական նյութեր, տեսանյութեր ընտրելիս կամ պատրաստելիս մտածեն դրա ասելիքի մասին. ինչպե՞ս են առանձնացնում փաստերը իրենց կարծիքից, չեզոք են ներկայացնում պատմությունը, թե՛ իրենց անունից են պատմում, աղբյուրները, որոնցից օգտվում են (լինեն մարդիկ, գրքեր թե համացանց), վստահե՞լի են, ինչպե՞ս են կողմնորոշվում, թե ումից կամ որտեղից ճշտել այս կամ այն անհրաժեշտ տեղեկությունը: • Աշխատանքային թերթիկներ՝ տարբեր տիպի առաջադրանքներով • Ուսուցողական ֆիլմերի դիտումներ, քննարկում • Հրապարակային ներկայացում, շնորհանդես (պրեզենտացիա)	պատճառահետևանքային կապերը բացահայտելու և վերլուծելու միտումով: • Կայունություն և փոփոխություն Խտրականության ենթարկված և հալածված մարդիկ երբեք չեն կարող զգալ, թե ինչ է կայունությունը, կամ դա բացասական իմաստ կարող է ունենալ, եթե մշտական է իրենց հանդեպ խտրականությունը: Օրինակներ բերել և հիմնավորել այդ մարդկանց հանդեպ վերաբերմունքի փոփոխության անհրաժեշտությունը:

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի   • Կարողանա գրական ստեղծագործությունների միջոցով քննարկել պիտակավորման, խտրականության, անարդարության, կանխակալության դեպքեր, վերլուծել, արտահայտել սեփական կարծիքը՝ խոսքը ձևակերպելով հստակ և հիմնավորումներով: • Դերախաղերի միջոցով ապրումակցել խտրականության ենթարկված մարդկանց, հիմնավորել նրանց հանդեպ վերաբերմունքի փոփոխության անհրաժեշտությունը: • Սովորել թեմային առնչվող բառերի ուղղագրությունը (արդարություն, խտրականություն և այլն): • Գտնել առաջադրված բառերի հոմանիշ-հականիշները, կազմել բառակապակցություններ, նախադասություններ: Մաթեմատիկա   • Կարողանա գտնել առաջադրված օրինակներում հակադրություններ, կատարի համեմատություններ, հիմնավորի և պարզաբանի այդ երևույթների փոխկապակցվածությունը: Օտար լեզու   • Հարստացնել բառապաշարը թեմային առնչվող բառերով: • Կարողանալ պարզ նախադասություններով արտահայտել մտքեր, սովորել բառերի ուղղագրությունն ու ուղղախոսությունը: Տեխնոլոգիա

- Կարողանա գործնական աշխատանքների ընթացքում կարևորել հանդուրժողականությունն ու համագործակցությունը, միմյանց օգնելու անհրաժեշտությունը, ընկերոջ կարողությունները գնահատելը:

Արվեստ

- Կարողանա ստեղծել նկարներ, կոլաժներ, մեկնաբանել, հիմնավորել (կերպարվեստ):

Ֆիզկուլտուրա

- Իսաղերի և վարժությունների ժամանակ գնահատել իր և ընկերների կարողությունները, երբեք չծաղրել կամ պիտակավորել հաշմանդամություն ունեցող ընկերներին:

Ներառարկայան կապեր

- «Իրավունքներ» և «Կոնֆլիկտ» թեմաները սերտորեն կապվում են «Ես» և «Ես և մարդիկ» հիմնական հասկացությունների բոլոր թեմաների հետ:

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող՝ S7, S22, S24, S28, S35

Թեմային մասամբ առնչվող՝ S1, S2, S8, S9, S12, S14, S22, S23, S29

ԵՍ ԵՎ ԲՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բնության բազմազանություն, փոխազդեցություններ

Կենդանի բնության օբյեկտներ	Անկենդան բնության օբյեկտներ	Փոփոխությունները բնության մեջ
ԹԵՄԱ Փոխազդեցությունները կենդանի օրգանիզմների միջև (3 ժամ)	ԹԵՄԱ⁴ Ջրի աղտոտվածությունը (2 ժամ)	ԹԵՄԱ Պահպանենք բնությունը (3 ժամ)

Նպատակ

- Ընդգծելով սննդի կարևորությունը՝ բացատրել, թե կենդանիները և բույսերը ինչպես են ստանում իրենց սնունդը:
- Գաղափար տալ սնկերի՝ որպես կենդանի բնության յուրահատուկ խմբի մասին՝ նշելով, որ նրանք որոշ հատկություններով նման են կենդանիներին, որոշ հատկություններով՝ բույսերին, տարբերակել որոշ տեսակներ:
- Ամրապնդել ջրի կարևորության գաղափարը՝ տարբերելով մաքուր և աղտոտված ջուրը, նշելով թե ինչու է աղտոտված ջուրը վնասակար բույսերի, մարդու և կենդանիների համար:
- Օրինակների միջոցով բացատրել, թե մարդու գործունեությունն ինչպես է ազդում շրջակա միջավայրի և կենսաբազմազանության վրա:

Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ

Կենդանի բնության օբյեկտները

Շ.Բ.Բ.41 Նկարագրել, հիմնավորել, որ բնության մեջ գտնվող բուսական և կենդանական տեսակները դասակարգվում են ըստ տարբեր բնութագրերի:

Շ.Բ.Բ.42 Տարբերակել և նկարագրել բույսերի հիմնական մասերը, նկարագրել դրանց հիմնական գործառույթները, հետազոտել, ներկայացնել սերմերի ծլման, աճի գործընթացը և անհրաժեշտ հիմնական պայմանները:

Շ.Բ.Բ.43 Բացատրել և ընդհանրացնել, որ բոլոր կենդանի օրգանիզմները բազմանում և առաջացնում են իրենց նման, բայց ոչ կրկնօրինակ սերունդ:

Շ.Բ.Բ.44 Բացատրել, թե մարդը, կենդանիները և բույսերը որտեղից են ստանում իրենց սնունդը, նշելով, որ մարդը և կենդանիները սնվում են բույսերով կամ այլ կենդանիներով, սնման շղթաների պարզ օրինակներ բերել:

Անկենդան բնության օբյեկտները

Շ.Բ.Բ.Ա1 Նկարագրել երկրի մակերևույթի հիմնական ձևերը, բնորոշել շրջապատի ռելիեֆի տարբեր ձևերը՝ լեռներ, հարթավայրեր:

⁴ Այս թեման անցնելու համար հարկավոր է նախ ուսուցանել «Ես և տիեզերքը» հիմնական հասկացության «Նյութերի վիճակ և հատկություն» թեման, որպեսզի երեխաները կարողանան կիրառել ջրի հատկությունների մասին գիտելիքները:

Շ.Բ.Բ.Ա2 Ներկայացնել անկենդան բնության նշանակությունը կենդանիների, բույսերի և մարդկանց կյանքում:

Շ.Բ.Բ.Ա3 Ներկայացնել մարդկանց, բույսերի և կենդանիների համար ջրի կենսական նշանակությունը, երկրագնդի վրա քաղցրահամ ջրի սահմանափակությունը, աղտոտման խնդիրը, ջրի տնտեսման, արդյունավետ օգտագործման անհրաժեշտությունը:

Շ.Բ.Բ.Ա4 Բացատրել, որ երկրագունդը շրջապատված է օդային թաղանթով, որը կենսական նշանակություն ունի:

Շ.Բ.Բ.Ա5 Գլոբուսի և քարտեզի վրա ցույց տալ մայրցամաքները և օվկիանոսները: Ցույց տալ հորիզոնի հիմնական և միջանկյալ կողմերը, կողմնորոշվել դրանցով, կարողանալ օգտվել կողմնացույցից, կոմնորոշվել տեղանքում այլ կողմնորոշիչներով: Ճանաչել հատակագծի որոշ պայմանական նշաններ:

Փոփոխությունները բնության մեջ

Շ.Բ.Բ.Փ1 Նկարագրել բնության մեջ տեղի ունեցող պարբերական երևույթները (տարվա եղանակներ, գիշեր-ցերեկ) և այդ փոփոխություններով պայմանավորված այլ բնական երևույթներն ինչ ազդեցություն են ունենում բնության վրա:

Շ.Բ.Բ.Փ2 Ներկայացնել, թե մարդու գործունեությունն ինչպես է ազդում շրջակա միջավայրի և կենսաբազմազանության վրա: Պատկերացում ունենալ բնության աղտոտվածության և առողջության կապի մասին:

Շ.Բ.Բ.Փ3 Կարևորել աղբի տեսակավորման, վերամշակման, երկրորդային օգտագործման և թափոնների վերամշակման անհրաժեշտությունը բնապահպանության և խնայողության տեսանկյունից:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Կենդանի բնության օբյեկտները

4Շ.Բ.Բ.Կ4 Բացատրել, թե կենդանիները և բույսերը որտեղից են ստանում իրենց սնունդը, նշել, որ բույսերը ստեղծում և կուտակում են սննդանյութեր, իսկ կենդանիները սնվում են բույսերով կամ այլ կենդանիներով:

4Շ.Բ.Բ.Կ1 Ճանաչել սնկերը՝ որպես կենդանի բնության յուրահատուկ խումբ, ներկայացնել դրանց որոշ տեսակներ՝ ուտելի, թունավոր, բորբոսասունկ, հիվանդաձին և այլն:

Անկենդան բնության օբյեկտները

4Շ.Բ.Բ.Ա3 Բացատրել և հիմնավորել ջրի կարևորությունն օրգանիզմների համար:

4Շ.Բ.Բ.Ա3ա Ներկայացնել, թե ինչպես կարելի է տարբերել մաքուր և աղտոտված ջուրը:

4Շ.Բ.Բ.Ա3բ Նկարագրել, թե ինչպես կարելի է մաքրել ջուրը:

4Շ.Բ.Բ.Ա3գ Բացատրել թե, ինչու է աղտոտված ջուրը վնասակար բույսերի, մարդու և կենդանիների համար:

Փոփոխությունները բնության մեջ

4Շ.Բ.Բ.Փ2 Մեկնաբանել, թե մարդու գործունեությունն ինչպես է ազդում շրջակա միջավայրի և կենսաբազմազանության վրա (օրինակ՝ աղբ, գետերի աղտոտվածություն, թափոնների արտանետում):

4Շ.Բ.Բ.Փ2ա Մեկնաբանել բնության աղտոտվածության և առողջության կապը, Հայաստանի ներկայիս որոշ բնապահպանական խնդիրների օրինակներ բերել:

4Շ.Բ.Բ.Փ2բ Ներկայացնել Սևանա լճում ապրող ձկների վրա գերորսի և լճի աղտոտման

հետևանքները և առաջարկել, թե ինչպես կարելի է դա կանխել:

4Շ.Բ.Բ.Փ4 Բացատրել աղբի տեսակավորման, վերամշակման, երկրորդային օգտագործման և թափոնների վերամշակման անհրաժեշտությունը բնապահպանության և խնայողության տեսանկյունից:

Բովանդակություն

- Ինչպես է ազդում մարդու գործունեությունը շրջակա միջավայրի և կենսաբազմազանության վրա, օրինակ՝ աղբ, գետերի աղտոտվածություն, թափոնների արտանետում:
- Աղբի տեսակավորման, վերամշակման, երկրորդային օգտագործման և թափոնների վերամշակման անհրաժեշտությունը բնապահպանության և խնայողության տեսանկյունից:
- Բնության աղտոտվածության և առողջության կապը, Հայաստանի ներկայիս որոշ բնապահպանական խնդիրների օրինակներ:
- Սևանա լճում ապրող ձկների վրա գերորսի և լճի աղտոտման հետևանքները և կանխումը:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր

Խաչվող գաղափարներ

- **Աշխատանքային թերթիկներ տարբեր առաջադրանքներով**
Քարտերով կամ նկարներով աշխատանք, որոնցում գրված կամ պատկերված են արև, հող, ջուր, բույսերի տարբեր տեսակներ, տարբեր կենդանիներ, մարդ և այլն: Կարող են այս քարտերի օգնությամբ բազմաթիվ պարզ սննդային շղթաներ կազմել և մեկնաբանել: Այս համեմատության մեջ կարելի է առանձնացնել սնկերը՝ ըստ սնման մեխանիզմի տարբերության:
- **Ուսումնական, դերային, իմիտացիոն, զարգացնող խաղեր**
Խմբային խաղեր որոնք կխորհրդանշեն սննդային փոխադարձ կապերը:
 - **Դիտումներ**
Շրջակա միջավայրում ջրային ռեսուրսների դիտարկումներ կազմակերպել, դրանց մաքուր կամ աղտոտված լինելու մասին տեսակետներ հայտնել, լուսանկարել, ներկայացնել:
Աղբի և շրջակա միջավայրի աղտոտվածության դիտումներ անել, տվյալներ հավաքագրել և նշումներ անել:
 - **Խմբային, համագործակցային առաջադրանքներ**
Խմբերին կարելի է առաջարկել իրենց ունեցած գիտելիքների հիման վրա մտածել, թե ինչպես կարող են մաքրել փորձերում նկարագրված կեղտոտված ջրի

- **Օրինաչափություններ**
Բնության մեջ գործող օրենքներն ու օրինաչափությունները խախտվում են մարդու ներգործության պատճառով: Բնապահպանական մի շարք խնդիրներ, որոնք համերկրային են և տեղային, կարող են փոխել այդ օրինաչափություններն ու այլ օրինաչափություններ առաջ բերել: Օրինակ՝ բույսերի տեսակների, կենդանիների տեսակների բնական միջավայրում, որտեղ օրինաչափ է դրանց բնականոն գոյատևումը, մարդու ներգործության հետևանքով կարող է անդառնալի խախտվել:
 - **Պատճառ և հետևանք**
Վերլուծել բնության աղտոտվածության և կենսաբազմազանության, մարդկանց առողջության, բարեկեցության բոլոր պատճառահետևանքային կապերը:

տարբերակները: Փորձերի պլանավորումն ու անցկացումն իրականացնում են խմբերը կամ նկարագրում են և հավանության դեպքում իրականացնում:

Աղբի վերամշակման և երկրորդային օգտագործման վերաբերյալ առաջարկների քննարկում:

• **Փորձեր**

Կատարել փորձեր. ջրի մաքրման մի քանի տարբերակ.

1. Ջրին ավազ է խառնված (կարելի է ֆիլտրելով մաքրել):

2. Ջրին հող է խառնված (կարելի է թողնել՝ նստվածքը նստի, վրայից վերցված ջուրը ֆիլտրել, եթե լրիվ չմաքրվի, պղտորվածություն մնա, հետո կարելի է եռացնել):

3. Ջրի մեջ աղ է լուծված է կամ շաքար (թորել, եթե սարք կա, կամ եռացնել և կոնդենսացնել գոլորշին):

4. Ջրի մեջ կալիումի պերմանգանատ է լուծված է (կրկին թորել, եթե սարք կա, կամ եռացնել և կոնդենսացնել գոլորշին):

Խնդրի առաջադրում, լուծումների որոնում, դիտարկման կամ փորձի միջոցով արդյունքների գնահատում և վերլուծություն, եզրահանգումներ ու քննարկում՝

Ջրի մաքրման փորձերը պլանավորելիս և իրականացնելիս ճիշտ կլինի երեխաներին ծանոթացնել այս քայլաշարին և աշխատանքը կազմակերպել ըստ դրա:

• **Մոդելավորում**

Սննդային շղթաների մոդելների ստեղծում պայմանական միավորներով, օրինակ՝ հող-բույս-խոտակեր կենդանի-գիշատիչ

• **Փաստական նյութերի հետաքրքիր և խթանող ներկայացում**

Ջրի աղտոտվածության, շրջակա միջավայրի՝ աղբի հետ կապված խնդիրների վերաբերյալ և այլն:

• **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտումներ, քննարկում**

Շրջակա միջավայրի աղտոտվածության և և առողջության կապի մասին, ջրի աղտոտվածության և երկրի քաղցրահամ ջրերի սահմանափակության մասին ֆիլմերի դիտում, քննարկում:

• **Պարզ նախագծային աշխատանքներ**

• **Մասշտաբ, համամասնություն և քանակ**

Ճշտել վերացող կամ իսպառ վերացած կենդանական և բուսական տեսակների՝ նախկինում գրաված տարածքների և քանակի վերաբերյալ տեղեկությունները և պարզել, թե որքան ժամանակում ինչպես են փոխվել այդ տվյալները, մասշտաբները որքան են փոքրացել:

Քաղցրահամ ջրերի սահմանափակ լինելու, դրանց աղտոտվածության և պահպանության կարևորության, դրա պակասի ազդեցության, անապատացման վտանգի, անտառների ոչնչացման, դրանց մասշտաբների ու ոչնչացման մասշտաբների մասին տեղեկությունների վերլուծում:

• **Համակարգեր և մոդելներ**

Սևանա լճի օրինակով հասկանալ լճի կենսաբազմազանության խաթարման անդառնալի հետևանքները շրջակա միջավայրի՝ բնության, կենդանիների և մարդկանց վրա: Մտածել, թե ինչ կարող են անել իրենք կանխելու համար նման բացասական ազդեցությունները:

• **Էներգիա և նյութ**

Բացատրել տարբեր կենդանի օրգանիզմների միջև առկա դրական և բացասական փոխհարաբերությունները: Մի տեսակը սնվում է մյուսով, իսկ նրանք էլ սնվում են մեկ այլ տեսակով: Կան նաև դրական փոխհարաբերություններ, օրինակ՝ մեղուները փոշոտում են ծաղկող բույսերի մի զգալի մասը:

Աղբի հիմնախնդրի և երկրորդային օգտագործման, Սևանի բնապահպանական հիմնախնդիրների, լճում ապրող ձկների գերորսի և լճի աղտոտման հետևանքների վերաբերյալ պարզ նախագծերի իրականացում: Առաջարկել, թե ինչպես կարելի է դրանք կանխել:

Այս առաջադրանքների համար կարելի ընտրել ստորև ներկայացված գործունեության ձևերից ցանկացածը կամ մի քանիսը և համադրել:

- **Դաշտային աշխատանք**
- **Մրցույթներ, վիկտորինաներ, հանդեսներ**
- **Տեսանյութերի ստեղծում**
- **Էքսկուրսիաներ, արշավներ**
- **Գիտական բառապաշարի գործածում**
- **Պատկերազարդում՝ նկարների, գծապատկերների և սխեմաների ստեղծում**
- **Հարցադրումների սահմանում**
- **Գաղափարների և հասկացությունների սահմանում և վերհանում**

Կայունություն և փոփոխություն
 Բնության մեջ առկա բոլոր փոփոխություններն օրըստօրե խախտում են հարաբերական կայունությունը շրջակա միջավայրում: Պետք է մարդու գործելակերպը համակարգել, որպեսզի հնարավոր դառնա մոլորակի վրա կայուն զարգացումը և հաջորդ սերունդների կենսունակ մոլորակ փոխանցելը:

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

- Կարողանա խոսքը ձևակերպել հստակ՝ հիմնավորումներ կատարելով:
- Դուրս գրել բառեր՝ դասակարգելով ըստ խոսքի մասերի:
- Աղյուսակով ներկայացնել դրական և բացասական փոխհարաբերությունները:
- Ստեղծել հոմանիշ և հականիշ բառերի աղյուսակ:
- Հավաքել տեղեկատվություն և հիմնավորված ներկայացնել ընկերներին:

Մաթեմատիկա

- Աշխատել և օգտվել աղյուսակներից:
- Ամրապնդել օրինաչափությունների մասին սովորածը:
- Լուծել խնդիրներ խնայողության վերաբերյալ:

Օտար լեզու

- Կարողանալ համապատասխան բառապաշարով, պարզ նախադասություններով պատմել թեմային համապատասխան փոքրիկ տեքստեր:

Տեխնոլոգիա

- Կարողանալ պատրաստել նոր առարկաներ երկրորդային օգտագործման և թափոնների վերամշակումից ստացված նյութերից:
- Գործնական աշխատանքի ընթացքում անընդհատ հետևել խնայողությանը:

Արվեստ

- Կարողանալ նկարել բնանկարներ, դիտել նկարներ, վերլուծել՝ առանձնացնելով կենդանի բնության և անկենդան բնության օբյեկտները:
- Երաժշտության դասերին երգեր սովորելիս նույնպես կարողանալ առանձնացնել կենդանի և անկենդան բնության օբյեկտները:

Ներառարկայան կապեր

- «Ես և բնություն» և «Ես և տիեզերքը» հիմնական գաղափարների թեմաները հաճախ ներհյուսված են և երբեմն կարող են լինել թեմաներ, երբ հաջորդականությունը պահպանելու համար պետք է ընդունված հաջորդականությունը խախտել, սկզբում ուսումնասիրել տիեզերքի թեման, հետո՝ բնությանը: Այդպիսին է ջրի աղտոտվածության և մաքրման թեման, որը պետք է անցնել միայն նյութերի, մասնիկների վերաբերյալ թեմաներից հետո:

Կապը Հանրակրթության պետական չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող՝ S7, S10, S11, S12, S13, S14
 Թեմային մասամբ առնչվող՝ S1, S2, S6, S8, S9, S14, S15, S18, S22, S23

ԵՍ ԵՎ ՏԻԵԶԵՐՔԸ

Շարժում և փոխազդեցություն

Ձայն և լույս
(4 ժամ)

Էներգիա
(1 ժամ)

ԹԵՄԱ

Ձայն, լույս, էներգիա (5 ժամ)

Նպատակ

- Գաղափար տալ լույսի և ձայնի արագությունների մասին՝ բերելով օրինակներ, կատարելով համեմատություններ: Բացատրել լույսի և ձայնի տարածման երևույթը:
- Պատկերացում ձևավորել էներգիայի մասին՝ պարզ օրինակներով մեկնաբանելով արեգակի էներգիայի կենսական դերը:

Առարկայի ընդհանրական չափորոշային վերջնարդյունքներ

Ձայն և լույս

Շ.Տ.Շ.ՁԼ1 Ծանոթանալ ձայնի և լույսի տարածման երևույթին, համոզվել, որ ձայնը և լույսը տարբեր կերպ են տարածվում փակ և բաց տարածքներում, ձայնը և լույսը կարող են անդրադառնալ՝ դիպչելով մարմիններին:

Շ.Տ.Շ.ՁԼ2 Ներկայացնել լույսի բնական և արհեստական աղբյուրներ, օրինակներ բերել:

Շ.Տ.Շ.ՁԼ3 Բնութագրել նյութերը՝ ըստ իրենց թափանցիկ, կիսաթափանց և անթափանց լինելու հատկության:

Էներգիա

Շ.Տ.Շ.Է1 Մեկնաբանել, որ ցերեկվա և գիշերվա, ինչպես նաև ամառվա և ձմեռվա օդի ջերմաստիճանի տարբերությունը պայմանավորված է Արեգակից ստացած ջերմության

քանակով:

Շ.Տ.Շ.Է2 Փորձել և համոզվել, որ արևի տակ բոլոր առարկաները (ջուրը, օդը, հողը) տաքանում են:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Ձայն և լույս

4Շ.Տ.Շ.ՁԼ1 Ներկայացնել, որ լույսը և ձայնը ունեն արագություն, համեմատել այդ արագությունները կայծակի և ամպրոպի օրինակով:

4Շ.Տ.Շ.ՁԼ1ա Փորձի միջոցով համոզվել, որ ձայնը տարբեր կերպ է տարածվում փակ և բաց տարածքներում:

4Շ.Տ.Շ.ՁԼ1բ Բացահայտել, որ ձայնը կարող է անդրադառնալ՝ դիպչելով մարմիններին (արձագանք):

4Շ.Տ.Շ.ՁԼ1.2 Ներկայացնել լույսի բնական և արհեստական աղբյուրներ, ստվերների առաջացման և լույսի անդրադարձման օրինակով բացատրել, որ լույսը տարածվում է ուղիղ գծով:

4Շ.Տ.Շ.ՁԼ3 Ճանաչել նյութերը՝ ըստ իրենց՝ թափանցիկ, կիսաթափանց և անթափանց լինելու հատկության:

Էներգիա

4Շ.Տ.Շ.Է1 Մեկնաբանել, որ ցերեկվա և գիշերվա, ինչպես նաև ամառվա և ձմեռվա օդի ջերմաստիճանի տարբերությունը պայմանավորված է Արեգակից ստացած ջերմության քանակով:

4Շ.Տ.Շ.Է2 Բացատրել, որ բույսերի աճը, կենդանիների և առարկաների տաքանալը պայմանավորված է Արեգակից Երկիր հասնող լույսի էներգիայով:

4Շ.Տ.Շ.Է3 Համոզվել, որ արևի տակ բոլոր առարկաները (ջուրը, օդը, հողը) տաքանում են:

Բովանդակություն

- Ձայնի անդրադարձ:
- Լույսի և ձայնի տարածում, անդրադարձ, արագություն:
- Լույս և գույներ:
- Թափանցիկ և անթափանց նյութեր:
- Արեգակի էներգիայի կենսական նշանակությունը:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր

- **Դիտումներ**
Դիտումներ կատարել, թե ինչպես է փոխվում արևի դիրքը

Խաչվող գաղափարներ

- **Օրինաչափություններ**
Բոլոր օրինաչափությունները

օրվա ընթացքում և դրա հետևանքով ուրիշ ինչ փոփոխություններ են տեսանելի: Սենյակային բույսերի դիտարկումներ անել՝ ինչ փոփոխություններ են նկատում՝ կախված լույսի դիրքից (օրինակ՝ արևածաղկի օրինակը):

- **Փորձեր**

Կարելի է փորձերի միջոցով համոզվել, որ ձայնը տարբեր կերպ է տարածվում փակ և բաց տարածքներում:

Բացահայտել, որ ձայնը կարող է անդրադառնալ՝ դիպչելով մարմիններին (արձագանք): Փորձերն իրականացնել ըստ ստորև ներկայացված քայլաշարի՝ **խնդրի առաջադրում, լուծումների որոնում, դիտարկման կամ փորձի միջոցով արդյունքների գնահատում և վերլուծություն, եզրահանգումներ ու քննարկում:**

- **Հետազոտական առաջադրանքներ**

Կատարել փոքր հետազոտական աշխատանք, թե ինչպես են փոխվում ծառերի, շենքերի կամ այլ իրերի ստվերներն օրվա ընթացքում՝ կախված լույսի աղբյուրի շարժումից և դիրքից: Բերել արևի ժամացույցի օրինակը:

Տարբերակել լույսի բնական և արհեստական աղբյուրները, հասկանալ, որ լուսինն անդրադարձնում է արևի լույսը:

- **Խմբային, համագործակցային առաջադրանքներ**

Վերը ներկայացված աշխատանքները կարելի է կազմակերպել համագործակցային եղանակով:

- **Մոդելավորում**

Արեգակի, Լուսնի և Երկրի մոդելների օգնությամբ ցուցադրել և դիտարկել Լուսնի և Արևի պտույտներն ու գիշեր-ցերեկ հերթագայման երևույթը:

- **Փաստական նյութերի հետաքրքիր և խթանող ներկայացում**

Բոլորը նկատել են, որ ամպրոպի ժամանակ կայծակի լույսը տեսնելուց որոշ ժամանակ հետո նոր լսվում է ամպրոպի ձայնը: Պարզել՝ ինչու և հաշվել ձայնի ու լույսի արագությունների տարբերությունը:

- **Դաշտային աշխատանք**

Համեմատել իրերի, առարկաների ջերմաստիճանն արևի տակ, ստվերում, փակ տարածքում, երեկոյան կամ վաղ առավոտյան, երբ դեռ արևը դուրս չի եկել: Գրանցել տվյալներն աղյուսակում և մեկնաբանել ու հետևություններ անել:

- **Աշխատանքային թերթիկներ տարբեր առաջադրանքներով**

ենթարկվում են որոշակի օրենքների:

Այդպիսի օրինաչափություններ են արևի և լուսնի խավարումները, դրանք որոշակի պարբերականությամբ կրկնվում են: Լույսը և ձայնը տարածվում են, դրանք ունեն արագություն, կարող են անդրադառնալ, լույսը կարող է անցնել թափանցիկ նյութերի միջով:

- **Պատճառ և հետևանք**

Ինչո՞ւ են արևի տակ իրերն ու առարկաները տաքանում, գիշերվա և ցերեկվա ջերմաստիճանները տարբեր, ինչո՞ւ մարմիններն ունեն ստվեր, ձայնը բաց և փակ տարածքներում տարբեր կերպ է տարածվում: Այս բոլոր հարցերի պատասխանները քննել՝ պատճառներն ու հետևանքները մեկնաբանելով:

- **Համակարգեր և մոդելներ**

Բացատրել, թե ինչ է մոդելը, որ այն եղած համակարգի կամ երևույթի ավելի փոքր մասշտաբի գրեթե նույնական պատկերն է, որի դիտարկմամբ կարելի է պատկերացնել երևույթը, համակարգը, կառուցվածքը: Փորձել պատկերացրած որևէ երևույթի մոդել ստեղծել: Օրինակ՝ երկու տարբեր չափսերի գնդակների և լապտերի օգնությամբ ցույց տալ արևի և լուսնի խավարման երևույթը:

- **Էներգիա և նյութ**

Բացատրել, որ յուրաքանչյուր երևույթ ընթանում է էներգիայի փոխակերպմամբ (արևային մարտկոցներն Արեգակի

Աղյուսակներ դիտարկումների և գրանցումների համար, բաց թողնված բառերը լրացնելու թերթիկներ, նկարներ, որոնցում պետք է ցույց տրվի ստվերների ուղղությունը՝ լույսի աղբյուրի համեմատ:

- **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտումներ, քննարկում**
- **Պատկերազարդում՝ նկարների դիագրամների, սահիկաշարերի, ֆիլմերի ցուցադրում**
- **Գիտական բառապաշարի գործածում**
- **Տեքստի ուսումնասիրման աշխատանքներ**
- **Հարցադրումների սահմանում**
- **Գաղափարների և հասկացությունների սահմանում և վերհանում**

Էներգիան փոխակերպում են էլեկտրական էներգիայի), որ արևի տակ բոլոր առարկաները (ջուրը, օդը, հողը) տաքանում են, որ բույսերի և կենդանիների աճի համար անհրաժեշտ է արևի էներգիան:

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

- Կարողանա ձևակերպել վերլուծական բնույթի խոսք՝ եզրահանգումներով, հիմնավորումներով:
- Համացանցից գտնել, ուսումնասիրել թեմային համապատասխան նյութեր, ներկայացնել ընկերներին:
- Լրացնել առաջադրված տեքստը՝ թեմային վերաբերող բանալի բառերով:
- Լուծել կամ ինքնուրույն կազմել խաչբառներ, հանելուկներ, կազմել քառյակներ կամ աքրոստիքոսներ՝ օգտագործելով ելակետային բառեր:
- Բառակազմական վերլուծության ենթարկել տեքստում տեղ գտած բարդ բառերը, առանձնացնել արմատները և դրանցով նոր բառեր կազմել:
- Իմանալ մոլորակների անունները՝ բառապաշարը հարստացնելով նաև հայկական անվանումներով:

Մաթեմատիկա

- Կարողանա ճիշտ օգտագործել *արագություն, հեռավորություն, ժամանակ* հասկացությունները, համեմատել, հասկանալ ձայնի և լույսի արագությունները՝ բերելով համապատասխան օրինակներ:

Օտար լեզու

- Սովորել և խոսքում օգտագործել թեմային համապատասխան բառեր:
- Կարդալ և թարգմանել փոքրիկ բնագրեր:
- Թեմային կից քերականական նյութը սովորելիս օգտագործել ելակետային բառեր, բառակապակցություններ:

Արվեստ

- Մասնակցել փոքրիկ բեմադրությունների, կարդալ առասպելներ Արեգակի, Լուսնի, աստղերի, համաստեղությունների մասին:
- Ստեղծագործաբար վերարտադրել, նկարել կամ ծեփել՝ պատկերելով երկնակամարը, աստղեր, մոլորակներ, նկարներում պատկերել լույսն ու ստվերը, բացատրել ստվերների առաջացման պատճառը:
- Ունկնդրել կամ կատարել համապատասխան թեմայով երգեր:

Տեխնոլոգիա

- Տնկել սենյակային բույսեր, խնամել, կատարել դիտարկումներ, գրանցումներ, հիմնավորել, թե որ բույսը ինչքան լույս կամ ջերմություն է սիրում:

- Տեխնիկայի տարրեր, թեմայի ընթացքում ծանոթանա նաև արևային մարտկոցներին, հասկանա, որ դրանք արեգակի էներգիան փոխակերպում են էլեկտրական էներգիայի:

Ֆիզկուլտուրա

- Հասկանա ֆիզիկական ակտիվության կարևորությունը, իմանա, որ վարժությունների կատարման համար ծախսված էներգիան կարող է վերականգնվել առողջ սննդի միջոցով:

Ներառարկայական կապեր

- «Ես և տիեզերքը» և «Ես և բնությունը» հիմնական հասկացությունները նույնքան փոխկապված և ներհյուսված են, որքան «Ես» և «Ես և մարդիկ» հասկացությունները, և բավականին դժվար է դրանց միջև որևէ սահման գծել, դա ապահովում է ինտեգրվածությունը:

Կապը հանրակրթության չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղիղ առնչվող՝ S10, S11,

Թեմային մասամբ առնչվող՝ S1, S2, S7, S8, S9, S12, S26

ԵՍ ԵՎ ՏԻԵՂԵՐՔԸ

Մարմիններ

Նյութեր, մասնիկներ
(2 ժամ)

Նյութի վիճակ և հատկություն
(8 ժամ)

Նյութերը մեր շուրջը (10 ժամ)

Նպատակ

- Պատկերացում տալ այն մասին, որ բոլոր մարմիններն ու նյութերը կազմված են մասնիկներից, որոնք անընդհատ գտնվում են շարժման և փոխազդեցության մեջ, բերել նյութերի իրար խառնվելը բացատրող օրինակներ:

- Լրացնել գիտելիքը պինդ, հեղուկ, գազային նյութերի մասին, ջրի միջոցով ցույց տալ մի տեսակից մյուսին փոխակերպումը, ներկայացնել նաև հալում և պնդացում, գոլորշիացում և խտացում երևույթները:

- Զարգացնել չափումներ կատարելու հմտությունները՝ օգտվելով պարզագույն չափիչ սարքերից, բացատրել մեծությունների չափման միավորների առնչությունները:

Առարկայի ընդհանրական չափորոշչային վերջնարդյունքներ

Նյութեր, մասնիկներ

Շ.Տ.Մ.Ն1 Տարբերակել՝ ինչ են մարմինները, նյութերը, բացատրել, որ նյութերը կազմված են չափազանց փոքր մասնիկներից:

Շ.Տ.Մ.Ն2 Փորձերի միջոցով ներկայացնել որոշ նախնական պատկերացումներ մասնիկների շարժման և փոխազդեցության մասին:

Շ.Տ.Մ.Ն3 Փորձերի միջոցով ներկայացնել նյութերի խառնման պարզ օրինակներ, դա բացատրել մասնիկների շարժմամբ:

Նյութի վիճակ և հատկություն

Շ.Տ.Մ.Հ1 Բնութագրել նյութերը՝ ըստ իրենց որակական հատկանիշների՝ պինդ, հեղուկ, գազային:

Շ.Տ.Մ.Հ3 Ներկայացնել, որ ջուրը միակ նյութն է, որ բնության մեջ միաժամանակ հանդիպում է երեք վիճակներում՝ հեղուկ, պինդ, գազային: Փորձերի միջոցով ներկայացնել մի վիճակից մյուսին անցումը: Ջրի օրինակով բնութագրել նյութերի հալում, պնդացում, գոլորշիացում և խտացում երևույթները:

Թեմայի վերջնարդյունքները

Նյութեր, մասնիկներ

4Շ.Տ.Մ.Ն1 Տարբերակել՝ ինչ են մարմինները, նյութերը, բացատրել, որ դրանք կազմված են չափազանց փոքր մասնիկներից:

4Շ.Տ.Մ.Ն2 Ներկայացնել նախնական պատկերացումները մասնիկների շարժման և փոխազդեցության մասին:

4Շ.Տ.Մ.Ն3 Փորձերի միջոցով ցույց տալ և նկարագրել նյութերի խառնման պարզ օրինակներ:

Նյութի վիճակ և հատկություն

4Շ.Տ.Մ.Հ1 Դասակարգել շրջապատում եղած նյութերը՝ պինդ, հեղուկ, գազային:

4Շ.Տ.Մ.Հ2.3 Փորձերի միջոցով հանգել եզրակացությունների և նկարագրել նյութերի ֆիզիկական հատկությունները: Ջրի հատկությունների օրինակով դիտարկել նյութի մի տեսակից մյուսի փոխակերպումը:

4Շ.Տ.Մ.Հ3 Կատարել ջրի գոլորշիացման, սառեցման և գոլորշին հեղուկ վիճակի վերածելու պարզագույն փորձեր:

4Շ.Տ.Մ.Հ3ա Ներկայացնել, որ ջուրը բնության մեջ միաժամանակ երեք վիճակներում (հեղուկ, պինդ, գազային) հանդիպող միակ նյութն է, դրա նշանակություն:

4Շ.Տ.Մ.Հ3բ Ծանոթանալ և ներկայացնել հալում և պնդացում, գոլորշիացում և խտացում, երևույթները:

Բովանդակություն

- Նյութեր, մասնիկներ:
- Շարժում և փոխազդեցություն, խառնուրդ:
- Նյութերի փոխակերպումը մի վիճակից մեկ այլ վիճակի՝ պինդ, հեղուկ, գազային:
- Ջուր, ջրի փոխակերպումը՝ հեղուկ, սառույց, գոլորշի:
- Փորձեր:

Առաջարկվող գործունեության ձևեր	Խաչվող գաղափարներ
● Դիտումներ Դասակարգել շրջապատում եղած մարմինները և նյութերը: Բացատրել, որ մարմինները կարող են բաղկացած լինել մեկ նյութից, ինչպես նաև բազմաթիվ նյութերից: Շուրջն եղած բոլոր իրերն ու առարկաները մարմիններ են, անգամ արևն ու լուսինը երկնային մարմիններ են, իսկ մարմինները կազմված են նյութերից: ● Փորձեր 1. Շաքարի կտորը լուծել ջրում: 2. Ջրի մեջ ներկ կաթեցնել: 3. Օծանելիք կամ որևէ այլ հոտավետ նյութ փչել: Դիտարկել և քննել տեսածը և բացատրություններ փնտրել (նյութերի մասնիկները խառնվում են, տարրալուծվում միմյանց մեջ): Ջրի հատկությունների վերաբերյալ փորձեր. 1. Համտեսել, անհոտ, անհամ է: 2. Մեջը որևէ առարկա գցել. թափանցիկ է, առարկան երևում է: 3. Շաքարավազ կամ աղ ցնել. լուծիչ է: 4. Տաքացնել. ընդարձակվում է, ապա վեր է ածվում գոլորշու (գազային վիճակի): 5. Սառելիս սեղմվում է, բայց սառչելիս պնդանում է, վեր է ածվում սառույցի և կրկին ընդարձակվում է: 6. Սառույցի կտորներ գցել ջուրը. ավելի թեթև է, քան ջուրը: Գազերի (օդի օրինակով) հատկությունների վերաբերյալ փորձեր.՝ 1. գազերը տաքանալիս ընդարձակվում են, 2. սառելիս՝ սեղմվում 3. օդը (գազերը) կշիռ ունի, 4. օդը (գազերը) տեղ է գրավում, 5. օդը նպաստում է այրմանը: ● Խմբային, համագործակցային և հետազոտական առաջադրանքներ Երեխաներին կարելի է բաժանել խմբերի, նրանց պինդ, հեղուկ և գազային նյութերի հատկությունների մասին քարտեր տալ՝ նկարներով և փոքրիկ տեքստային նկարագրություններով: Դասակարգել հատկությունները՝ խմբավորելով քարտերը:	● Օրինաչափություններ Բոլոր նյութերը կազմված են չափազանց մանր մասնիկներից, դրանք փոխազդեցության մեջ են: Դասակարգել շրջապատում եղած նյութերը՝ պինդ, հեղուկ և գազային: Ջրի շրջապատույտի ներկայացմամբ բացատրել երկրի վրա տեղի ունեցող մի շարք երևույթներ՝ օվկիանոսի մակերեսից գոլորշիացումը, մթնոլորտում կոնդենսացումն ու տեղումների տեսքով երկրի մակերևույթ վերադառնալը՝ անձրևի, ձյան տեսքով, սառցադաշտերի առաջացումը և այլն: ● Պատճառ և հետևանք Բնության մեջ տեղի ունենցող բոլոր երևույթներն ունեն իրենց պատճառներն ու հետևանքները: Դրանք կարող են լինել տեսանելի և անտեսանելի: Հաճախ արդյունքը կարող է օգնել, որ վեր հանվի կամ կռահվի պատճառը, և հակառակը: ● Մասշտաբ, համամասնություն և քանակ Բնության մեջ գործում են մի շարք օրենքներ, որոնց հետո կծանոթանան, սակայն կարող են ջրի գոլորշիացման, խտացման փորձերի միջոցով համոզվել, որ փոխակերպումների հետևանքով չեն փոխվում քանակները, որքան ջուր գոլորշիացնեն և կարողանան հավաքել ողջ գոլորշին, կստանան նույնքան ջուր, և հակառակը: Բայց սառչելիս և տաքանալիս դրանց ծավալը մեծանում է: Որոշ չափումներ անել՝ կիրառելով

- **Պարզ նախագծային աշխատանքներ**
Կարելի է նախագծային աշխատանքներ հանձնարարել նյութերի ագրեգատային վիճակների վերաբերյալ (հեղուկ, գազային, պինդ) մի վիճակից մյուսին անցման փորձերի օրինակով: Ներկայացնել հալում և պնդացում, գոլորշիացում և խտացում, երևույթները: Վերը նկարագրված փորձերն իրականացնելուց հետո, արված եզրակացությունների, դիտարկումների, փորձերի, ֆիլմերի և տեսանյութերի վրա հիմնվելով, փորձել բացատրել ջրի շրջապտույտը բնության մեջ:
- **Աշխատանքային թերթիկներ տարբեր առաջադրանքներով**
Տարբեր բնույթի աշխատանքային թերթիկների միջոցով ամրապնդել փորձերի միջոցով վեր հանված և ձեռք բերված գիտելիքները:
- **Տեսանյութերի ստեղծում**
Կարելի է փորձերը տեսագրել, հետո կրկին դիտելու և աշխատանքը ցուցադրելու համար:
- **Ուսուցողական ֆիլմերի դիտումներ, քննարկում**
- **Պատկերազարդում՝ նկարների, դիագրամների, սահիկաշարերի, ֆիլմերի ցուցադրում**
- **Փաստական նյութերի հետաքրքիր և խթանող ներկայացում**
- **Գիտական բառապաշարի գործածում,**
- **Տեքստի ուսումնասիրման աշխատանքներ**
- **Հարցադրումների սահմանում**
- **Գաղափարների և հասկացությունների սահմանում և վերհանում**

չափման միավորներ և գտնել դրանց փոխառնչությունները: Դիտարկել մարմինների կշռի և ձգողականության կապը:

- **Էներգիա և նյութ**
Նյութերի տաքանալու հետևանքով մասնիկների շարժումն արագանում է, դրանում կարելի է համոզվել ջուրը եռացնելով և տեսնելով եռացող ջրի շարժումը, որը ջրի մասնիկների շարժման արագության հետևանք է:

- **Կայունություն և փոփոխություն**
Նյութերը փոխակերպվում են մի վիճակից մյուսին, կարող են հալվել, պնդանալ, գոլորշիանալ: Գրեթե բոլոր նյութերը կարող են փոխակերպվել մի վիճակից մյուսին:

Միջառարկայական կապեր

Մայրենի

- Կարողանա խոսքը ձևակերպել հիմնավորումներով:
- Ավարտել նախադասությունները՝ լրացնելով բացթողումները:
- Կազմել հոմանիշ-հականիշների բառազույգեր:
- Կազմել և լուծել խաչբառներ՝ թեմային համապատասխան:
- Կարողանալ երևույթները նկարագրել՝ օգտագործելով հատկանիշ ցույց տվող բառեր:

Մաթեմատիկա

- Կատարել մաթեմատիկական գործողություններ անվանական թվերով՝ գտնելով չափման միավորների փոխառնչությունները:
- Կատարել չափումներ, գրառել աղյուսակներում, այդ տվյալներով կազմել խնդիրներ և

լուծել համեմատության միջոցով:

Օտար լեզու

- Հարստացնել բառապաշարը թեմային առնչվող բառերով:
- Կարողանալ կարդալ և թարգմանել փոքրիկ բնագրեր:

Տեխնոլոգիա

- Կարողանալ նյութերը չափել՝ օգտվելով չափիչ սարքերից:
- Պլաստիլինով աշխատելիս ցույց տալ նյութերի խառնվելու երևույթը:

Ֆիզկուլտուրա

- Հասկանա, որ վազելիս, արագ շարժվելիս մարմնի ջերմաստիճանը բարձրանում է և օրգանիզմում եղած ջուրը փոխակերպվում է գոլորշու, որը մարմից հեռանում է քրտինքի ձևով:

Ներառարկայական կապեր

- «Ես և տիեզերքը» հիմնական հասկացության բոլոր թեմաները սերտորեն առնչվում են «Ես և բնությունը» հիմնական հասկացության թեմաներին:

Կապը Հանրակրթության չափորոշի տարրական դպրոցի վերջնարդյունքների հետ

Թեմային ուղղակի առնչվող՝ S3, S10, S11, S12

Թեմային մասամբ առնչվող՝ S1, S2, S6, S7, S14, S15, S23

Ուսումնասիրված և օգտագործված գրականության ցանկ

1. Հանրակրթության պետական չափորոշիչի ձևավորման և հաստատման կարգ, ՀՀ կառավարության 2010 թվականի ապրիլի 8-ի N 439-Ն որոշում: փետրվարի 4-ի N 136-Ն որոշման:
2. Հանրակրթության պետական կրթակարգ, ՀՀ կառավարության նիստի հ. 33 արձանագրային որոշում, 26.08.2004թ.:
3. ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի 2012թ. 26. 01. 63-Ա/Ք հրամանի N1 հավելված՝ Տարրական դպրոցի «Ես և շրջակա աշխարհը» առարկայի չափորոշիչ և ծրագիր (2-4-րդ դասարաններ) https://edumedia-depot.gei.de/bitstream/handle/11163/2176/791458938_2014_A.pdf?sequence=2
4. Connecting IB to the NGSS, The Dual Implementation of International Baccalaureate and the Next Generation Science Standards: Challenges and Opportunities, Topic Arrangements of the Next Generation Science Standards, September 2017 ©2013 Achieve, Inc. All rights reserved
5. Food and Consumer Education Sillabus, Lower Secondary, 2014
6. COMPREHENSIVE HEALTH AND PHYSICAL EDUCATION, NEW JERSEY CORE CURRICULUM CONTENT STANDARDS 2004
7. 2019-health-physical-education-grades-1to8-Ontario, ISBN 978-1-4868-3446-4 (PDF), Queen's Printer for Ontario, 2019
8. Estonia Social Curric-Human Studies 1-9 grades 2011-Rus
9. Health Education Content Standards for California, Public Schools, Kindergarten Through Grade Twelve, ©2009 by the California Department of Education All rights reserved ISBN 978-0-8011-1695-7
10. Curriculum Planning and Development Division Ministry of Education, Primary Social Studies Syllabus 2012
11. Karin Hess, Ed.D. A Guide for Using Webb's Depth of Knowledge with Common Core State Standards, © 2013 Common Core Institute
12. Webb's Depth of Knowledge Guide, Career and Technical Education Definitions, <HTTP://WWW.MDE.K12.MS.US> <HTTP://REDESIGN.RCU.MSSTATE.EDU>
13. Crosscutting Concepts, Not for resale, redistribution, or use other than classroom use without further permission. www.fossweb.com, Printing 1 © 2019 Copyright The Regents of the University of California Berkeley
14. Primary Science Syllabus, Implementation starting with, 2014 Primary Three Cohort, © 2013 Curriculum Planning and Development Division. This publication is not for sale. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced without the prior permission of the Ministry of Education, Singapore.
15. Social-Emotional Learning for, Kindergarten–Grade 5, Scop and Sequence, ©2011 Committee for Children SecondStep.org
16. K to 12 Science Curriculum Guide August 2016 Page 4 of 203 Learning Materials and equipment technical specifications may be accessed at <http://lrmds.deped.gov.ph/>.
17. Health Education Standards of Learning for Virginia Public Schools, Board of Education, Commonwealth of Virginia, January 2015
18. Social studies scope and sequence, Primary Years Programme, Published July 2008, International Baccalaureate, Peterson House, Malthouse Avenue, Cardiff Gate, Cardiff, Wales GB CF23 8G, © International Baccalaureate Organization 2008
19. HealthSmart Alignment with National Sexuality Education Standards

20. OECS PRIMARY GRADES' LEARNING STANDARDS FOR SOCIAL STUDIES GRADES K – 6, ORGANIZATION OF EASTERN CARIBBEAN STATES, EDUCATION SECTOR STRATEGY
21. The New York City Department of Education K–8 Social Studies Scope and Sequence, 2014-2015, 52 Chambers Street New York, NY 10007
22. «Կյանքի հմտություններ» առարկայի ուսուցիչների ձեռնարկներ 1-ին, 2-րդ, 3-րդ, 4-րդ, 5-րդ 6-րդ և 7-րդ դասարանների համար/ԿԱԻ, ՅՈՒՆԻՍԵՖ.- Եր., 2001, 2002, 2003:
23. Տարրական դպրոցի «Ես և շրջակա աշխարհը» առարկայի չափորոշիչ և ծրագիր 2-4-րդ դասարանների համար.- Եր., 2006: Լրամշակված վերահրատարակություն՝ Եր., 2008:
24. Ես և շրջակա աշխարհը. դասագիրք 2-րդ դասարանի համար, աշխատանքային տետր 2-րդ դասարանի համար.- Եր., «Աստղիկ» գրատուն, 2007, 2010:
25. Ես և շրջակա աշխարհը: Ուսուցչի ձեռնարկ 2-4-րդ դասարանների համար.- Եր., «Աստղիկ» գրատուն, 2007:
26. Դաստիարակչական աշխատանքը դպրոցում: Ձեռնարկ դաստիարակության գծով փոխտնօրենների և դասղեկների համար / ԿԳՆ ԿԱԻ.- Եր., 2007:
27. Ես և շրջակա աշխարհը: Դասագիրք 3-րդ դասարանի համար, աշխատանքային տետր 3-րդ դասարանի համար.-, Եր., «Աստղիկ» գրատուն, 2008, 2011, 2012:
28. Կյանքի հմտությունների ինտեգրված ձեռնարկ միջին դպրոցի ուսուցիչների համար.- Եր., 2008:
29. Հայոց լեզու, Մաթեմատիկա, Ես և շրջակա աշխարհը ուսումնական առարկաների ընթացիկ գնահատման հարցարանների ժողովածու.- Եր., 2008:
30. Հանդուրժողականության ուսուցում. դասղեկի ձեռնարկ տարրական դպրոցի համար / «Սեյվ դը Չիլդրեն ֆեդերեյշն ինկ.», հայաստանյան մասնաճյուղ.- Եր., 2008:
31. Ես և շրջակա աշխարհը. դասագիրք 4-րդ դասարանի համար, աշխատանքային տետր 4-րդ դասարանի համար.- Եր., «Աստղիկ» գրատուն, 2009:
32. «Ես և շրջակա աշխարհը» առարկայի գնահատումը, թեմատիկ և կիսամյակային ամփոփիչ հարցաշարերի շտեմարան 2-4-րդ դասարանների համար.- Եր., 2010:
33. Դաստիարակչական աշխատանքը դպրոցում. մասնագիտական կողմնորոշման խնդիրներ / ԿԳՆ ԿԱԻ.- Եր., 2010:
34. Դաստիարակչական աշխատանքը դպրոցում: Խաղային վարժություններ՝ սովորողների ժամանցի կազմակերպման համար / ԿԳՆ ԿԱԻ.- Եր., 2012:
35. Առողջ սնունդ: Ձեռնարկ տարրական դպրոցի ուսուցիչների համար / «Սեյվ դը չիլդրեն» հայաստանյան ներկայացուցչություն.- Եր., 2012: